

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

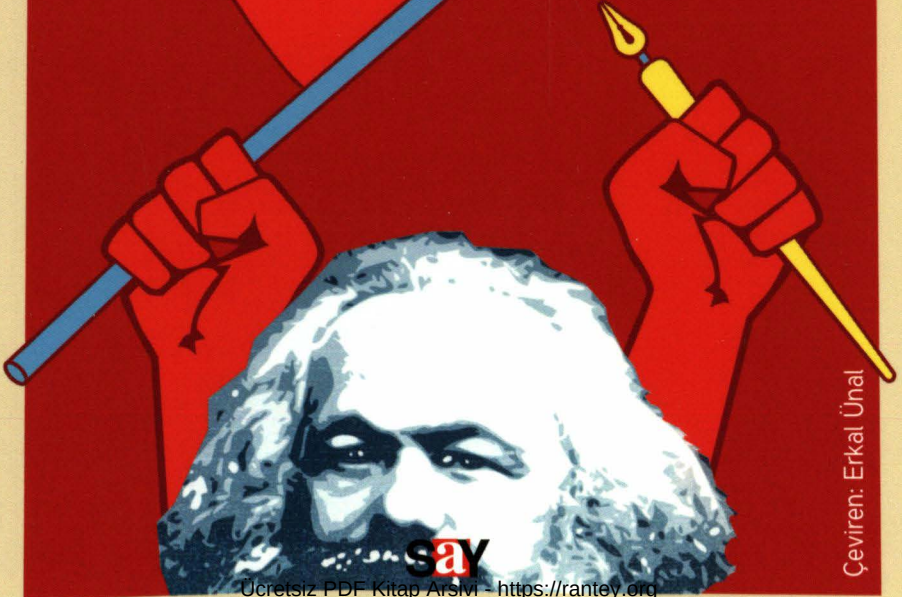
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RUPERT WOODFIN – OSCAR ZARATE

MARKSİZM

Diyalektik Materyalizmi
ve Sınıf Mücadelesini
Daha İyi Anlamak İçin Çizgibilim

Çeviren: Erkal Ünal

say

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

RUPERT WOODFIN – OSCAR ZARATE

MARKSİZM

**Diyalektik Materyalizmi ve Sınıf Mücadelesini
Daha İyi Anlamak İçin Çizgibilim**

İngilizceden çeviren:
Erkal Ünal

say

Say Yayınları

Çizgibilim

Marxizm / Rupert Woodfin ve Oscar Zarate

Özgün adı: *Introducing Marxism: A Graphic Guide*

© 2013 Icon Books Ltd.

Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajans aracılığıyla © Say Yayınları

Bu kitap The Marsh Agency Ltd ve AnatoliaLit Ajans ile yapılan anlaşma sonucu basılmıştır. Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0675-3

Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Erkal Ünal

Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Yayıma hazırlayan: Eda Okuyucu

Grafik uygulama: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık

Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 674 93 54

Matbaa sertifika no: 22858

Önceki baskılar: NTV Yayınları

1. baskı: Say Yayınları, 2018

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com

www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

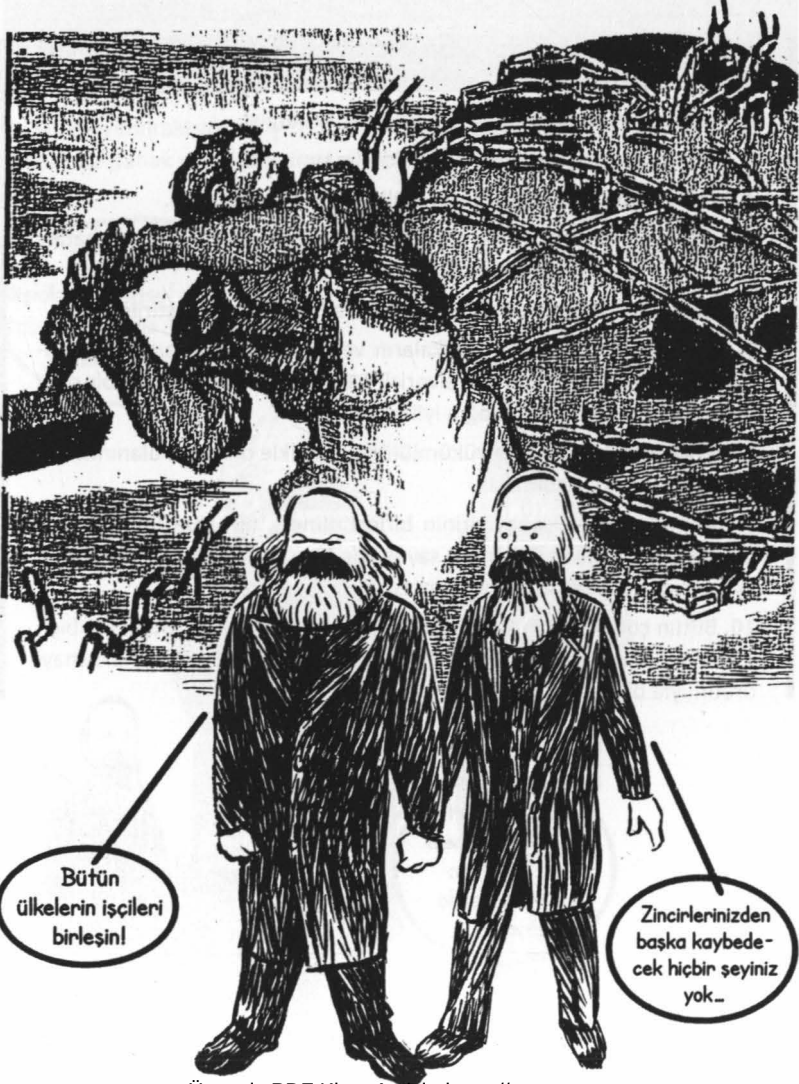
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

Kökenler

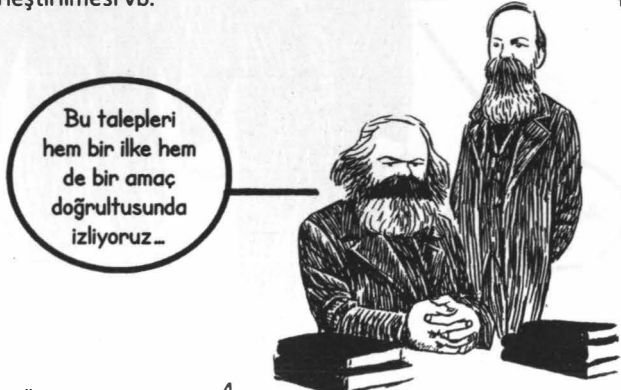
Şubat 1848’de, Karl Marx ve Friedrich Engels bir grup idealist işçi adına **Komünist Manifesto**’yu yayımladı. Temellerini işçilerin 19. yüzyıldaki karşılıklı dayanışma derneklerinin geleneğinden alan uluslararası “Komünistler Birliği” adına kaleme alınan bu metin, tüm zamanların en önemli siyasi belgesi haline geldi. Amerikan *Özgürlük Bildirgesi* (1776) ve Fransız *Haklar Beyannamesi* (1789) kadar etkili olmuştur.

Komünist Manifesto

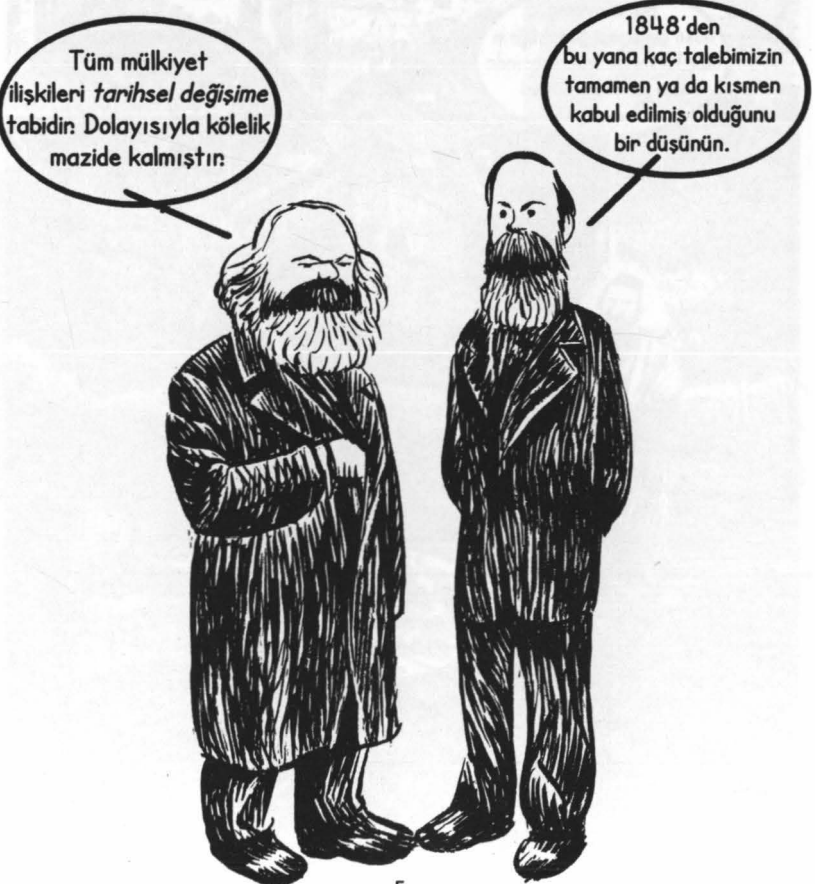
Manifesto insanlığın ilerlemesi üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır ve bugün hâlâ milyonlarca insanı harekete geçiren bir siyasal inançlar sisteminin temeli ni şekillendirmektedir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ve Rusya ile Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşünün ardından dahi birçoklarının gözünde otoritesini ve itibarını korumaktadır. Bu metinde, bu kadar önemli ve devrimci olan ne vardı? Yazarların kendi sözleriyle temel talepler şunlardı:

1. Topraktaki mülkiyetin ortadan kaldırılması ve tüm rantların kamusal amaçlar için kullanılması.
2. Artan oranlı ya da kademeli, ağır bir gelir vergisi.
3. Tüm miras haklarının ortadan kaldırılması.
4. Bütün göçmen ve isyancıların mülkiyetine el konulması.
5. Sermayesi devlete ait ve tam bir tekele sahip olan ulusal bir banka aracılığıyla kredinin devletin elinde merkezileştirilmesi.
6. İletişim ve ulaşım araçlarının devletin elinde merkezileştirilmesi.
7. Devletin sahip olduğu fabrikaların ve üretim araçlarının genişletilmesi; çorak arazilerin tarıma elverişli hale getirilmesi ve ortak bir plan uyarınca genel olarak toprağın iyileştirilmesi.
8. Herkes için eşit çalışma yükümlülüğü, özellikle de tarım alanında sanyî ordularının kurulması.
9. Tarım ile imalat sanayilerinin birleştirilmesi, nüfusun ülke sathına daha eşit bir şekilde dağılması sayesinde kent ile kırsal alan arasındaki ayırımın giderek ortadan kaldırılması.
10. Bütün çocuklar için kamu okullarında parasız eğitim. Bugünkü biçimiyle çocukların fabrikalarda çalışmasına son verilmesi. Eğitimin sanyî üretimiyle birleştirilmesi vb.

"Eğer proletarya burjuvaziye karşı verdiği mücadele sırasında, koşulların zorlamasıyla kendini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kalırsa, bir devrimle kendisini hâkim sınıf durumuna getirir ve bu konumuyla eski üretim ilişkilerini zorla ortadan kaldırırsa, o zaman bu üretim ilişkileriyle birlikte sınıf antagonizmalarının varoluş koşullarını, genel olarak sınıfları ve böylelikle sınıf olarak kendi üstünlüğünü de ortadan kaldırmış olacaktır. Sınıfları ve sınıf antagonizmalarıyla eski burjuva toplumunun yerini, her birimizin özgürce gelişmesinin hepimizin özgürce gelişmesinin koşulu olduğu bir birlik alacaktır."

Yazıldıktan sonraki yüz elli yıl boyunca önce Avrupa'da, sonra dünyanın dört bir köşesinde patlak veren devrimci eylem dalgasının kaynağı bu sözlerdi.

Kısaca Marx'ın Hayatı

Karl Marx 1818 yılında Almanya'nın Rhineland bölgesinin Triers şehrinde doğdu. Yahudiydi ve sülalesinde hahamlar vardı, ama kendi babası avukattı. Altı yaşına bastığında, ailesi Hristiyanlığa döndü ve Marx da Luterci olarak yetişti.

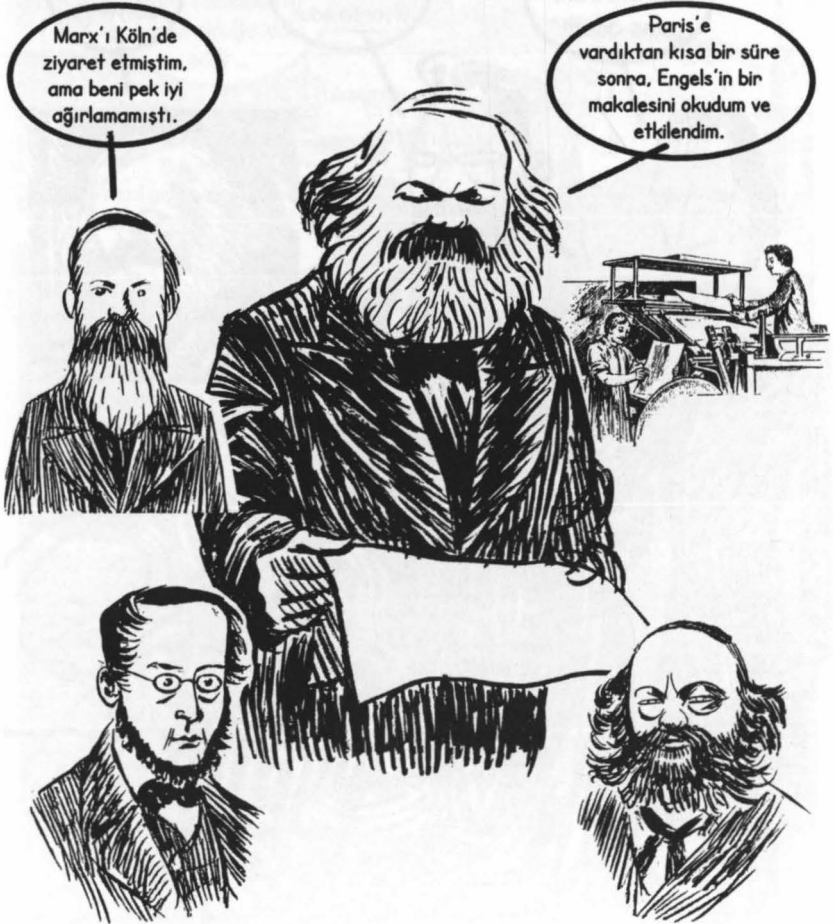

Öğrenciyken felsefeden, özellikle de G. W. F. Hegel'in (1770-1831) eserlerinden çokça etkilendi. Zamanla Hegel'in eserlerinin mistik ve idealist doğasını reddetti ve yüzünü, bir "genç Hegelci" olan Ludwig Feuerbach'ın (1804-1872) materyalist fikirlerine çevirdi. Çok zaman geçmeden Feuerbach'ın da ötesine geçip insanların içinde yaşadığı gündelik maddi koşulların, insanların dünyayı görme ve anlama tarzlarını yarattığı görüşünü benimsedi.

Engels'le Karşılaşma

Marx, 1842'de Köln'deki *Neue Rheinische Zeitung*'da (Yeni Ren Gazetesi) çalışıyordu ve burada editör olmuştu. Daha bir sene geçmeden Prusyalı yetkililer Marx'ın bir makalesi yüzünden gazeteyi kapattı. Ardından, o zamanlar sosyalizmin merkezi olan Paris'e taşındı ve etkin bir Fransız sosyalist olan **Pierre-Joseph Proudhon** (1809-1865) ve daha sonra en büyük düşmanı olacak Rus anarşist **Mikhail Bakunin** (1814-1876) ile tanıştı. Ayrıca **Friedrich Engels**'le (1820-1895) de tanıştı.

Engels, Paris'te Marx'a kendisini bir kez daha tanıttı, Marx onu bu sefer düşünsel açıdan eşiti ve siyasi silah arkadaşı olarak görüp içtenlikle karşıladı.

Birlikte, bir d ş nsel g   olarak Marksizm'i kuracaklardı. Engels Manchester ve Vestfalya'da pamuk fabrikaları i leten zengin bir aileden geliyordu. Bu sa-
yede zor zamanlarında Marx'a mali destek verebildi. Ama en  nemli katkısı bu
değildi. Yoksa Marx hayatını bir fildi i kulede d  ş nsel spe  lasyon yaparak
ge irebilirdi.

Engels, Marx'ın dikkatini kapitalizmin geli imi a ısından B y k Britanya'nın ta-
 ıdığını  neme de  ekmi ti.

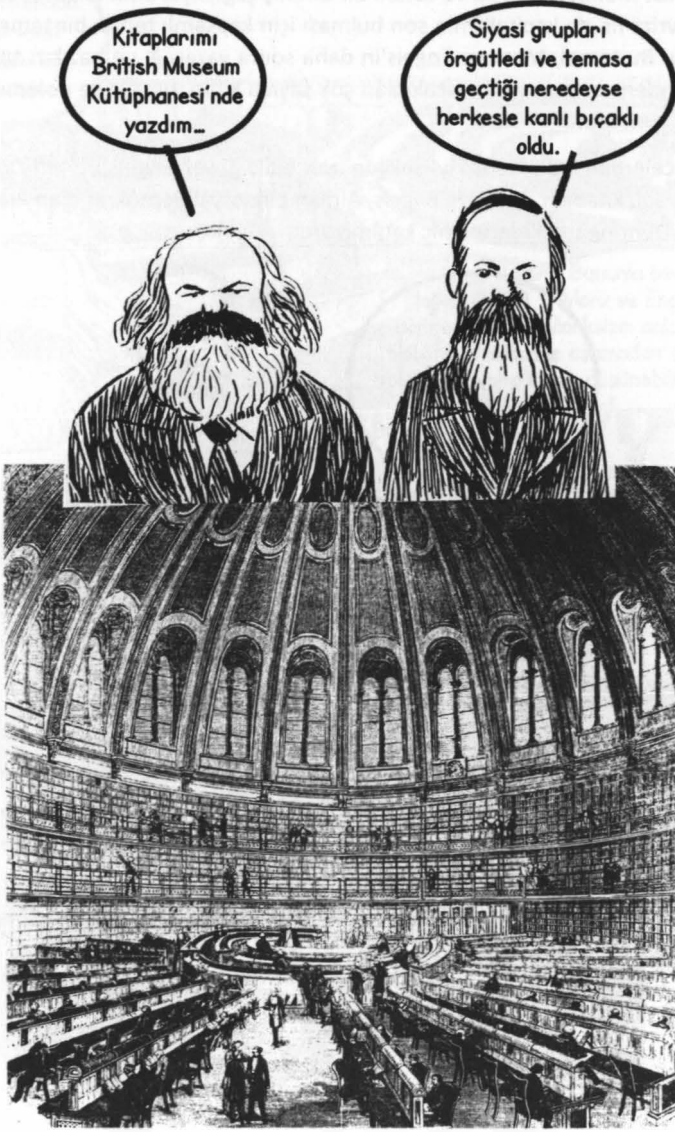
Sürgün, Ajitatör ve Yazar

Prusya devleti Fransız yetkililerinden Marx'a baskı uygulamalarını istemişti. Böylece 1845'te Paris'ten kovuldu. Ardından Brüksel'e gitti ve siyasi ajitasyon ve propagandayla dolu bir hayata adım attı.

Marx, Prusya yurttaşlığı hakkından bile vazgeçti. Bu bir hata olabilirdi; çünkü 20 sene kadar sonra, ilk ciddi işçi hareketi orada kuruldu ve Marx bu harekete ancak kenardan katkı yarabildi.

Marx Londra'da nispeten yoksul bir hayat sürdü ama Engels, öldüğü güne dek hep imdadına yetişti.

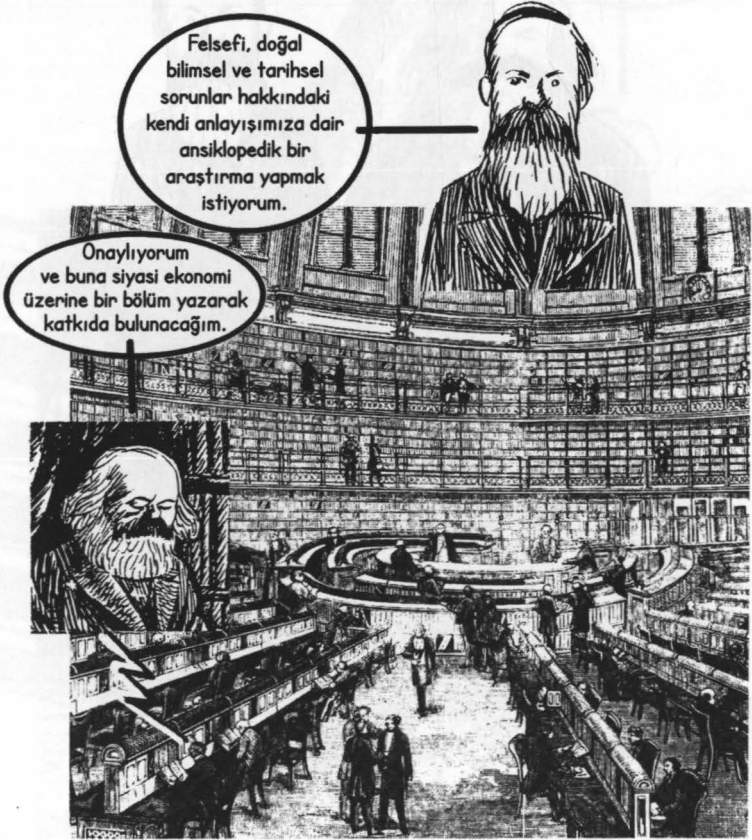

Marx 1883'te öldü ve Londra'daki Highgate mezarlığına defnedildi. Engels ise 1895'te öldü ve sahip olduğu her şeyi Marx'ın çocuklarına bıraktı.

Marx'ın Teorilerini Anlamak

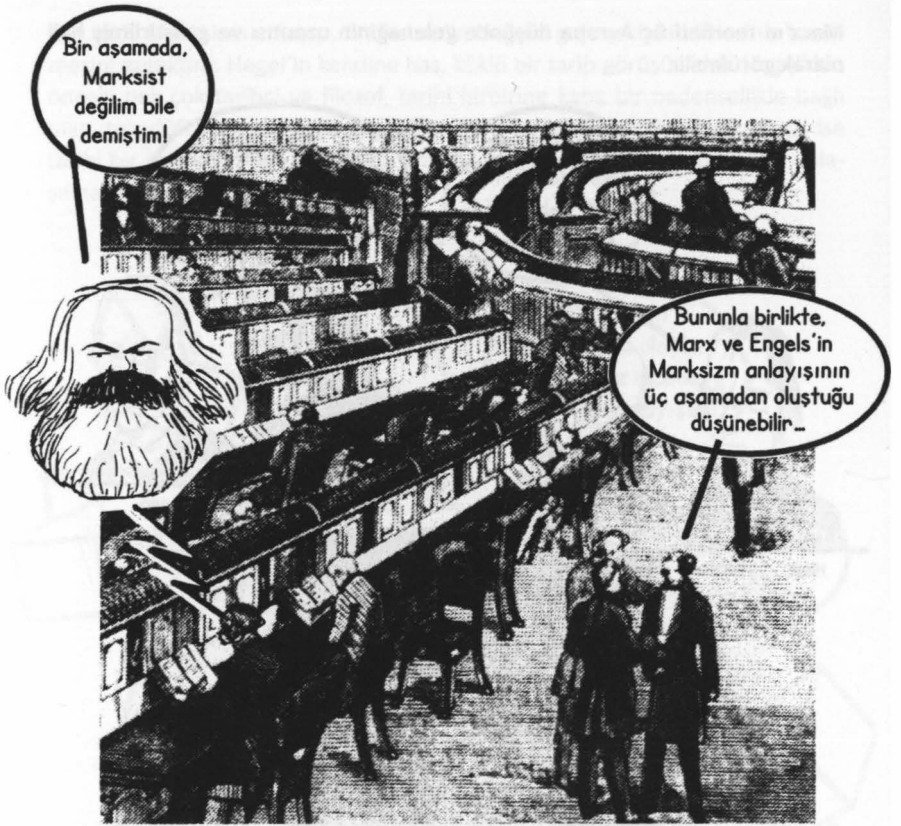
Komünist Manifesto güçlü ve tutarlı bir direniş çağrısıydı ama bilimsel değildi. Ne devrim ne de kapitalizmin son bulması için kapsamlı teorik bir temel sağlıyordu. Bu temel, Marx ve Engels'in daha sonra yazacağı ve bazıları Marx'ın ölümünden sonra yayımlanacak olan çok sayıda kitap, broşür ve polemiklerle ortaya konacaktı.

Düşüncelerinin belki de en iyi şekilde izah edildiği yer Engels'in *Anti-Dühring* (1878) adlı kitabıdır. Marx ve Engels, Alman bir sosyal demokrat olan Profesör Eugen Dühring'in fikirlerine hiç katılmıyordu.

Sosyal Demokrat *Vorwärts* (İleri) gazetesinin istemeye istemeye bir ek olarak yayınladığı *Anti-Dühring*, Marksist görüşün dünyanın dört bir köşesindeki düşünürler ve işçiler arasında yayılmasına en fazla katkı sağlayan metin oldu.

1848'den bu yana "Marksizm" teriminin birçok farklı anlamı olmuştur.

►Kaynağını önemli ölçüde Hegel'den alan, ama Hegelci bakış açısının kilit fikrini düzgünce tersine çeviren bir felsefi temel.

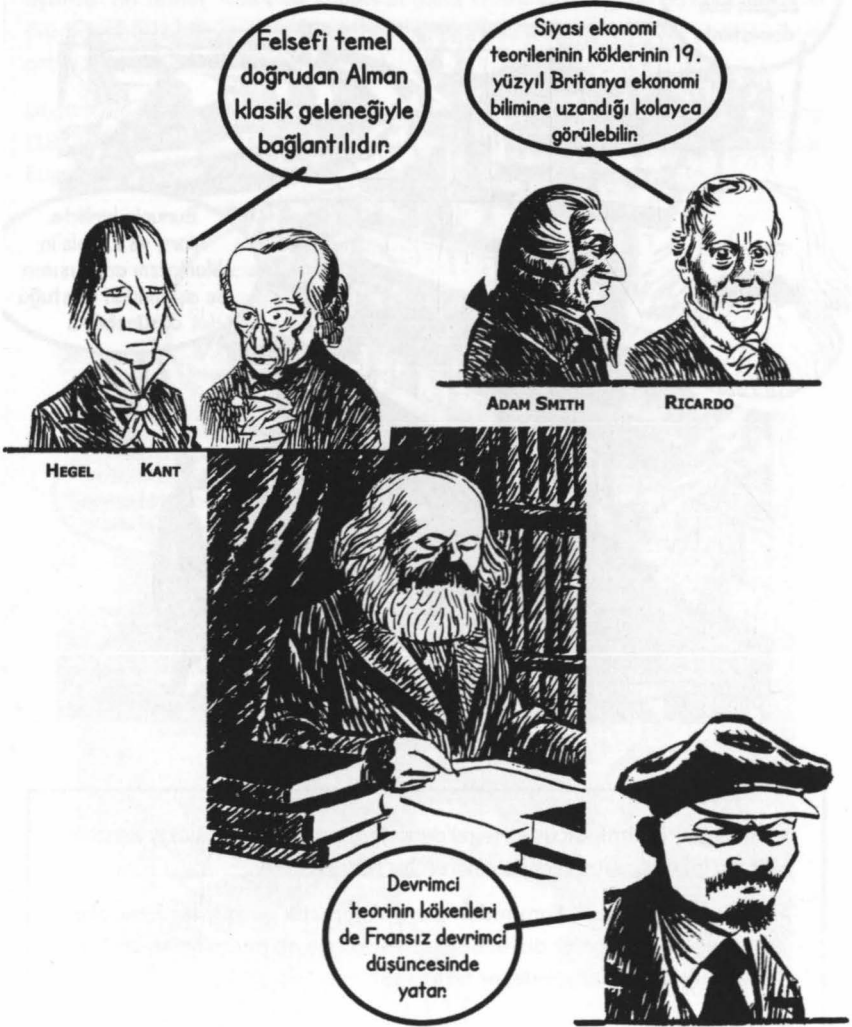
►Kaynağını bu felsefi konumdan alan, sistematik ve karmaşık bir ekonomik ve siyasi teoriler dizisi. Bunların arasında en önemli olanları "artı değer teorisi" ve "emek değer teorisi"dir.

►Bir *devrim* teorisi.

Kitabın bundan sonraki kısımlarında bu noktalar ayrıntısıyla açıklanacak.

Marx'ın Teorisinin Üç Kökü

Marx'ın teorileri üç Avrupa düşünce geleneğinin uzantısı ve geliştirilmiş hali olarak görülebilir.

V. I. Lenin (1870-1924) bunu açıkça kabul etmiştir; daha sonraki yıllarda Batı düşüncesinin komünizm açısından taşıdığı önemi mümkün mertebe azaltmaya yönelik girişimler hesaba katıldığında, ilginç bir durumdur bu.

Hegel'in Tarih Görüşü

Her türlü Marksizm anlayışı, Marksizm'in Hegelci gelenekteki köklerinin incelenmesini gerektirir. Hegel'in kendine has, köklü bir tarih görüşü vardı. Hegel'den önceki pek çok tarihçi ve filozof, tarihi birbirine kaba bir nedensellikte bağlı olan, tesadüfi ve nedenleri belirsiz bir dizi olay şeklinde görmüştü, Hegel ise tarihi bir gelişim süreci olarak görüyordu. Bir parçayı anlamak bütünü anlamasını gerektirir.

Fikirlerin Gerçekliği

Platon (MÖ 427-347) gibi Hegel de gerçekten gerçek olan tek şeyin "idealar olduğunu" düşünmüştür.

Hegel gerçekliğin esas itibarıyla akıl ve mantık olduğunu iddia etmişti: "Rasyonel olan ne varsa gerçektir ve gerçek olan ne varsa rasyoneldir." Gerçekten de kozmik bir rasyonellik ilkesi vardır. Bu da fiilen olup biten her şeyin kozmik planın bir parçası olduğunu ve dolayısıyla en temelde haklılaştırılabilir olduğunu ima eder. Hegel'in bu fikri, onu resmi filozof olarak kabul eden Prusya devletine büyük bir rahatlık sağlıyordu.

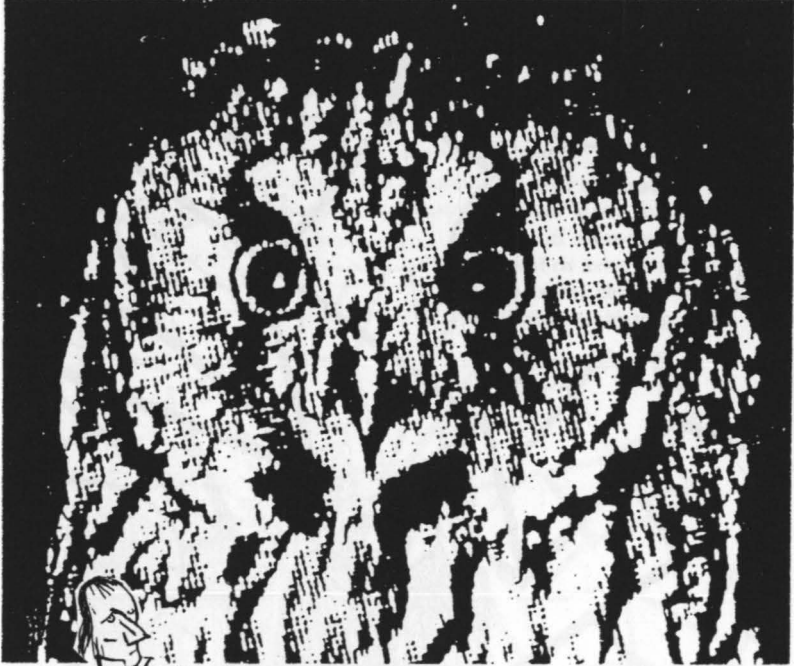
Hegel ayrıca maddi dünya hakkındaki soruların faydasız ya da anlamsız olduğuna inanıyordu. Bunlar maddi dünya hakkındaki fikirlerimize dair sorulardı sadece. Zihin, doğanın bir parçasıdır ve doğa saf fikirden oluşmaktadır.

Hegel, mutlağın en ileri derecede gelişmiş veçhesinin devlet ideası olduğunu düşünmüştü. Şimdiyse, 20. yüzyılın en etkili ve tehlikeli fikirlerine; devleti kut-samasıyla faşizme ve ilerlemenin kaçınılmazlığı fikriyle de komünizme kaynaklık etmekle suçlanmaktadır.

Filozofun Rolü

Hegel nihai ve kaçınılmaz hedefi olan dinamik ve gelişen bir idealar sistemine inansa da geleceği dert etmedi. Ne kendisinin ne de herhangi bir filozofun gelecekle ilgili tahmin etme ya da tavsiyede bulunma görevi olduğunu düşünüyordu.

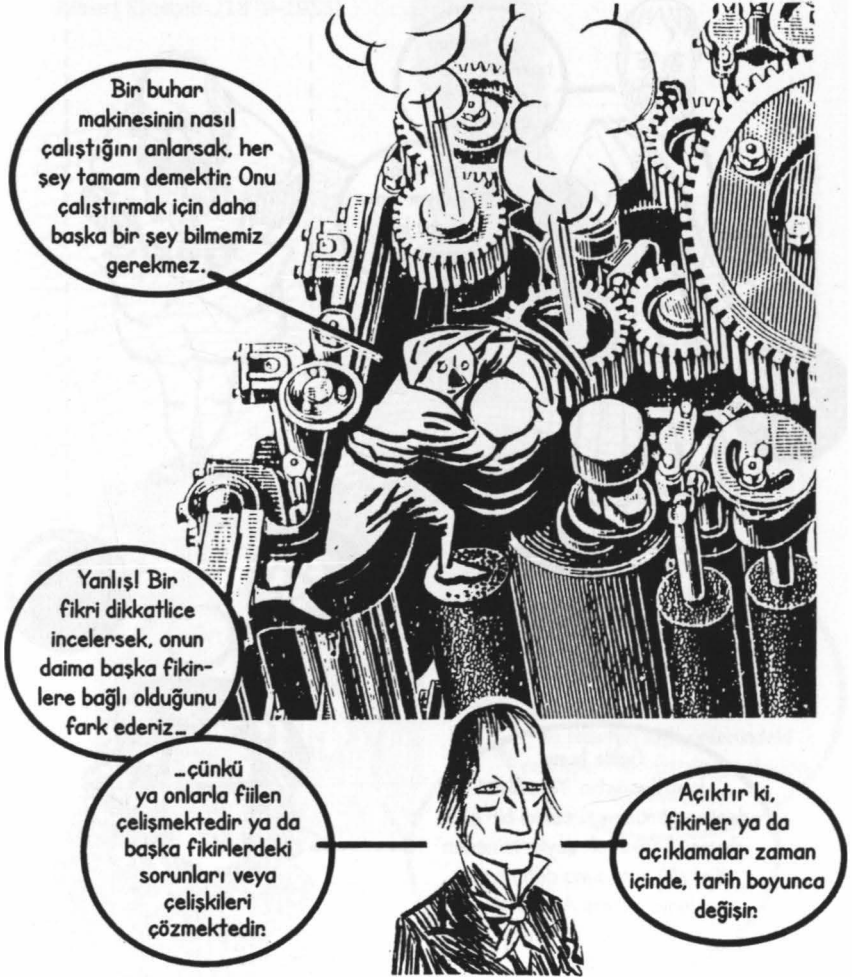
Bilgelğe ancak
geriye baktığımızda
kavuşabiliriz.
"Minerva'nın baykuşu
ancak gün batarken
uçmaya başlar."

Buna şiddetle
karşı çıkıyorum!
Felsefecilerin işi "var olduğu
haliyle" dünya üzerine
düşünmek değil, onu
değiştirmektir.

Diyalektik

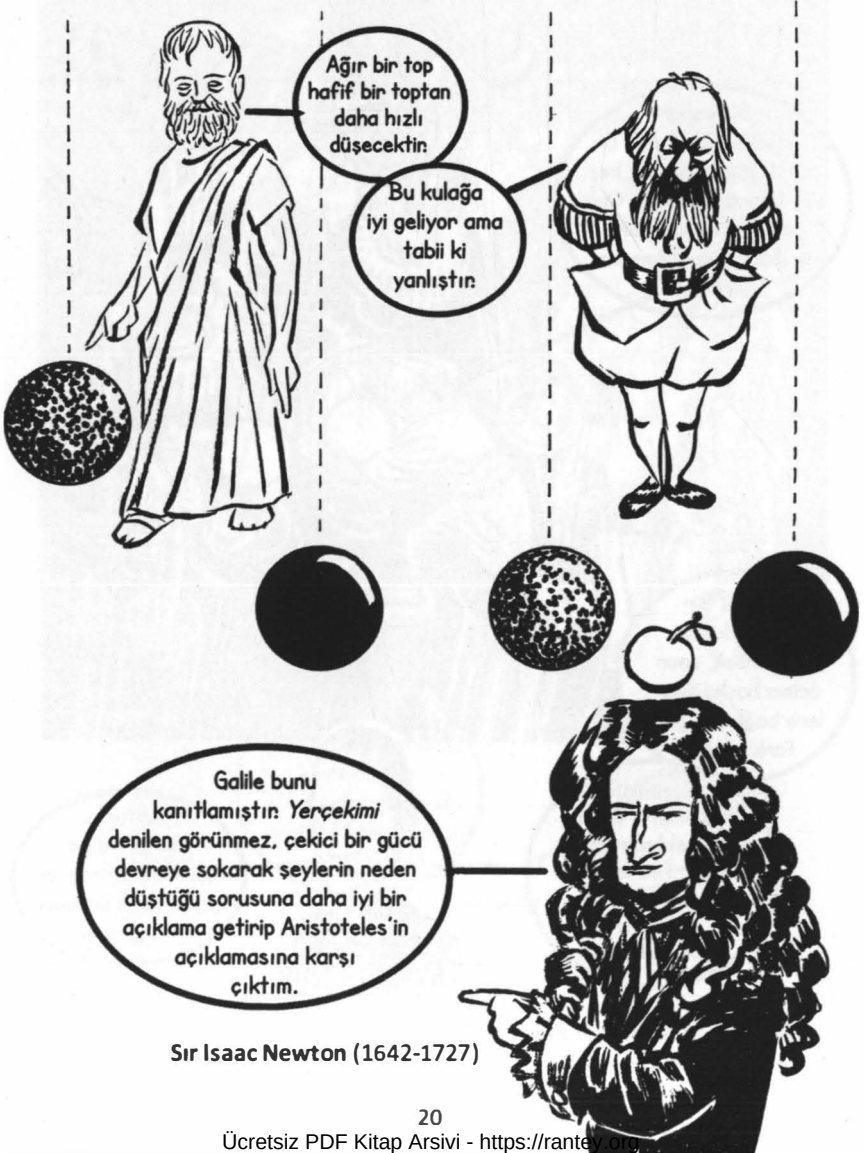
Hegel'in idealizmi, "ideaların açılması" sürecinin tam olarak nasıl gerçekleştiği sorusuna cevap veriyordu. Bu bağlamda, kilit ve Marx'ın en fazla sarıldığı kavram diyalektik kavramıdır. Belirli bir fikri, "açıklama"yı ya da "teori"yi tek başına duran bir şey olarak görme eğilimindeyizdir. Bu, gerçekliğin belirli bir veçhesini temsil etmektedir ve kendi kendine yetmektedir.

Dolayısıyla, dünyamız bir fikir ya da bir dizi fikir olduğu için, dünyamızın tarihi de aslında bu fikirlerin ve bunların birbirleriyle bağlantılı olmalarının tarihidir.

Uygulamada Diyalektik

Şeylerin neden aşağı düştüğü sorusuna bakalım mesela. Aristoteles bunun her şeyin doğuştan ya yukarı ya da aşağı gitmeye meyilli olmasından kaynaklandığına inanıyordu. Sonuçta, bir şeyin düşme hızını iki etken belirlemektedir: içinden geçtiği malzemenin direnci (bu genelde hava ya da sudur) ve ağırlığı.

Newton'ın
açıklamasının da ku-
surları vardı ve onun
yerini benim *izafiyet*
teorim aldı.

Albert Einstein (1879-1955)

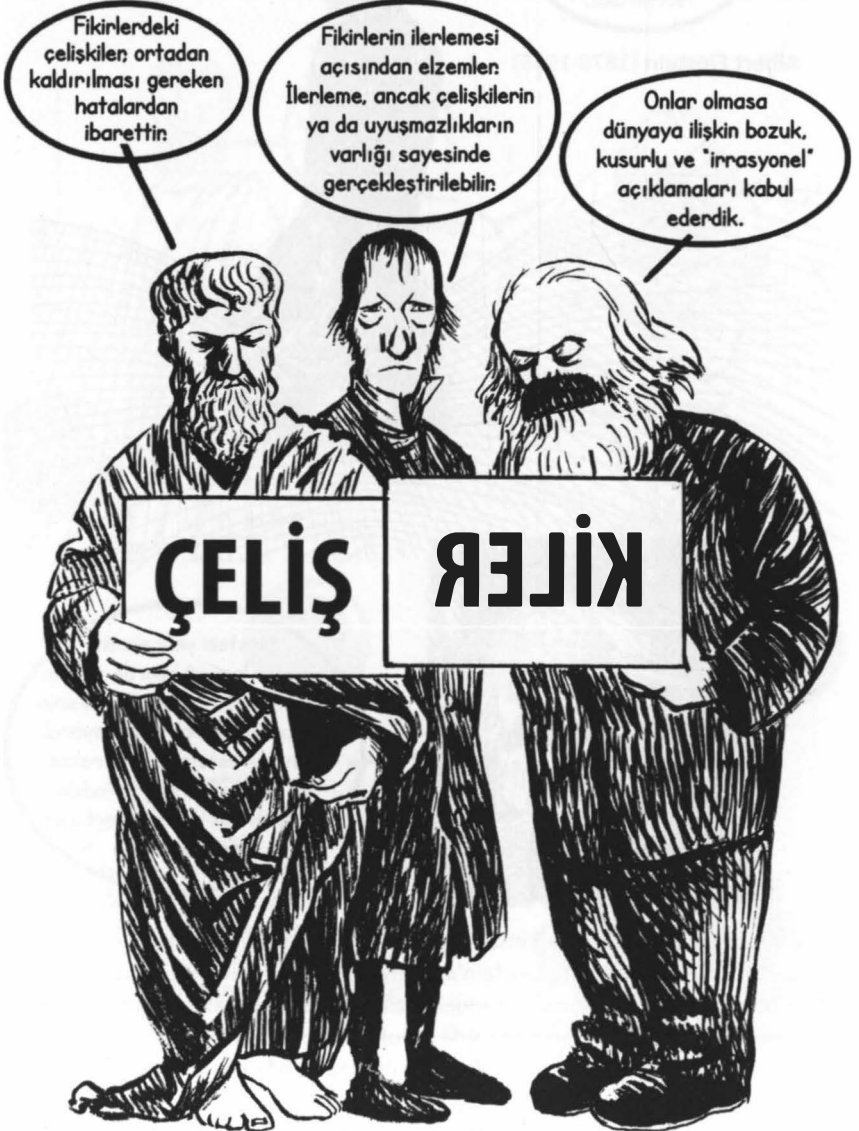

Einstein yerçekimini
hem bir kuvvet hem de uzayın
eğrilmesinin ya da bükülmesinin
bir sonucu olarak tanımlayarak,
gerek Aristoteles'in gerekse
de Newton'ın teorilerindeki
çekişmeleri ve yanlışları ortadan
kaldırmaktadır.

Hiç şüphesiz, zaman içinde Einstein'ın teorisine ilişkin kimi sorunlar ortaya çıkacaktır. Zaten şu an fizikte Einstein'ın izafiyet teorisi ile gerçekten küçük olana dair bir bilim olan kuantum mekaniğini uzlaştırmada güçlükler yaşanmaktadır. Einstein'ın ışığın daima sabit bir hızda olduğu iddiası sorgulanmaktadır. Fikirlerin ya da açıklamaların birbirine meydana okuma ve böylece daha iyi bir teoriyi doğurma sürecine Hegel "diyaletik" adını vermiştir.

İlerleyen Diyalektik

"Diyalektik" teriminin kökleri antik Yunan'da yatar. Diyalektik, hakikati kurmak üzere karşıt düşünceler ya da kanaatlerin birbirleriyle uzlaşmasını sağlayan özel bir diyalog süreci olarak görülüyordu.

Tez, Antitez, Sentez

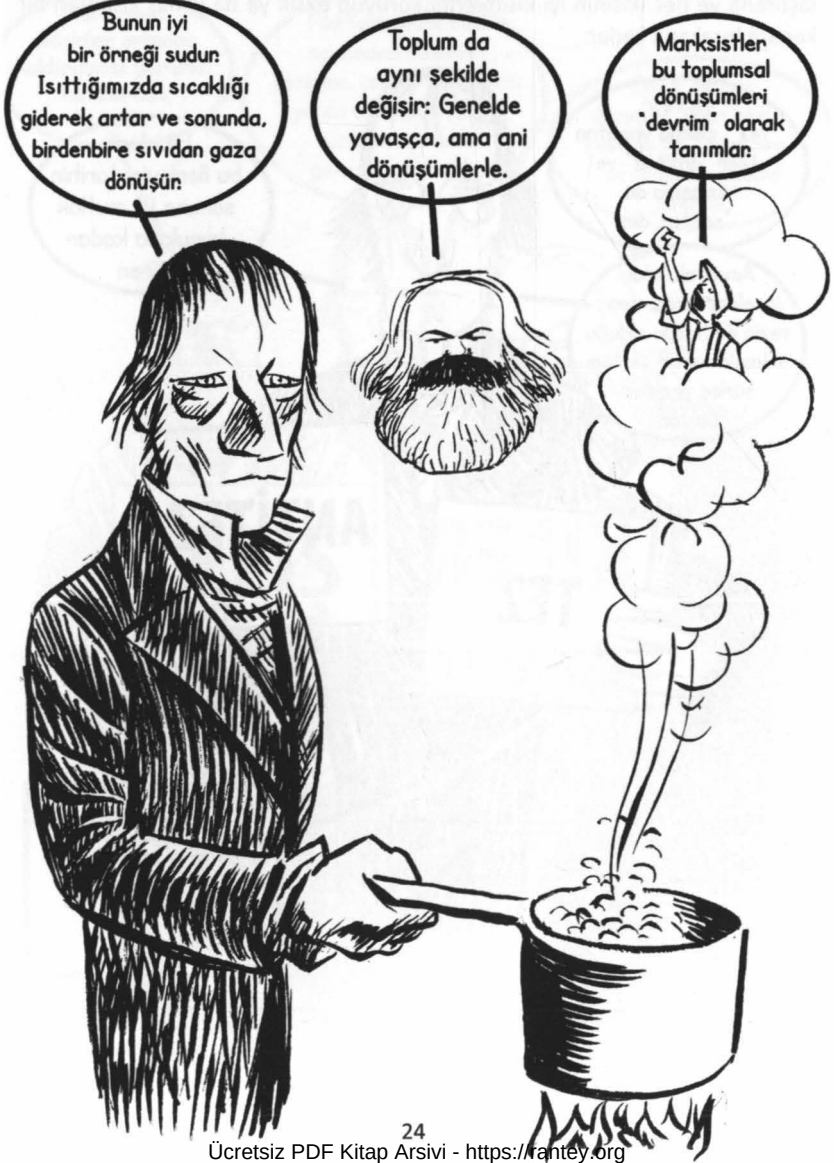
Hegel, mutlakten yoksun olan her açıklama ya da teorinin bir sorunu olduğunu düşünmüştür. Bazı kısımlar yanlış ya da eksik olmalıydı. Dolayısıyla bu fikri çelişkiye düşüren, kendi deyimiyle "olumsuzlayan" başka bir fikir doğacaktı. Bunlar karşıtlık içinde olacaktı, ta ki üçüncü bir açıklama çıkıp da ilk ikisini uzlaştırana ve her ikisinin iyi kısımlarını koruyup eksik ya da yanlış kısımları bir kenara bırakana kadar.

Hegel, diyalektiğin işlemesinin temelinde üç "yasa" olduğunu ileri sürdü; Marx ve Engels bunların tümünü kabul etmekten memnundu. Şimdi bu yasaların neler olduğuna bir bakalım.

İlk Yasa

Niceliğin Niteliğe Dönüşmesi Yasası: Şeyler genelde aşama aşama, *niceliksel* olarak değişme eğilimindedir, ama bazen aniden patlak veren bir sıçramayla farklı bir duruma geçerler. Ancak niceliksel bir değişim döneminden sonra gerçekleşebilecek *niteliksel* bir değişimdir bu.

İkinci Yasa

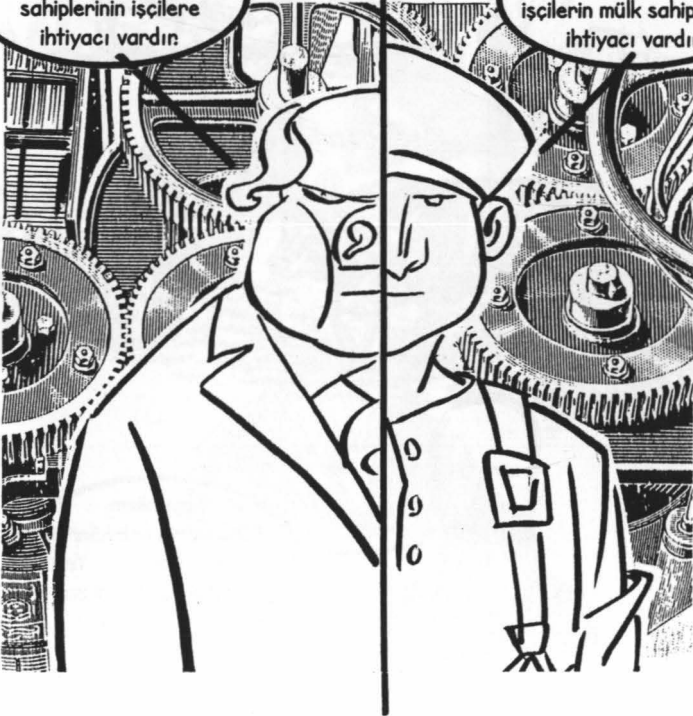
Karşıtların Birliği Yasası: Dünyadaki pek çok şey, belki de her şey karşıtlık içinde var olur. Gece ile gündüz, sıcak ile soğuk, iyi ile kötü, yakın ile uzak... Fakat bunlar birbirinden hiç de ayrı değildir. Öyle birlikler oluştururlar ki hiçbiri bu birliklerin dışında var olamaz. Gece olmadan gündüzün, kötü olmadan iyinin hiçbir anlamı yoktur. Her birinin kimliği diğerinin kimliğine dayanır.

Marksistlere göre mülk sahibi sınıf işçi sınıfına karşıttır, ama biri olmadan diğeri de olmaz.

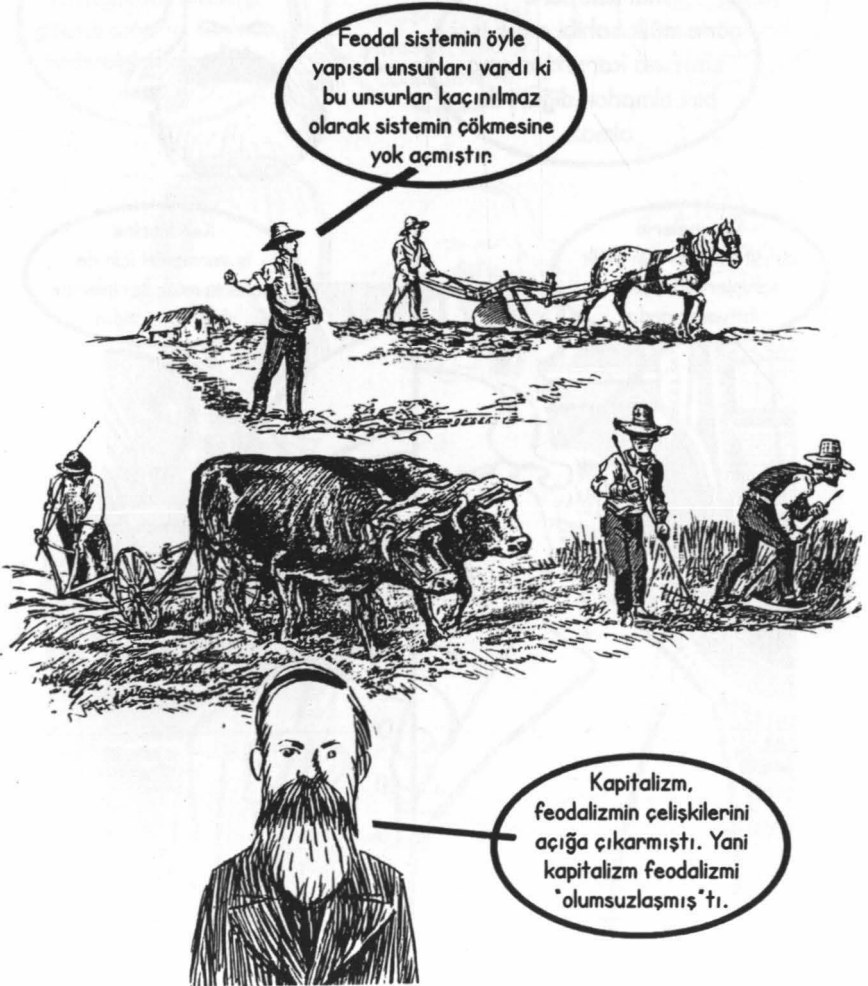
Makinelerin çalıştırılması için mülk sahiplerinin işçilere ihtiyacı vardır.

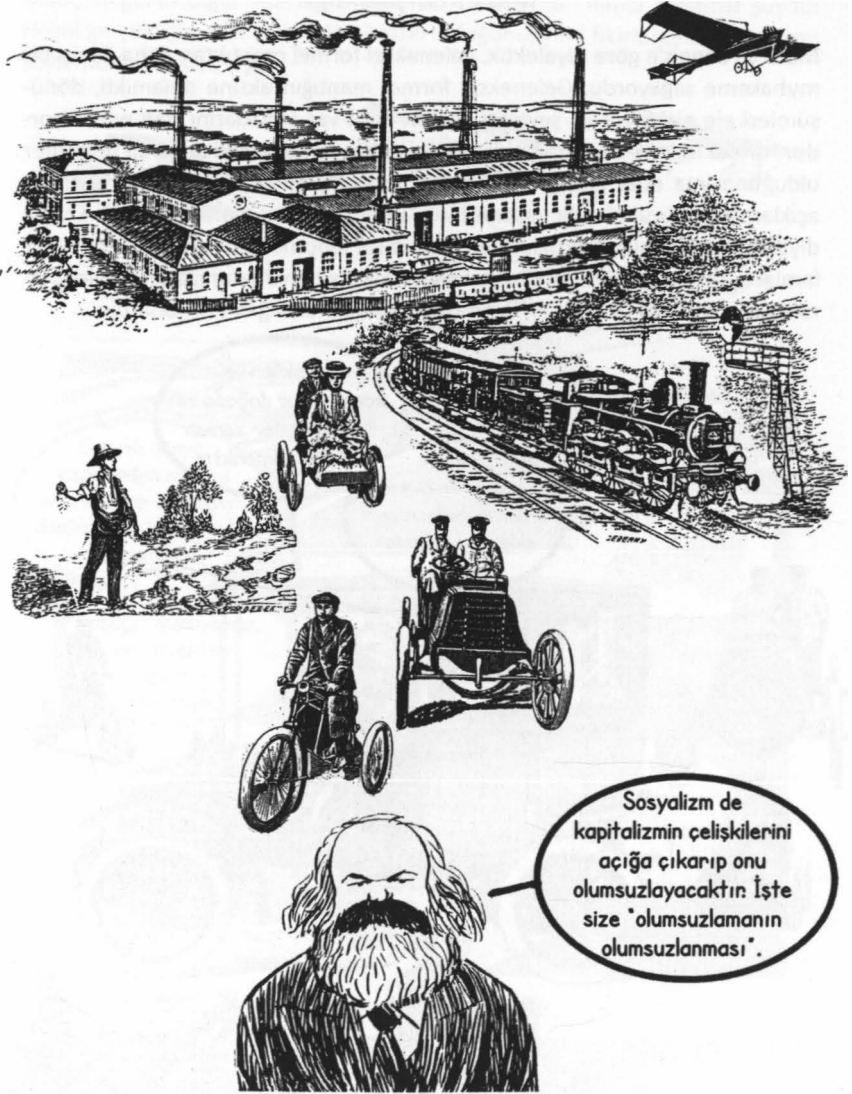
Kendilerine iş vermeleri için de işçilerin mülk sahiplerine ihtiyacı vardır.

Üçüncü Yasa

Olumsuzlamanın Olumsuzlanması Yasası: Her tez kendi içinde, kendisinin nihayetinde çökmesine neden olacak sorunlar ve güçlükler (çelişkiler) barındırır. Bu çöküş, çelişkileri açığa çıkaran antitezle gerçekleşir. Tez böylece olumsuzlanmış olur. Ama antitez de kendi içinde çelişkiler barındırır ki bunları açığa çıkaran da sentezdir. Böylece olumsuzlanma da olumsuzlanmış olur. Marksistler bu sürecin tarihte işlediğini düşünür.

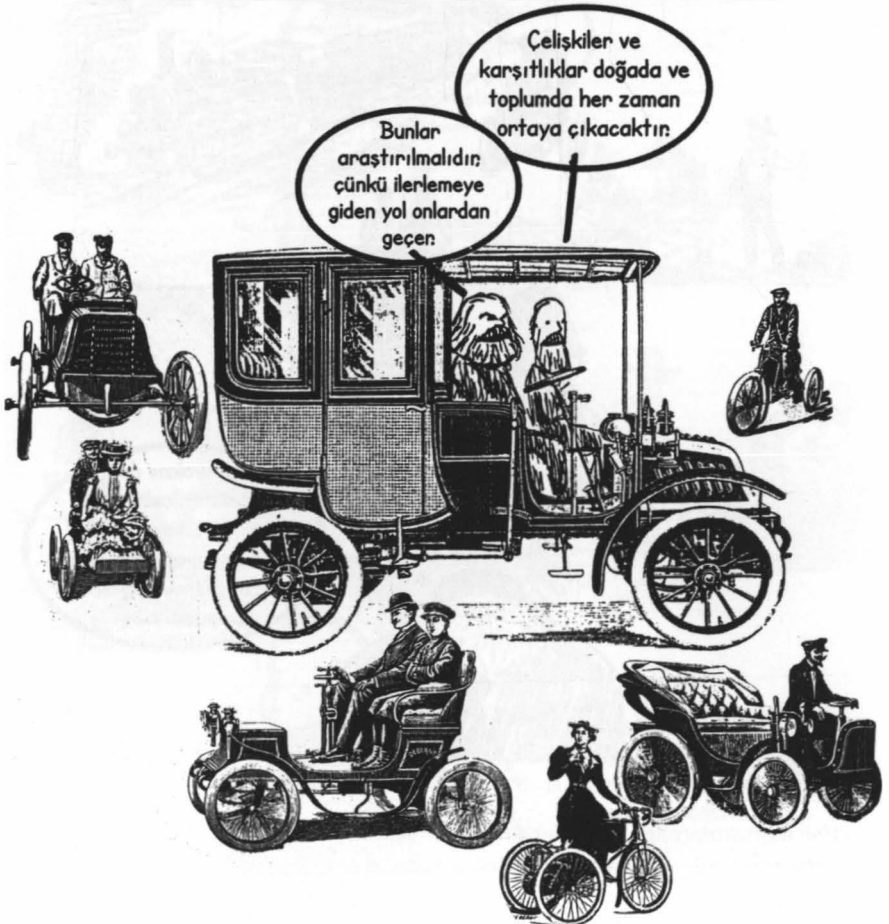

Sosyalizm de kapitalizmin çelişkilerini açığa çıkarıp onu olumsuzlayacaktır. İşte size "olumsuzlamanın olumsuzlanması".

Her olumsuzlamada çelişkiler arkada bırakılır ama iyi şeyler muhafaza edilir. Sosyalizm kapitalizmin sömürsünü arkada bırakacak ama ileri teknolojiyi tutacaktır. İşte bu yüzden, olumsuzlamanın olumsuzlanması süreci ilerici ve iyimserdir.

Marx'ın Diyalektiği

Marx ve Engels'e göre diyalektik, geleneksel formel mantıktan daha üstün bir muhakeme sağlıyordu. Geleneksel formel mantığın aksine dinamikti, dönüşümleri ele alabiliyor ve şeylerin yoktan nasıl var olduklarını izah edebiliyordu. Formel mantık ise durağandı ve gerçekliğin temelindeki doğanın değişmez olduğunu ima eder gibi görünüyordu. Sonuçta, önceki felsefeciler değişimi açıklamakta büyük zorluk yaşamışlardı. Birer devrimci olarak Marx ve Engels diyalektik kavramına baktıklarında toplumsal fenomenleri, onların kendi bağlamlarını ve birbirleriyle ilişkilerini hesaba katarak onları durağan nesneler olarak değil, *devinim* ve *değişim* içinde inceleme gerekliliğini anlıyorlardı.

Marx, Hegel'in diğ er eserlerini anlamsız buluyordu. Temel eleştirisi şuydu: Hegel gerç ekliğin esas itibarıyla *zihinsel* olduğunu, yani fikirlerden oluştuğunu söylemekle hata etmişti.

Kapital'in (1867) ilk cildinin girişinde Marx şöyle der:

"Benim diyalektik yöntemim Hegelci yöntemden farklı olduğu gibi, onun doğrudan karşıtıdır da. Hegel'e göre ... düşünme süreci gerç ek dünyanın demiurgosudur (yaratıcı) ve gerç ek dünya da ideanın dışsal tezahüründen ibarettir. Bense, ideal olan şeyin insan zihni tarafından yansıtılan ve düşüncenin terimlerine tercüme edilen maddi dünyadan başka bir şey olmadığını düşünüyorum."

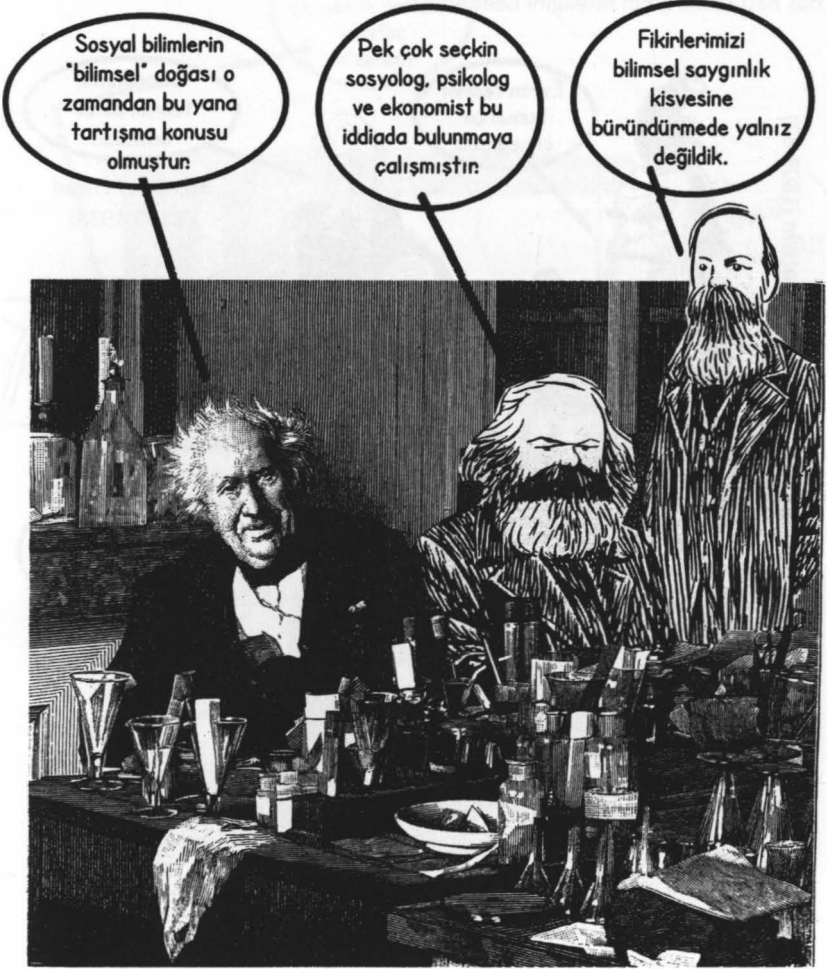
Materyalist Bir Dünya

Demek ki düşünme ve dünyayı görme tarzımız, bütünüyle içinde yaşadığımız fiziksel ve toplumsal gerçekliğin doğası tarafından belirlenmektedir. Fikirlerimiz dünyayı oluşturmaz, dünya bizim fikirlerimizi oluşturur. Dolayısıyla Marx materyalist, Hegel ise idealist, yani fikircidir.

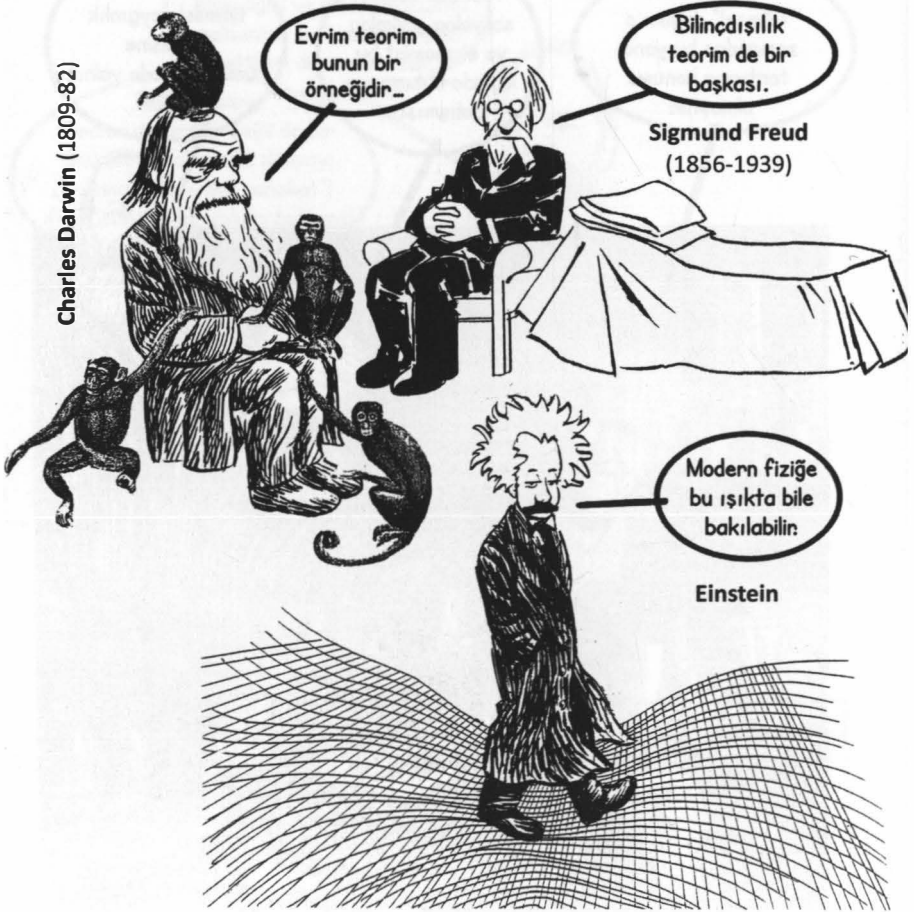
Şu an Marx'ın başarısız olduğunu söyleyebiliriz, ama aslında onun eseri büyük bir düşünsel başarıydı.

Marx ve Engels teorilerini, mistisizmden ve metafizikten arındıran ama aynı zamanda bir tür kaçınılmazlığı akla getiren bir "yasa" anlamında, "bilimsel" kılan şeyin diyalektik olduğuna inanıyorlardı.

Modernist İyimserlik

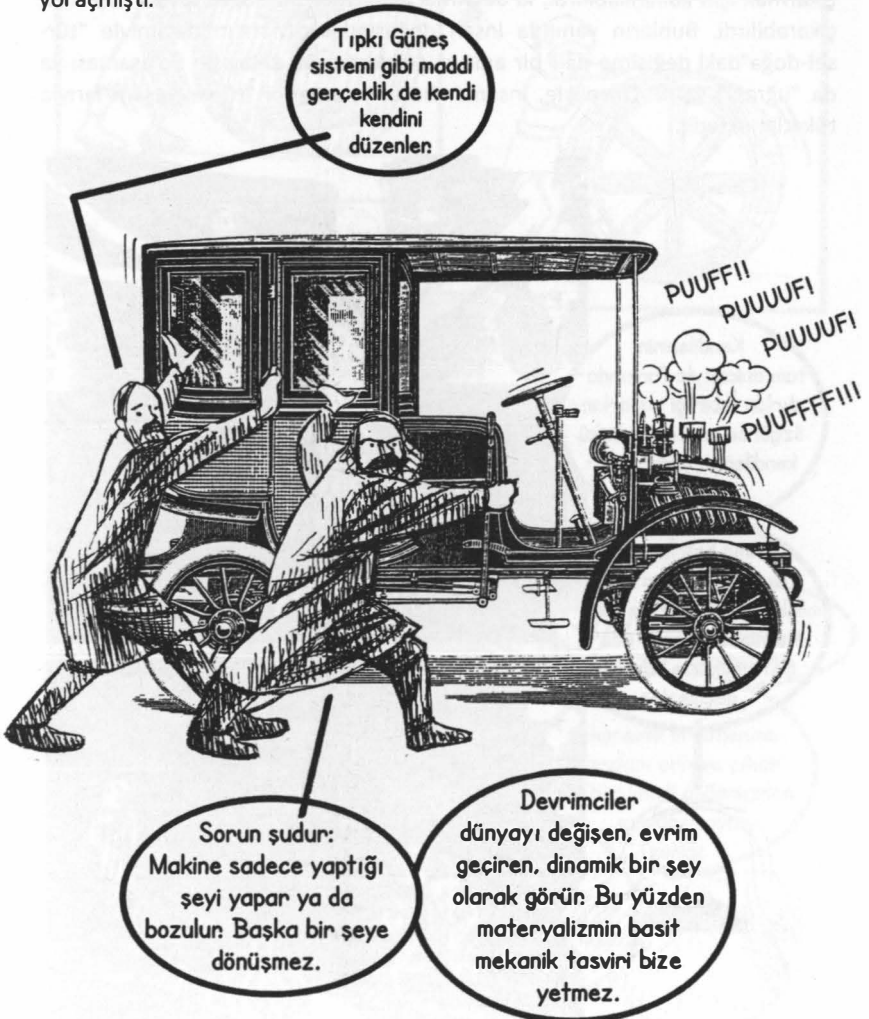
Marx ve Engels 19. yüzyıldaki yaygın bir hareketin, yani “modernizm”in de bir parçasıydı. Modernizm şu demekti: Gündelik hayatın gelişigüzel ve olumsal sıradanlığının altında, şeylerin değişmesini ve geleceği belirlemesini kontrol eden, gizli ama dinamik güçler vardı. Esas itibarıyla materyalist ve pozitivist (bilgilerin birikmesiyle ilerlemenin olacağına inananlar) olan modernistler çağdaş Batı kültürünün niteliğini belirlemişti.

İnsanlık koşullarının iyileştirilmesi için uygulanabilecek yasaların keşfedilmesiyle 19. yüzyıl iyimserliğe bürünmüştü.

Diyalektik Materyalizm

Tek başına materyalizm Marx'a yetmiyordu. Aydınlanmacı ampirizm dünyayı değişmez yasalara göre işleyen bir makine gibi gösteren materyalist görüşe yol açmıştı.

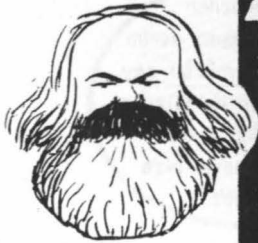
Sorunun çözümü **diyalektik materyalizmde** yatıyordu. Bu yola başvurulunca, herhangi bir zamanda dünyanın tüm veçhelerine içkin olan çelişkiler başka bir şeye dönüşmeyi kaçınılmaz hale getiriyordu. Marx ile Engels'in kendilerine biçtiği görevse *devrimin* kaçınılmazlığını göstermekti.

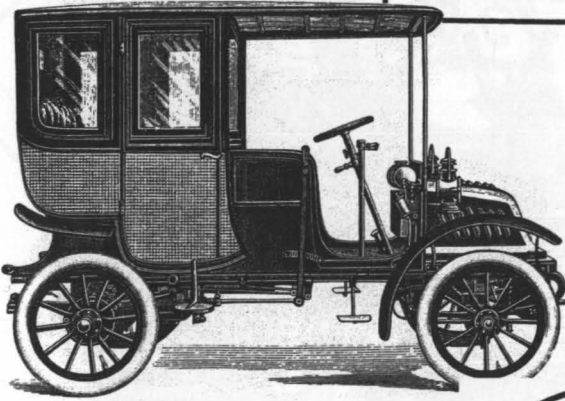
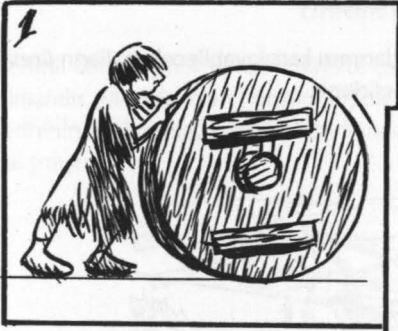
Üç Aşama

Marx'ın devrimci bir teorinin zemini olarak ihtiyaç duyduğu her şeyi diyalektik materyalizm karşılıyordu. Bilimseldi, değişimi vurguluyordu ve bir doğrultu çıkarmak için kullanılabilirdi, ki devrimci aktivistler bu doğrultuya bakıp ders çıkarabilirlerdi. Bunların yanında insan doğasındaki, Marx'ın deyimiyle "türsel-doğa"daki değişime dair bir anlayış geliyordu. Bu anlayışın üç aşaması ya da "uğrağı" vardı. Öncelikle, insanlar bütünüyle kendi "türsel-yaşam"larıyla tüketilmektedir.

Kendilerinin
tam anlamıyla farkında-
dırlar. İşbirliği yaparlar;
özgürce yaşarlar çünkü
kendilerine karşı haki-
katlıdır.

Ama belirlenimci
bir şekilde; zira kendi
koşulları üzerine dü-
şünmez ve onları de-
ğiştirmek için harekete
geçmezler.

Türesel-doğamızdan
yabancılaşmış
durumdayız.

İkinci aşamada
ekonomik örgütlenme
tarzları ortaya çıkar
ve bizi kendi doğamızdan
uzaklaşmaya
zorlar.

Üçüncü aşamada
kişi kendini tam olarak
gerçekleştirir: Nasıl
yaşayacağını, neyi yapar
ve nasıl olursa haklı ve
doğal olacağını bilir.

Bu noktada insan, *sosyalist* teriminin tam anlamıyla özgürdür çünkü kendi kaderlerini kontrol edebilmektedir. Artık insan, kendi doğal ortamıyla ve zorunluluğun körüklediği antagonizmalarla tanımlanmaktadır.

Üretim Güçleri

Temel insan ilişkileri, geniş çaplı ihtiyaçlarımızı karşılayabilecek malların *üretilmesi* ve değiştirilmesi zorunluluğuyla belirlenir.

İnsan emeği, insanların edinmiş olduğu pratik beceriler, hammaddeleri çıkartıp onları dönüştürmek için yapılmış alet edevatlar ya da makinelerden ibarettir. Marx tüm bunlara “*üretim güçleri*” adını verir. Ama bunlar yeterli değildir.

Üretim İlişkileri

Verimli olmak için insanların birlikte çalışması gerekir; aralarında bazı ilişkiler olmalıdır. Marx bunları “üretim ilişkileri” diye tanımlar. Marx’a göre insanlık tarihinin başlarında, insanlar işbirliğine dayalı bir “ilkel komünizm”de birlikte çalışmıştır.

En sonunda bazı insanlar; üretim güçleri -tarlalar; hayvanlar; aletler vb.- üzerinde kontrolü tamamen ele geçirdi ve kendileri hiç iş yapmadan başkalarının emeğini kullanabilir duruma geldi.

Sömürüyle birlikte, insanlık tarihinde ilk kez bazı insanlar başkalarını bile isteye istismar edecek duruma geldi.

İnsanlar özleri itibarıyla bencil değildir. Toplumdaki bu durum üretim güçlerinde yaşanan ve ardından üretim ilişkilerine yansıyan bir değişimle meydana gelmiştir.

Sınıfsal Antagonizmalar

Demek ki üretim ilişkileri iki temel *antagonistik* sınıf (uzlaşmaz karşıtlığı olan sınıf), yani sömürenler ile sömürülenler arasında husumet yaratmaktadır. Marx *Komünist Manifesto*'ya şu fikirle başlamıştı zaten:

"Şimdiye kadarki tüm toplumların tarihi, sınıf mücadelesi tarihidir."

Feodalizmde
halk yığını toprağa bağılıdır;
özgürce hareket edemezler
ve toprağın sahibi de
aristokrasiydir.

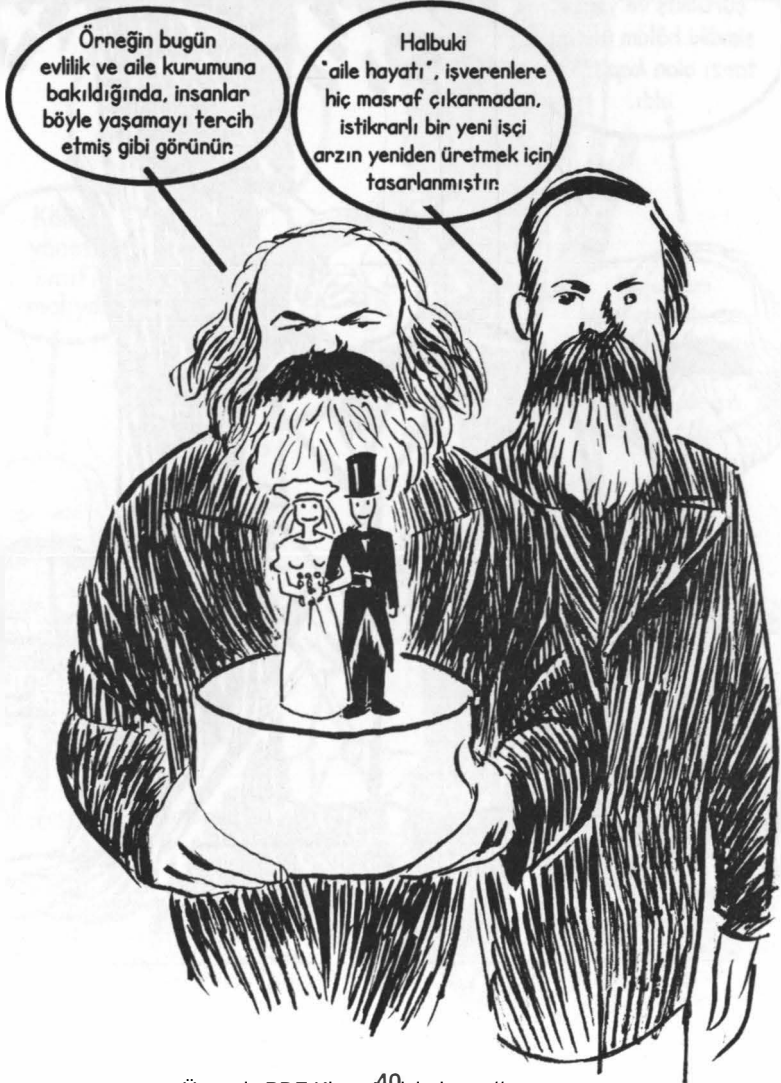
Feodalizm de
çürümüş ve yerini,
şimdiki hâkim üretim
tarzı olan *kapitalizm*
aldı.

Büyüyen
kasabalardaki tüccarlar
ve imalatçıların iktidarı
aristokrasiyinin elinden alıp
onları işbirliğine zorlamasıyla
burjuva devrimi
gerçekleşti.

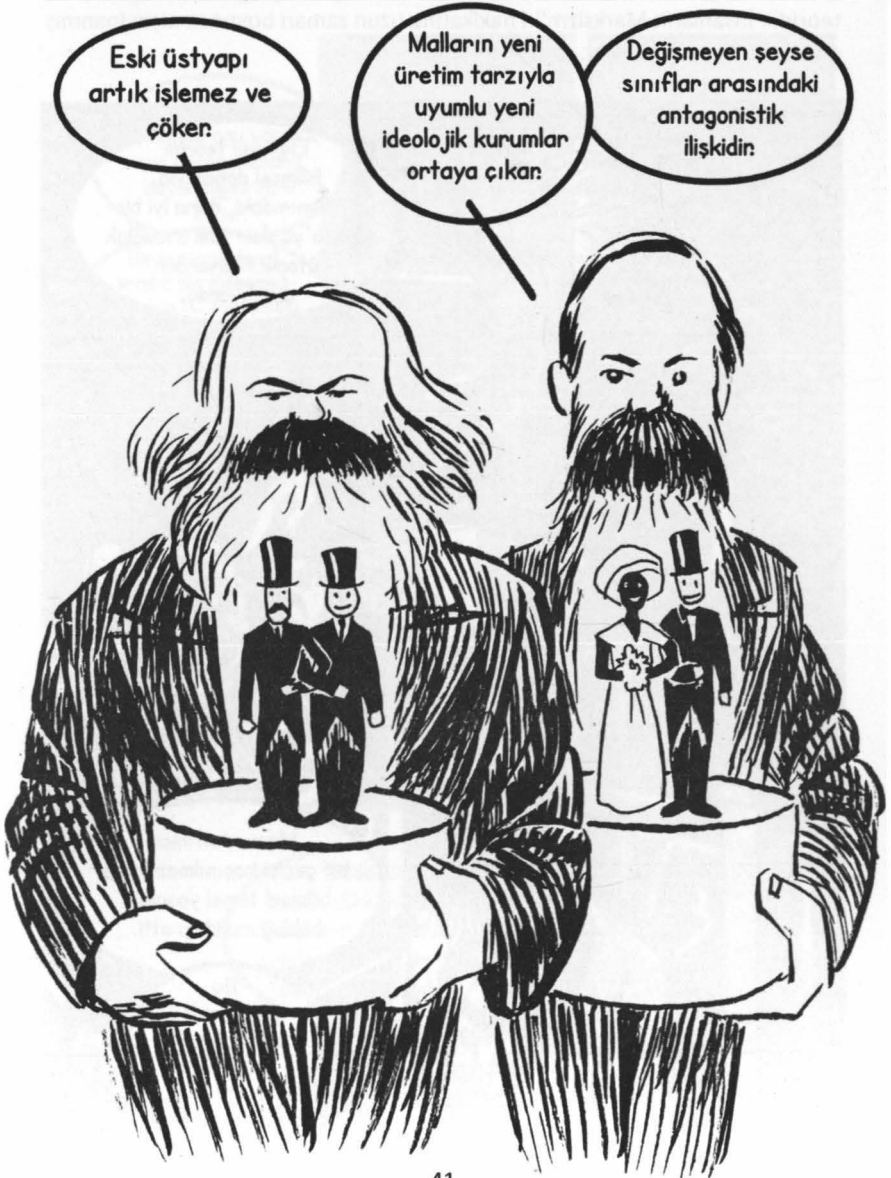

Altyapı ve Üstyapı

Her toplumun temeli, temel üretim güçleri ve ilişkilerinden oluşur. Marx bunu, materyalist toplumsal gerçekliğe ilişkin olan *altyapı* olarak tanımlar. Yasalardan, geleneklerden, dinlerden, devletten ve diğer *kültürel* kurumlardan oluşan bir de *üstyapı* vardır, ama bunların bağımsız olduğunu düşünmek büsbütün bir yanılsamadır. Kültürün tek *ideolojik* işlevi, üretim güçlerini elinde bulunduran sınıfın çıkarlarını korumaktır.

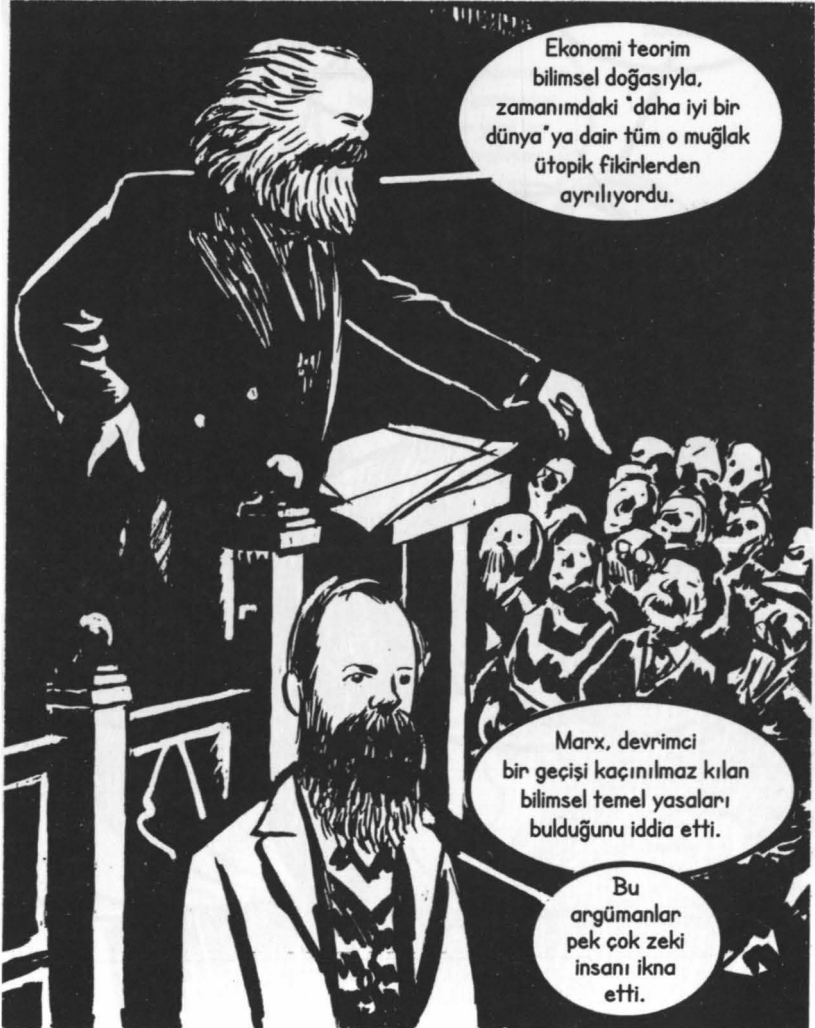

Bir toplum türünden başka bir toplum türüne geçiş, üretim güçlerindeki büyük teknolojik değişimin mevcut üretim ilişkileriyle uyuşmaması sonucunda yaşanır. Malların üretilmesindeki hızlı değişimler, insanların birbirleriyle ilişki kurma tarzında ani, şiddetli ve niteliksel değişimler yaratır.

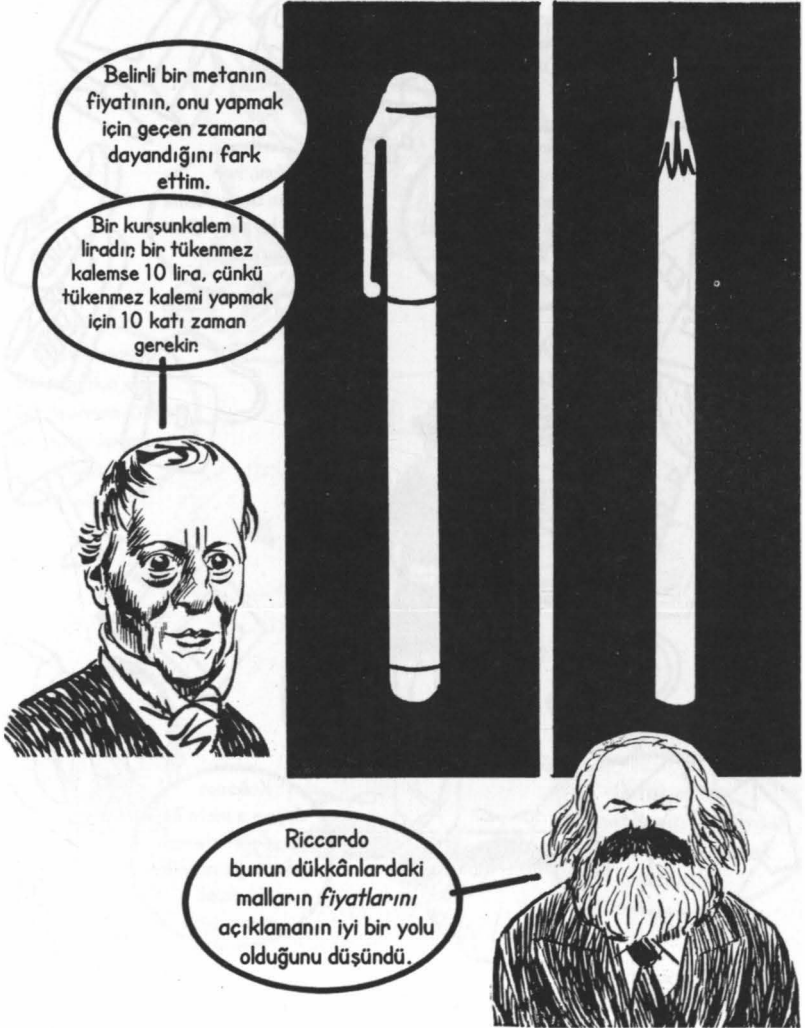
Bir Ekonomi Bilimi Meselesi

Bu hayati toplumsal geçişleri ve özellikle de Marx'ın o beklediği kapitalizmden hakiki sosyalizme geçişi anlamak için, onun ekonomi teorisinin temel öğelerini anlamamız gerekir. Marksizm'i hem ikna edici hem de bilimsel kılan şey bu teoridir. İnsanların Marksizm'in hakikatine uzun zaman boyunca niçin inanmış olduğunu bu teori açıklar.

Klasik Britanya Ekonomi Bilimi

Marksist biliminin kökleri 18. yüzyılın sonlarında geliştirilen klasik ekonomi teorisinde yatmaktadır. Büyük İngiliz ekonomist **David Ricardo** (1772-1823) bir *emek değer teorisi* geliştirmişti.

Marx ise bunun sömürü ile eşitsizliğin gerçek anahtarı olduğu kanısındaydı. Meselenin özü ikiz fikirler olan *meta* ve *değer*di.

Meta Nedir?

Marx *Kapital*'de metayı şöyle tanımlar: "Özellikleri sayesinde çeşitli türden insani istekleri karşılayan şey." Meta, üretici ya da başka bir kişi tarafından kullanılabilir.

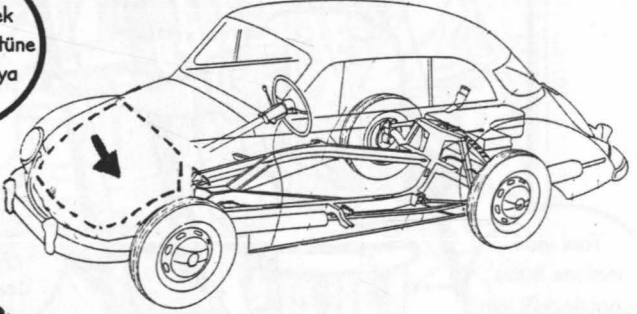

Her meta bir başka meta ile değiştirilebilir; ama çok farklı nicelikler içinde. Bir kum yığını bir metadır, çünkü bina yapmak gibi bir iş için kullanılabilir, ama çok az miktarda platin almak için çok büyük miktarda kum yığınının verilmesi gerekir.

Öyleyse soru şu olur: Bu metaların değiştirilme oranlarını belirleyen şey nedir? Bu oranları belirleyen ne gibi ortak özellikleri vardır? İki metanın da ilişki içinde olduğu bu üçüncü şey nedir?

Marx burada,
Ricardo'nun emek
değer teorisinin üstüne
bir şeyler koymaya
başladı.

Ortak etken,
bu metaların üretilmesi
için sarf edilen emek
miktarıdır.

Ya da, Marx'ın *Kapital*'de belirttiği gibi: "Bir metanın değeri ile bir başka metanın değeri arasındaki ilişki, birincisinin üretimi için gerekli emek zamanı ile ikincisinin üretimi için gerekli emek zamanı arasındaki ilişki gibidir."

Üretim Araçları

Denklemin sonraki kilit etkeni ise “üretim araçları”, yani metayı üretmek için kullanılan araç gereçler ve makinelerdir. Bunlar değişir ve gelişir. Yeni bir makine, metanın üretim miktarının ikiye katlanmasını sağlayabilir. Maturanın değışim değeri böylece yarıya düşer.

Yeni makineleri satın alıp işçileri lüzumsuz hale getirenler üretim araçlarının sahipleri, yani "burjuva" sınıfı olan kapitalistlerdi.

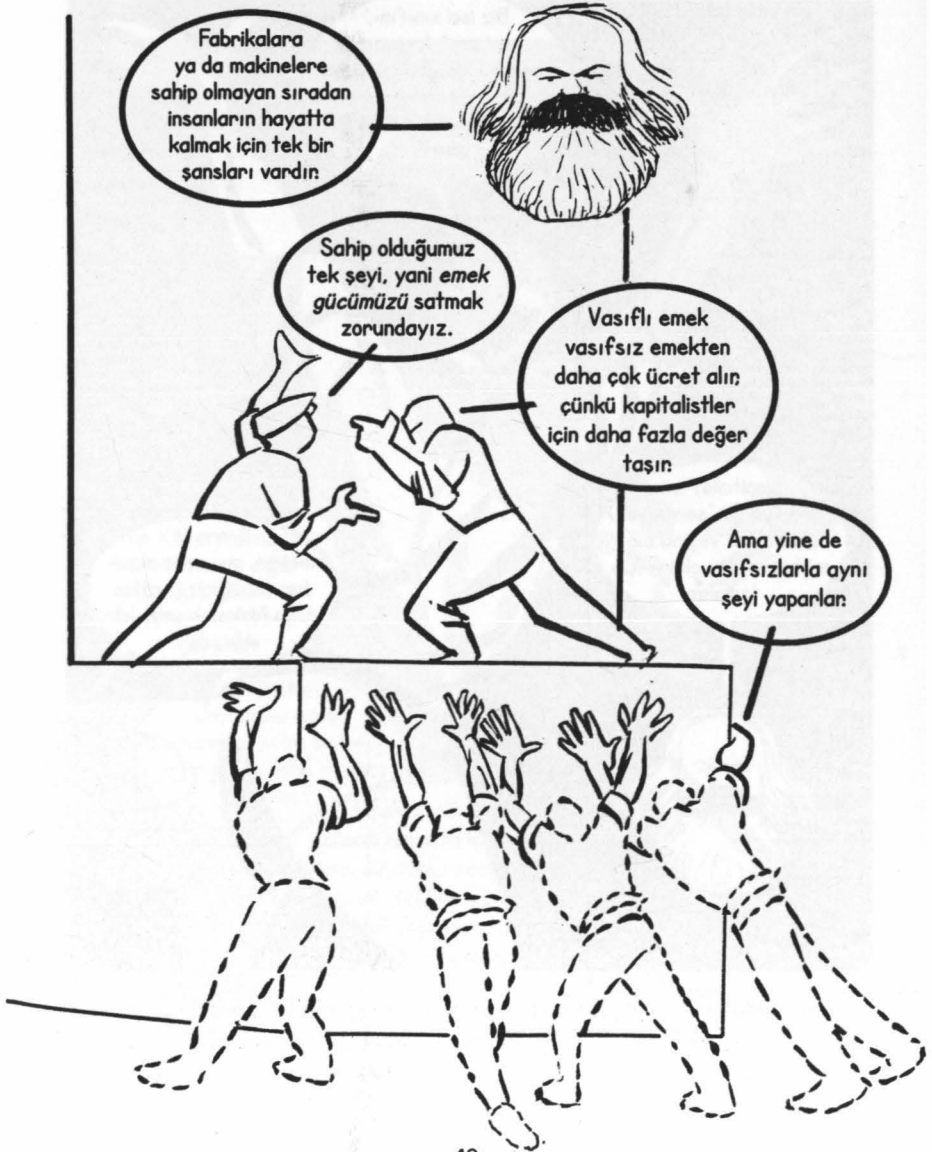
Kâr Sorunu

Gelgelelim, kapitalistlerin de kendi sorunları vardı. Eğer işçilere emeklerinin gerçek değişim değerini, yani metanın *fiyatını* ödeselerdi, o zaman kapitalist girişimciler hiç kâr elde etmez, paraları ve gelirleri olmazdı.

Eğer rekabet eden bir girişimci aynı ürünü yeni makineleri kullanarak yapıp yarı fiyatına satsaydı, o zaman ilk üretici piyasadan çekilmiş olurdu. Kimse aynı ürünü iki katı fiyatına almak istemez. İnsanlar niteliğe ve fiyata bakarak satın alır. Eğer aynı iki ürünün nitelikleri aynıysa, daha ucuz olanı alacaklardır.

Kâr kapitalistlerin refah içinde yaşamasını sağlayan bir şeyden ibaret değildir. Bütün bir sistemin aslı bir veçhesidir. Kâr elde edilmeden kapitalizm varlığını sürdüremez. Marx'ın kârın kaynağını açıklaması gerekiyordu. Onun cevabını anlamak için iki ayrı ekonomik faaliyeti; bir yanda işçilerin faaliyetini, öte yandaysa kapitalistin faaliyetini anlamamız gerekir.

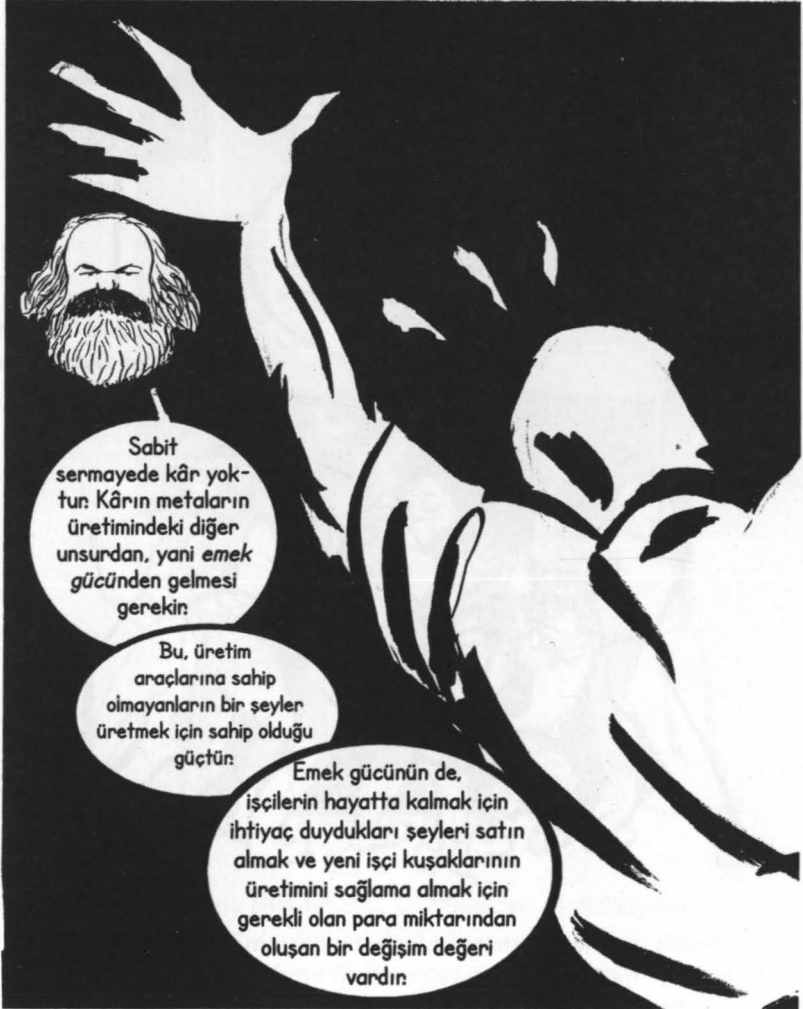
Üretim Sistemi

İşçiler emeklerini ücret şeklinde verilen para için satar ve bu parayı gıda, barınma gibi ihtiyaç duydukları şeyleri satın almak için kullanır.

Görmüş olduğumuz gibi, bir meta daima iki şeyi içeren bir üretim sürecinden doğar: **üretim araçları** (makineler, fabrikalar vb.) ve **emek**. Metalar her zaman, ne eksik ne de fazla, değişim değerinden satın alındığı için, kârın kaynağının bizatihi üretim eylemi olması gerekir.

Kapitalistlerin üretim araçları için ödemek zorunda oldukları para büyük ölçüde kontrollerinin dışındadır. Makineleri değişim değerlerinden, başkasının onlara satacağı fiyattan satın almak zorundadırlar. Bu kömür, çelik, plastik gibi üretimde kullandıkları hammadde için de geçerlidir. Bazıları bunlar için bir bedel talep eder ve daha aşağısına satmaz. Marx buna “sabit sermaye” demiştir.

Marx buna da “değişken sermaye” demiştir, çünkü bunun sermayenin sabit olmayan tek ögesi olduğunu fark etmişti.

Değişken Sermaye ve Emek Sömürüsü

Kârın değişken sermayeden gelmesi gerekir. Böylece kapitalizmin kaçınılmaz sömürüsü gerçekleşir; işçi kendi emeğinin gerçek değişim oranından daha fazla süre boyunca çalışmaya mecburdur.

Sabit sermaye, makineler ve hammaddeler bitirilmiş metaya değer katmaz. Bu tür bir sermaye metanın değişim değerindedir ama değeri artırmaz. Değişken sermaye, emek gücüne harcanan para, metanın değişim değerini artırır; çünkü üretim süreci boyunca, işçiler belli bir süre herhangi bir karşılığı olmaksızın çalışırlar. İşçinin metaya koyduğu değer aldığı ücretten fazladır; yani sömürülürler.

Mutlak Artı Değer

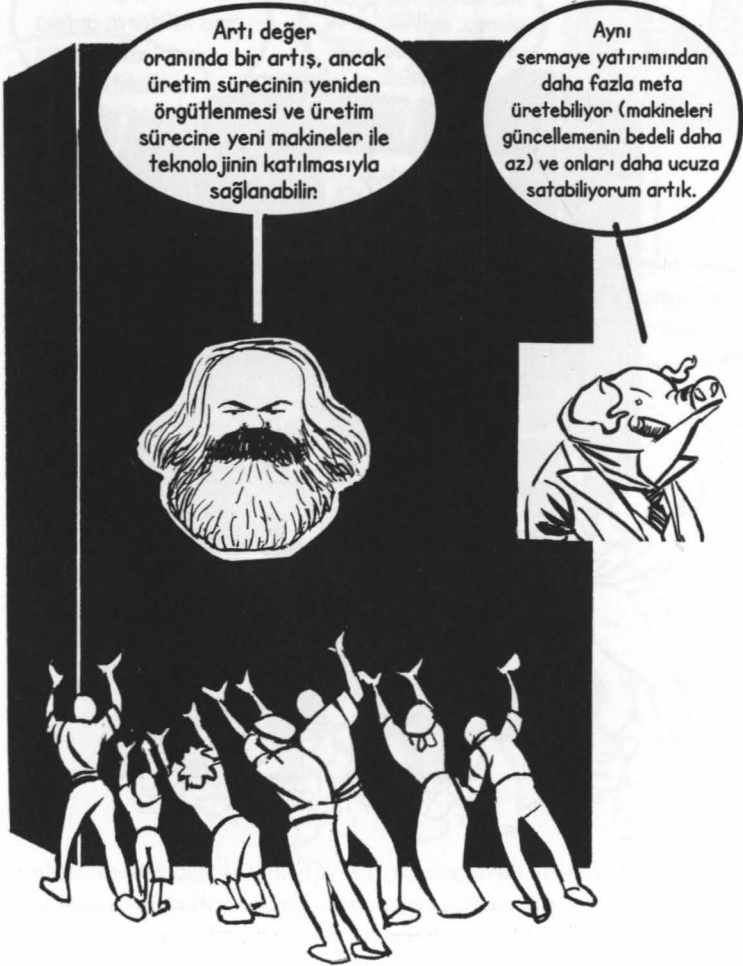
Mutlak artı değer ile *görelî* artı değer arasında bir ayırım yapmamız gerekir. Belirli türden bir teknoloji göz önünde tutulursa, mutlak artı değer kapitalistin hiçbir ücret ödemeyerek işçiyi çalıştırabileceği süreyle belirlenecektir.

Bugünkü ölçütlerimizle baktığımızda, 19. yüzyıldaki kapitalistlerin işçileri olağanüstü derecede uzun saatler boyunca çalışmaya zorladığını görebiliriz. Erkekler, kadınlar ve çocuklar bize barbarca görünen saatler boyunca ve korkunç koşullarda çalışmaya mecbur tutuluyordu. Fakat elden ayaktan düşene kadar bir işçiye yaptırılabilirceklerin gerçek bir sınırı vardır. İşçilerin bir süre dinlenmeye ihtiyacı vardır.

Görelî Artı Değer

Kapitalistler, mümkün olduğunca fazla kâr elde etmek için, artı değerin üretilme *oranını* artırmanın bir yolunu bulmak zorundaydı. Bunun tek yolu da işçileri elden ayaktan düşürecek kadar çok çalıştırmadan, daha üretken hale getirmektir. Marx artı değerdeki olası artışlar ya da azalmalara “görelî” artı değer adını vermişti.

Bunun yapılması gerekir, yoksa başka bir kapitalist imalatçı aynı şeyi yapar ve rakibinin önüne geçer.

Artı değer oranındaki bu artış neredeyse her zaman artı değer (kâr) miktarında bir artışa yol açacaktır, çünkü daha az sayıda işçiye ihtiyaç olacaktır. İşçiler işten çıkarılabilir, böylece ücretleri elde tutulabilir ve fabrika daha az zamanda daha çok mal üretilip bunları daha rekabetçi bir şekilde satar hale gelir. Bu malları daha çok insan satın alır, işçiler de kaybeder.

Kapitalizmin Çelişkisi

Marx, verimliliği ve kâr hacmini artırmaya yönelik sürekli çaba sergilenen bu süreçte, kapitalizmin asli çelişkisini bulmuştu. Söz konusu süreç sermayenin oluşturulmasında temel bir değişikliği beraberinde getiriyordu. Bu değişim nihayetinde artı değer oranının azalmasına yol açacaktı.

Sabit sermaye bir metanın deęişim deęerine ancak kendi deęerini koyabilir. Dolayısıyla, uzun vadede artı deęer oranı dūşecek, kârlar artacak ve kapitalistler iřçileri daha dūřük űcrete çalıřmaları için zorlamak durumunda kalacaktır.

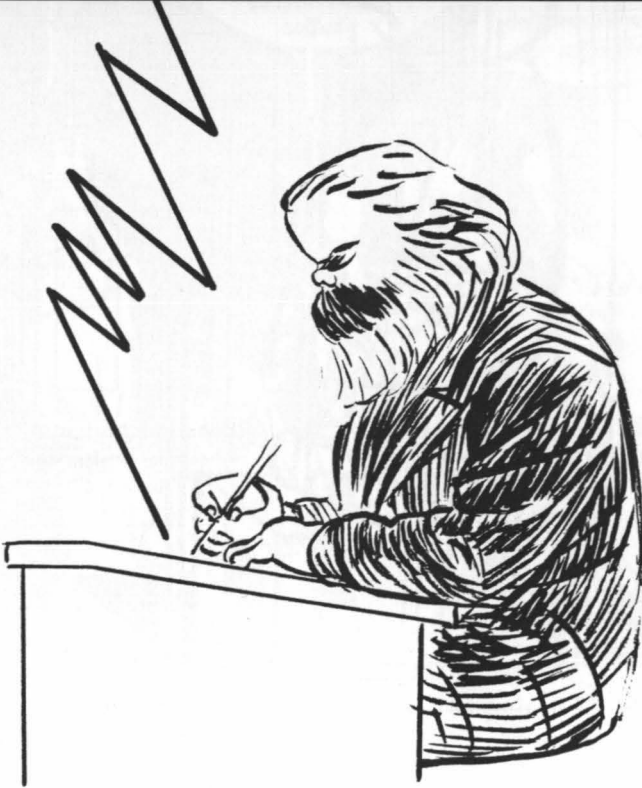

Toplumun, daralan kapitalist sınıf ile giderek artan sefaletten mustarip geniř bir proletarya arasında giderek kutuplařması gerekir. Bu durum sūrdūrūlemez olduęunda bir kriz ānı patlak verir ve devrimin gerçekleřmesi gerekir.

Kehanet

Marx *Kapital*'in ilk cildinde meşhur kehanetinde bulunmuştu:

“Bu dönüşüm sürecinin bütün avantajlarını sömüren ve tekellerine alan büyük sermaye sahiplerinin sayılarındaki sürekli azalmayla birlikte sefalet, baskı, kölelik, aşağılanma, sömürü de alabildiğine artar; ama yine bununla birlikte, sayıları sürekli artan, kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması ile eğitilen, birleştirilen ve örgütlenen işçi sınıfının başkaldırıları da genişler, yaygınlaşır. Sermaye tekeli, kendisiyle birlikte ve kendi egemenliği altında fışkırıp boy atan üretim tarzının ayak bağı olur. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması, en sonunda bunların kapitalist kabuklarıyla bağdaşamadıkları bir noktaya ulaşır. Böylece kabuk parçalanır. Kapitalist özel mülkiyetin çanı çalmaktadır. Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilirler.”

Devrim öncesinde bir dizi şiddetli kriz olacaktır. Fakirleştirilmiş proletaryanın satın almaya gücünün yetmeyeceği mallar üretilecektir. Daha fazla sayıda işçi işten çıkarılacak, çünkü onların emeğine ihtiyaç duyulmayacaktır. Böylece ücretler daha da düşecek ve halkın kapitalizmin ürünlerini satın alma imkânı azalacaktır. Girişimler çökecek ve sermayenin merkezileşmesiyle daha büyük örgütlerce yutulacaktır. Başka zamanlarda, emek kıtlıkları ücretleri o kadar yükseltirdi ki girişimler elde edebilecekleri temel kârdan taviz vermek zorunda kaldı.

Kapitalizmin Çöküşünü Örgütlemek

Üretim sürecinin kendisi devrimin temelini kurulmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca sermayenin yoğunlaşması, işçilerin yoğunlaşması anlamına da gelirdi. İşçiler sömürüldüklerini, yabancılaştıklarını fark edeceklerdi. Marx bunu tanımlamak için "sınıf bilinci" terimini kullanmıştır.

Sınıf bilincinin ortaya çıkması için iki etken gerekir:

Birincisi, çok sayıda işçinin aynı konumu paylaşması gibi nesnel bir gerçeklik.

İkincisi öznel bir faktör, yani (işçilerin) paylaşılan bu konum ve çıkarlar için işçileri sömüren karşıt bir sınıfın olduğunu fark etmeleri gerekir.

Yabancılaşmanın Bilincine Varılması

Sınıf bilinci belirdikçe, işçiler kendi “yabancılaşma”larının farkına varır. Marx için kilit önemi olan bir terimdir bu ve onun insan doğası kavramının merkezinde durur. Proletarya, kapitalist çağ boyunca hiç farkına varmadan yabancılaştırılmıştır. Marx yabancılaşma terimiyle farklı birçok şeyi kastetmiştir. Bunları en ayrıntılı şekilde 1844 *Elyazmaları Ekonomi Politik ve Felsefe*’de tartışmıştır. Yabancılaşmak demek, bir şeyle parçalı, doğru düzgün olmayan, mesafeli, yadırgatıcı bir ilişki kurmak demektir. Marx biz insanların hayatlarının kilit nitelikteki parçalarıyla başka insanlarla, şeylerle ve faaliyetlerle düzgün bir ilişki içinde olmadığını inanıyordu.

Sonuçta,
hep mutsuz ve
tatminsiziz.

Sadece mutluluk
yanılsamasına kapılıyoruz
çünkü bu şeylerle düzgün bir
ilişki içinde olmak doğamızın
asli bir parçası.

Yabancılaşmanın Doğası

Yabancılaşma, hepsi de üretim faaliyetimizle alakalı pek çok şekle bürünür. Şeyleri üretme ve değiştirme sürecinde etkin, doğayla ve başkalarıyla etkileşim içinde olma, insan doğasına özgüdür. Bu ilişkiler bozulduğunda ya da yadırgadığımız bir duruma dönüştüklerinde, doğamızı gerçekleştiriyoruz demektir.

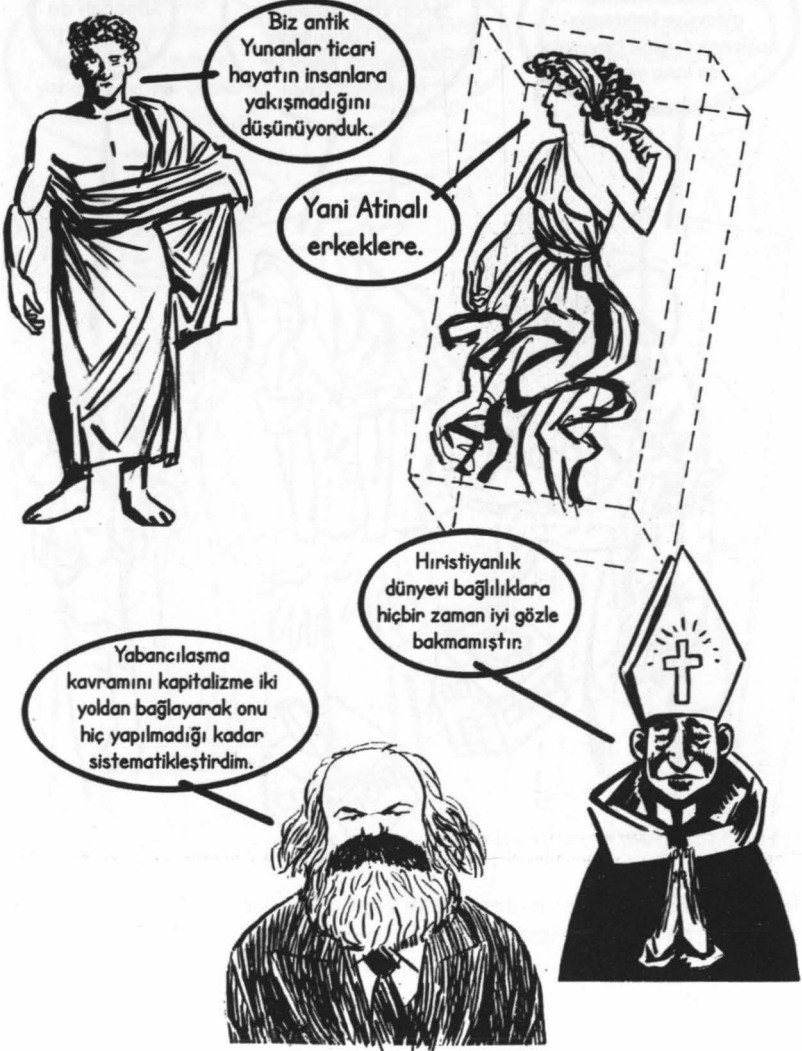
Birbirimize yabancılaşmışızdır; çünkü kapitalizmdeki üretim süreci, başka insanlarla kurmamız gereken doğal işbirliği ilişkisini bozup belirsizleştiren bir fikirler üstyapısını gerektirir. Örneğin kapitalizm aynı iş için rekabet içinde oldukları fikrini yerleştirerek işçileri birbiriyle yarıştıtır. Son olarak, bir tür olarak kendimizden de yabancılaşmışızdır. En temel yabancılaşma türü budur.

İnşa ettiğimiz sığınaklar muhteşem ve çeşit çeşit olabilir. Marx'ın dediği gibi, "insan ayrıca güzellik yasaları uyarınca üretir". Üretim esas itibarıyla toplumsaldır ve bozulmamış haliyle, özü itibarıyla tatmin edicidir. Yapmak istediğimiz şey odur, çünkü ondan keyif alıyoruz.

Yabancılaşmayı Anlamak

Pek çok insan hayatla yabancılaşmadan uzak, düzgünce bir ilişki kurmayı imkânsızlaştıran koşullarda yaşamak zorundadır. Çalışmak keyif ve haz almak yerine sıkıcı bir angaryadır. Sadece hayvanların da yaptığı şeylerde –cinsellik, yeme içme, zevk– özgür hissederiz kendimizi. Tatile gitmek kendimizi gerçekten insan ve canlı hissettiğimiz tek zaman dilimi gibidir. Bu da bir tür insanın kendine yabancılaşmasına yol açar. Bu hiç de yeni bir kavram değildir.

Fetiş Kavramı

Immanuel Kant (1724-1804) Marx'a "fetiş" kavramını vermişti. Kant Tanrı'nın, insanın hakiki doğası ve bunlar arasındaki ilişkiyle ilgilenen gerçek dinsel düşünce ile gerçek olmayan, bozulmuş dinsel düşünceyi birbirinden ayırmıştı. Bunlardan ikincisi fetişizmdir ki bu kavram insanların kendilerini insan yapımı nesneler dünyasına öznel bir şekilde yansıtmasını anlatır.

şimdiki bilinç durumumuzda mutsuzuzdur, çünkü bilincimiz insanlara değil de şeylere değer veren bir meta ilişkisine indirgenmiştir. Bilginin ancak sahici toplumsal ilişkilerde ve eylemde bulunabileceğini idrak etmesiyle, bilincin dinin tüm fetişist kalıntılarından kendini kurtarması gerekir.

Koşulsuz Buyruk

Marx, Kant'tan bir başka fikir daha ödünç almıştı: koşulsuz buyruk. Bu, özünde ahlaki bir ilkedir. Bu fikri şöyle ifade edebiliriz: Rasyonel bir insan, başka bir insanı sırf kendi bencil amaçları uğrunda kullanmamalıdır. Başkalarına asla *sa-dece araç* olarak değil, daima bizatihi birer *amaç* olarak davranmalıyız.

Kapitalizmin, kendi amaçları için insanların birbirlerini kullandıkları bir sistem olduğu açıktır. Kapitalistler için olduğu kadar işçiler için de geçerlidir bu, çünkü işçilerin kendi aralarındaki ilişkiler bozulmuştur.

Özetlemek gerekirse, bir insan dünyadaki nesnelere aslında insan güçleri ve özellikleri atfettiğinde, kendisini ve başkalarını bizatihi amaç olarak değil araç olarak gördüğünde, kendisi için bir *nesne* haline gelip kendine yabancılaşmış olur.

Kapitalizmde, malların ve nesnelerin özel mülkiyeti toplumsal örgütlenmenin ilkesidir. Böylelikle nesneler tamamen fetişleşir.

Para Bizim Adımıza Konuşur

Ekonomik sistem bizi, birbirimize birer araç olarak davranmaya zorlamıştır ve kendimize yabancılaşmışızdır. Marx, *Yahudi Sorunu Üzerine*'de (1844) şöyle der:

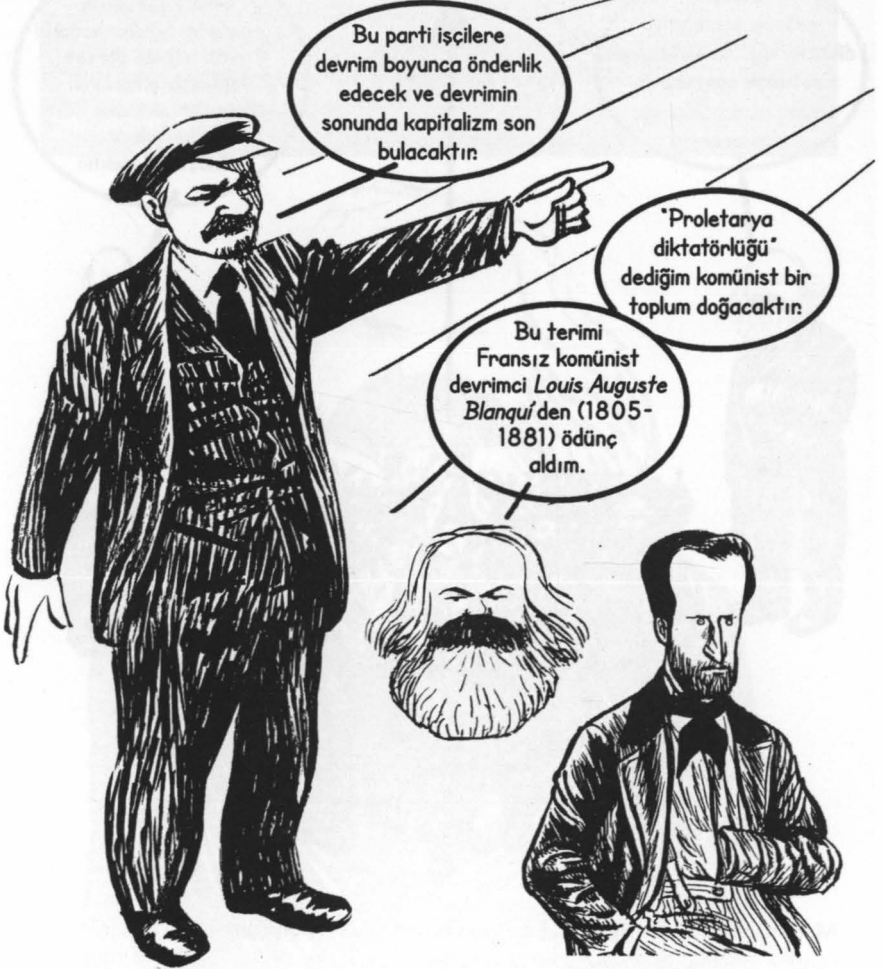
"Para her şeyin evrensel ve kendi kendini kuran değeridir. Böylece tüm dünyayı, gerek insan dünyasını gerekse de doğayı kendine mahsus değerinden mahrum etmiştir. Para insanın emeğinin ve hayatının yabancılaşmış özüdür ve insan bu yaban öze taptıkça o da insana tahakküm eder."

Marx'ın yabancılaşma kavramı zor ve muğlak olsa da onu anlamak önemlidir; çünkü Marx'ın söylemiş olduğu şeylerin büyük bir kısmı dikkate alınmıyor ve bunların artık yanlış olduğu düşünülüyorsa da, daha sonra göreceğimiz gibi, yabancılaşma kavramı modern ya da post-Marksist düşüncenin hâlâ kalbinde durmaktadır.

Komünist Parti'nin Doğuşu

Demek ki teoride, proletarya yabancılaştığının ve sömürüldüğünün farkına vardıkça, *kendisi için bir sınıf* olma sürecine girmiş olur. Bu süreç esnasında bir önderlik, yani Komünist Parti ortaya çıkar. Partinin rolünün öğretisinin ayrıntılarını Rusya'da Lenin ortaya koyacaktır, ama bu öğretinin temelleri Marx'ın kendi eserinde yatar.

Eski sistemin kalıntıları ortadan kaldırılacaktır. Hukuk, idare, eğitim ve toplumsal refah öyle yeniden biçimlendirilecektir ki bunlar sahiden halkın çıkarlarını yansıtacaktır.

SOSYALİZM

Zamanı
gelince, proletarya
diktatörlüğü sönmünecek
ve hakiki sosyalizmin
aydınlık doruklarına
varılacaktır.

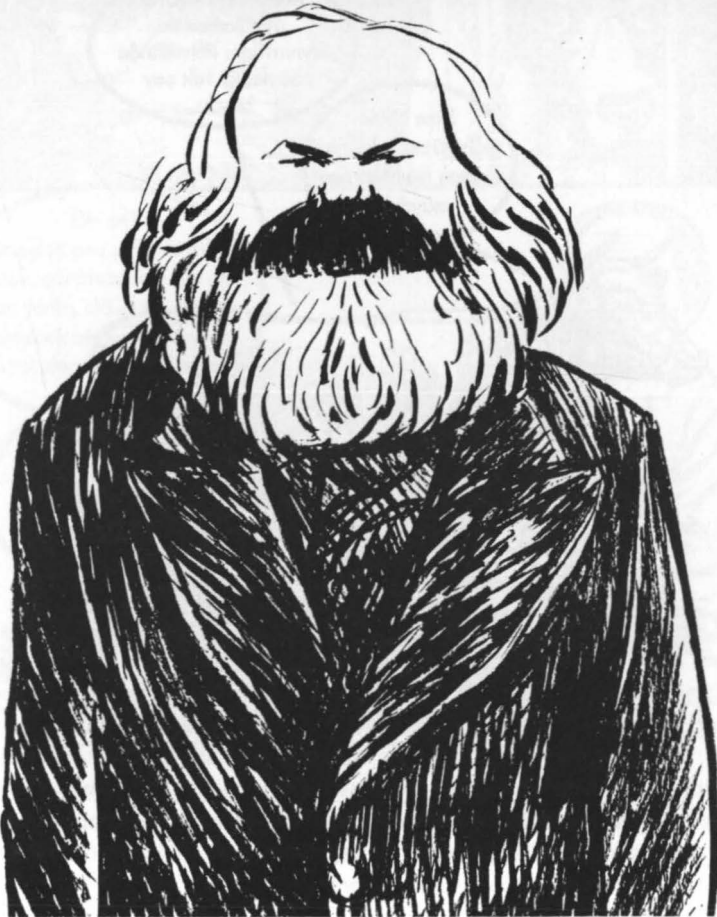
Devletin
kendisi yok olmak
zorundadır. Şimdiye kadarki
siyasi niteliği, gerçek
toplumsal çıkarların
kullanması şeklindeki basit
idari işleve
dönüştürülecektir.

Marx'ın devrim sonrasındaki dünyanın ayrıntılarına girmedeği herkesin malumudur. Diyalektik işlemeyi bırakıp *tarihin sonuna* mı işaret edecektir? Bu çok gariptir. Eğer diyalektik, değişimin kaçınılmaz mantığıysa, o halde tarihin her halde komünizmin ötesinde de değişmeye devam etmesi gerekir. Ama eğer diyalektik kesilirse, daha başka bir şey olmayacak mıdır?

Marx'ın bu konudaki görüşünü kendi meşhur sözleriyle anlatabiliriz:

*"Komünist toplumun daha yüksek evresinde, bireylerin işbölümüne kölece boyun eğmesinin ve anınla birlikte kafa emeği ile kal emeği arasındaki çelişkinin ortadan kalkmasından sonra; emeğin yalnızca bir yaşamı aracı değil, yaşamın asli gerekliliği haline gelmesinden sonra; bireylerin her yönüyle gelişmesiyle birlikte, üretim güçlerinin de artması ve bütün kolektif zenginlik kaynaklarının gürül gürül fışkırmasından sonra, ancak o zaman burjuva hukukunun dar ufukları tümüyle aşılacak ve toplum, bayraklarının üzerine şunu yazabilecektir: **Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!**"*

Marksizm Gerçekten de “Bilimsel” midir?

Bu sorunun cevabını bulmamıza daha az yardımcı olsa da Marx'ın şu sözüne kulak verelim:

“Kimsenin tek bir faaliyet alanı olmadığı bir komünist toplumda ... toplum genel üretimi düzenler; bu da benim için bugün bu işi, yarın başka bir işi yapmak, canımın istediğince, hiçbir zaman avcı, balıkçı, ya da eleştirmen olmaksızın sabahleyin avlanmak, öğleden sonra balık tutmak, akşam hayvan yetiştiriciliği yapmak, yemekten sonra eleştiri yapmak olanağını yaratır.”

Marksist teori sağlam, mantıklı ve iyimser görünüyordu. Sıradan işçilerin en ümitsiz koşullarda yaşadığı bir yüzyılda umut yayıyordu. Ama bugün az çok tüm ekonomistler Marx'ın teorisinin cidden kusurlu olduğuna, ya da açıkça söylemek gerekirse, yanlış olduğuna inanıyor.

Marx bilimsel değildi. Kapitalizmin nasıl gelişeceğini de öngörmemişti. Felsefeci Karl Popper (1902-1994) *Tarihselciliğin Sefaleti*'nde (1957) Marx'ın kilit kavramlarının yanlışlanamayacağına işaret eder. Popper "yanlışlanabilirlik"i gerçek bilimin alametifarikası olarak görür.

Bir şey bilimselse onu yanlışlayabilecek, çürütebilecek ya da onun yanlış olduğunu gösterebilecek bir kanıtın mantıksal olarak bulunabilmesi gerekir.

Bir şeyin kesin ya da doğru olup olmadığını asla gösteremeyiz, ama bir yanlış olduğunu gösterebiliriz.

Bu durum bilimsel fikirlerin ve teorilerin yanlış olduğunun gösterileceği anlamına değil (bu fikirler ve teorilerin çoğu *sınanma* aşamasını geçmiştir), bunun *teoride* mümkün olması gerektiği anlamına gelir. Marx'ın teorileri bu ölçütü karşılamaz. "Değer" kavramına bakalım. Marx'ın yaptığı gibi, işçi arzının işçilere yönelik talepten daima daha fazla olacağını varsayarsak, o zaman artan sefalet hiç de değere gönderme yapmadan açıklanabilir. Bunun mühim olup olmadığını bilmiyoruz ve bilmemizin de imkânı yoktur. Popper diyalektiğin mistik, doğrulanamaz bir saçmalık olduğunu düşünmüştür. Gerçek olan şey neden ve sonuçtan ibarettir.

Sermayenin yoğunlaşması işçilerin “kolektifleşmesi”ne yol açar. Fakat Marx’ın tahmininin aksine, işçilerin kendi birliklerini, yani sendikaları kurmasını sağlamıştı. Sendikalizmin amacı sistemi devirmek değil, ücretleri ve koşulları iyileştirmektir. Sosyal demokrasinin “refah devleti”nin siyasi felsefesi 20. yüzyılda güçlenmiştir.

Yabancılaşma, insanların niçin mutsuz olduklarını hâlâ açıklayamadığı, giderek artan bir sefalet ve bolluk dünyası için geçerli olmaya devam eden tek fikridir. Kendi doğamızı bozan “yanlış” bir şey yapmaktayızdır.

Devrime Giden Uzun Yol

1848 tarihli *Komünist Manifesto*, Komünist Birlik için yazılmıştı. Devrimi şimdi istiyorlardı, halbuki Marx o zamanlarda herhangi türden hiçbir devrimin ufukta gözükmediğini biliyordu ve bunu onlara söylemişti.

Marx inançlı bir enternasyonalistti. Ulus devleti burjuvazinin yarattığı bir şey olarak görüyordu. Tek bir burjuva sisteminin sınırları içinde hiçbir devrim gerçekleşemezdi. Devrim ya uluslararası olmalıydı ya da hiçbir şey olamazdı. Komünist Birlik'ten ayrıldıktan sonraki birkaç sene boyunca, siyasi ekonomi üzerine verdiği dersler dışında proleter hareketlerle çok az teması olmuştu.

Birinci Enternasyonal

1862'de, belki de tarihin en önemli çay partisi düzenlenmişti. Bir grup Fransız işçi Uluslararası Sergi'yi görmek üzere Londra'ya gelmiş ve bir grup İngiliz işçiyle tanışmıştı. Masonlar Salonu'nda, *The Times*'in deyişiyle "gayet nefis ve esaslı bir çay" içmişlerdi. Daha sonra çeşitli ülkelerden de katılımların olduğu bu toplantıların sonunda "Uluslararası İşçiler Federasyonu" kurulmuştu.

Birinci Enternasyonal'in önemi, bizatihi var olmasıydı. O zamanlar ortada, tek bir program arkasında birleştirilmesi imkânsız olan bir sürü devrimci vizyon doluyordu, ama Enternasyonal daha önce olmayan bir proleter hissi sağlamıştı, çok da genişlemişti. 800.000 insanın aidat vereceği hesaplanıyordu ve diğer örgütlerle olan bağı yoluyla 7 milyon üyesi olduğu iddia edilebilirdi.

1871 Paris Komünü

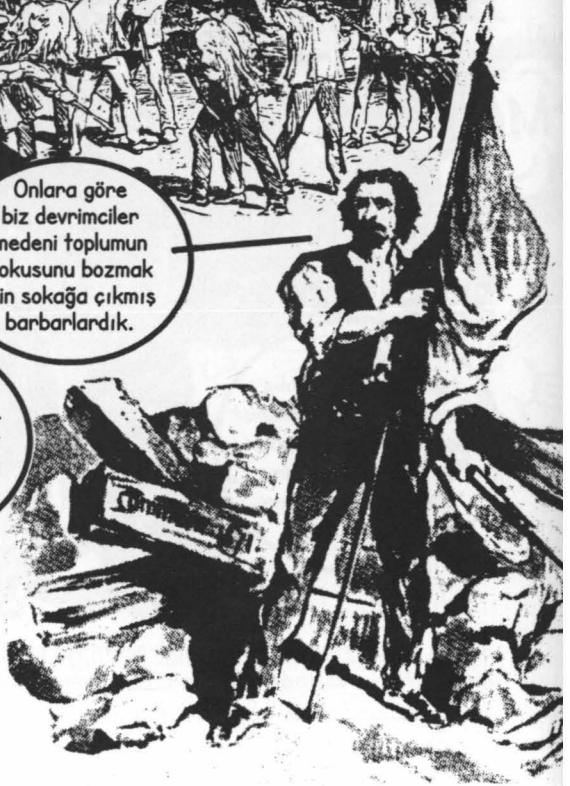
1871'deki Paris Komünü'yle birlikte devrim kimsenin beklemediği kadar erken patlak vermişti; ama Komün Enternasyonal'in parçalanmasına sebep oldu. Paris şehri yetkilileri işçilerin isyanını büyük bir vahşetle bastırdı.

Ama Avrupa
basını onu tam aksi
şekilde resmetti...

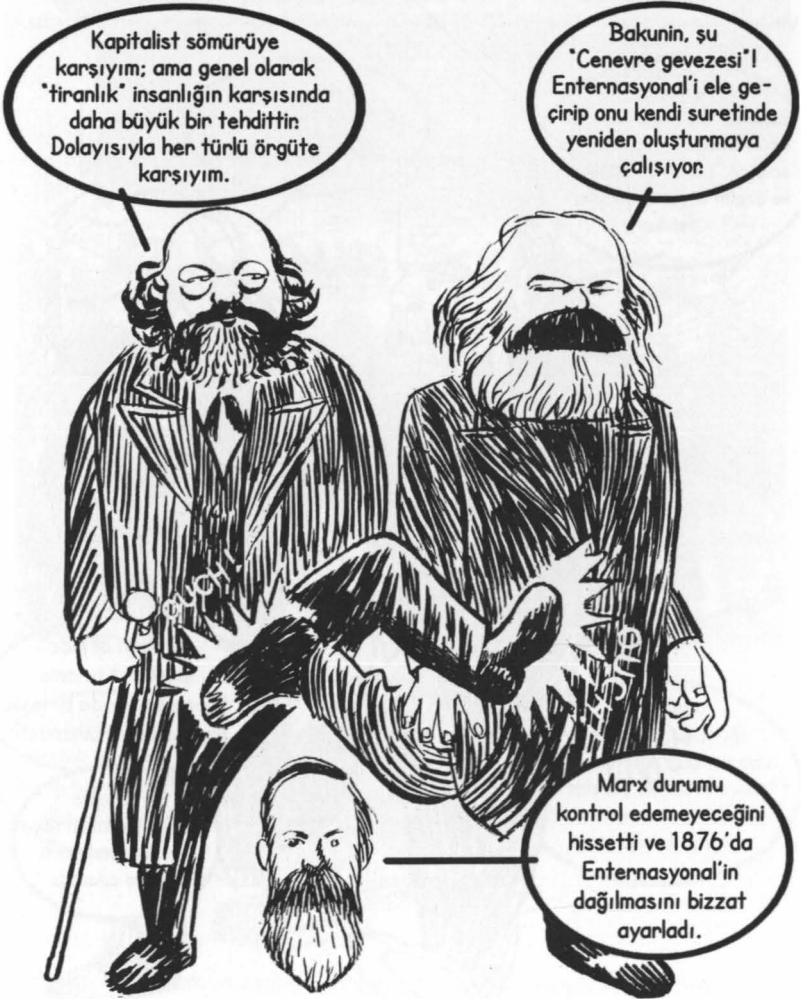
Onlara göre
biz devrimciler
medenî toplumun
dokusunu bozmak
için sokağa çıkmış
barbarlardık.

Kamu,
Enternasyonal'i Komün'ün
büyük bir aktörü olarak gördü.
Orta sınıflar ve ılımlı sendika-
listler kendilerini tehdit altında
hissetti. Çok sayıda üye
ayrıldı.

Enternasyonal'in Sonu

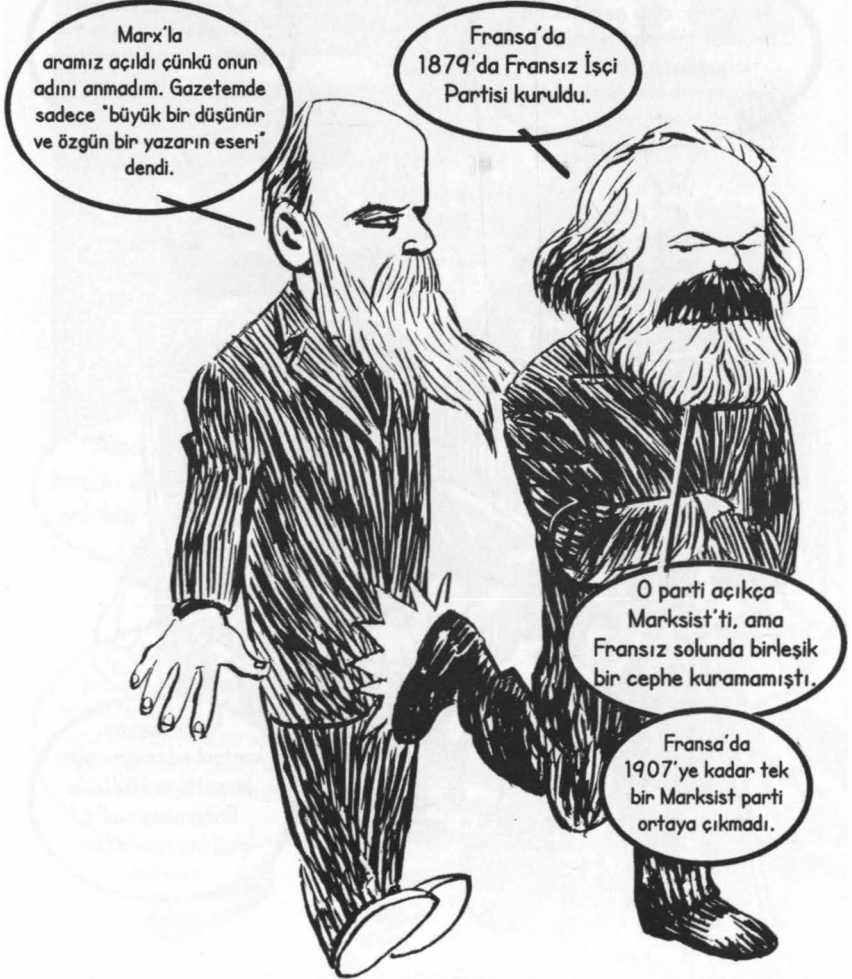
Barikatlarda öne çıkanlar Blanqui ve anarşist Bakunin olmuştu. Bakunin insana ilham veren biriydi, ama dağınıktı ve teorik değildi.

Komün'ün yıkılması dahil olmak üzere tüm bu zaman dilimi Marx için büyük bir hayal kırıklığıydı. Onu teşvik etmek için hiçbir şey yapmamıştı, çünkü çok erken olduğunu hissetmişti. Marx'a göre, Komün'ün başarısızlığı devrimin dünya çapında yıllar boyunca ötelenmesi anlamına geliyordu.

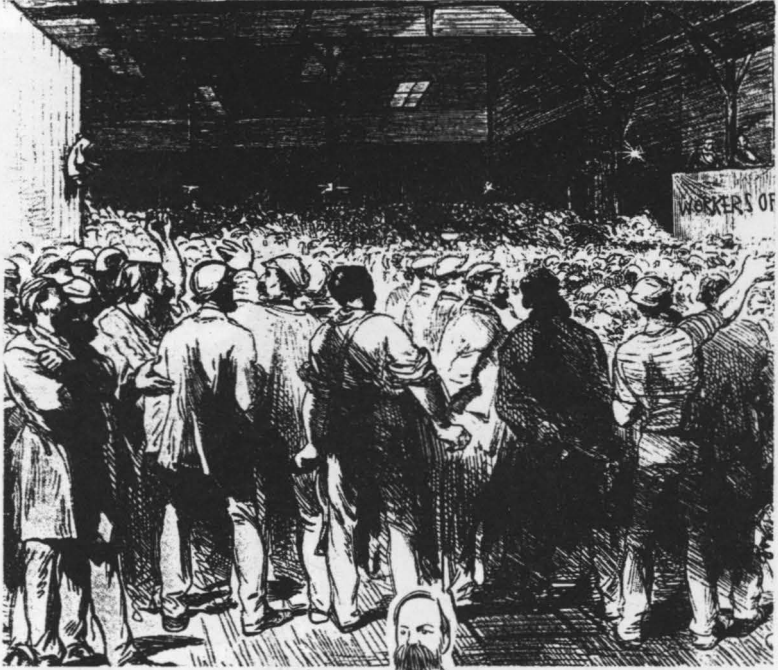
İkinci Enternasyona'le Doğru

Ulusal ve uluslararası sosyalist hareketleri güçlendirmek için verilen mücadele devam etti. Almanya'da 1890'da yapılan Reichstag seçimlerinde sosyal demokratlar bir buçuk milyon kadar oy alıp 35 milletvekili çıkarmıştı. İngiltere'de 1881 yılında, Henry Hyndman (1842-1921) Sosyal Demokrat Federasyon'u kurdu.

1889'da Paris'te iki kongre toplanmıştı; biri Marksistlerinkiydi, diğeriye Marksist olmayanların. 14 Temmuz'da, yani Bastille'in ele geçirilmesinden 100 sene sonra, birleşip İkinci Enternasyonal'i kurdular.

Bu birliğin Marksist olmayan pek çok üyesi, Marx'ın üretim araçlarının ortak sahipliği, sınıf mücadelesi, sınıf mücadelesinin uluslararası doğası gibi ana fikirlerini kabul etmişti.

İlk başta birliğe destek vermedim. Bunun taviz olacağını düşünüyorum.

Ama başka görüşlerin yarattığı karmaşıklığa rağmen onu destekledik, çünkü Marksistlerin en sonunda onu kontrol edeceğine inandık.

Marksizm'i, Rus komünizminde olduğu gibi esneklikten yoksun bir dogma olarak hatırlamak eğilimindeyizdir. Fakat o zamanlar katı bir doktrinsel kurallar dizisine değil de gerçek bir olasılık olarak sosyalizme inançla olabildiğince fazla sayıda işçiyi saflara katmayı amaçlayan bir esneklik vardı. Genel Marksist ilkeleri çok genel bir şekilde kabul ettikleri sürece her siyasi parti ya da sendika içeriye buyur ediliyordu.

İkinci Enternasyonal Üyeliği

Yalnızca anarşistler dışarıda bırakılmıştı. Marx anarşistlerin sosyalizme yaklaşımını bütünüyle onaylamıyordu.

Aslında İkinci Enternasyonal'de farklı görüşleri ve farklı siyasi örgütlülükleri olan çeşitli sosyalistler bulunuyordu. Delegeler kendi örgütleri tarafından seçiliyor ve belirli şekillerde oy verip düşünme talimatı alıyorlardı. İkinci Enternasyonal'in kendi üyelerini kontrol edebilmek için gücü pek yoktu. Ancak 1900 yılında merkezi bir büro kurulmuştu.

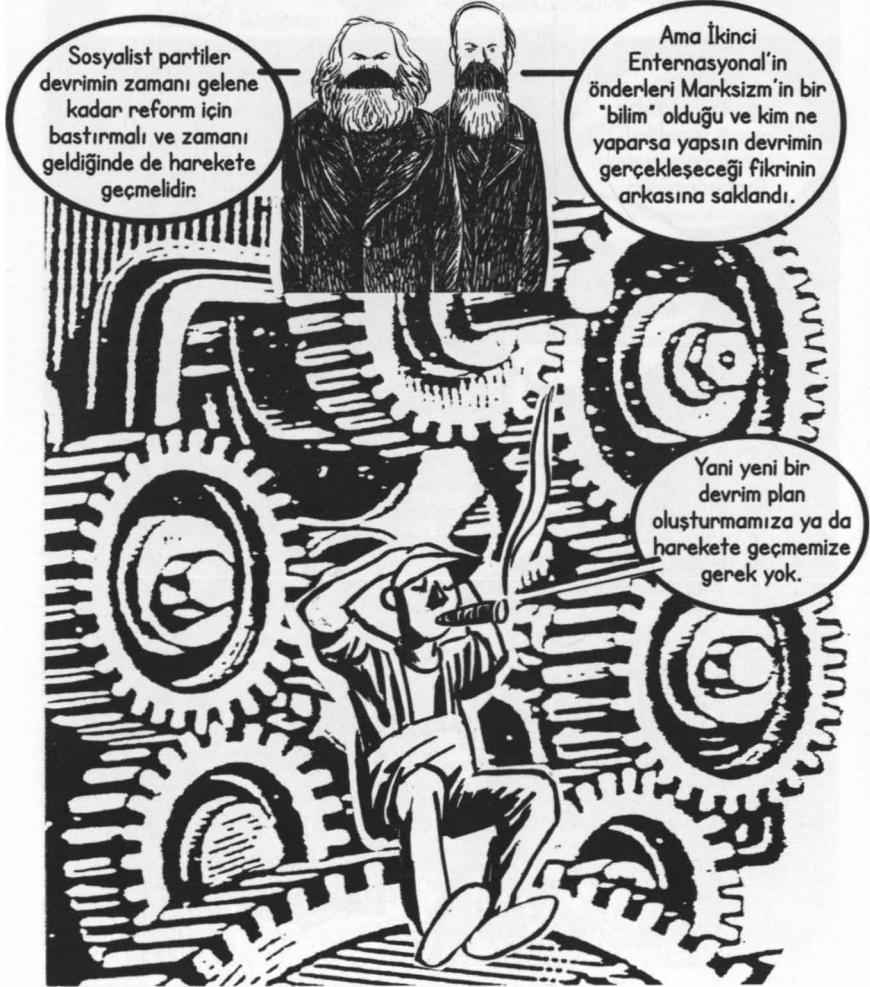
İkinci Enternasyonal'in Zayıflığı

İkinci Enternasyonal'in göreceli güçsüzlüğünde başka bir büyük etkenin de payı vardı. Batı ekonomileri bir tüketici patlaması yaşıyordu. 19. yüzyılın son çeyreğinde, yüzyılın başlarındaki muazzam emek, çaba ve sermaye yatırımları meyvelerini vermeye başladıkça tüketici mallarının fiyatları hızla düşmüştü. Ücretler de artıyordu.

Ekonomizm Aşaması

Uluslararası sendikalar, kapitalizmden gayet istifade etmekte olan üyelerinin kapitalizmin yıkılmasından sonra ortaya çıkacak kargaşayı pek hoş karşılamayacağını anlamıştı. Marx bunu "ekonomizm"; işçilerin koşullarındaki sınırlı iyileştirmeler olarak tanımlamıştı.

Devrim teorik bir mesele olmuştu ve herkes için oy hakkı, daha fazla demokrasi, daha iyi ücretler ve koşullar gibi pratik reformist hedeflere odaklanılmıştı.

Sosyalist siyasi konumların bu dramasında kilit bir aktör, o zamanlar Avrupa'nın en büyük ve en devrimci örgütü olan Alman Sosyal Demokrat Partisi'ydi. Uygulamacı reformcular ile teorik devrimciler arasındaki çatışma etrafında tartışmalar yapılıyordu. Bu tartışmaların sonucu 20. yüzyıl siyaseti için bir yön tabelası işlevi görecekti. 1905 Rus Devrimi krizi hızlandırmış ve parti üç gruba bölünmüştü:

Reformist bir grup, Marksist ilkeleri aşağı yukarı açık bir şekilde reddetmiş ve kapitalist hükümetlerle çalışmaya başlamıştı.

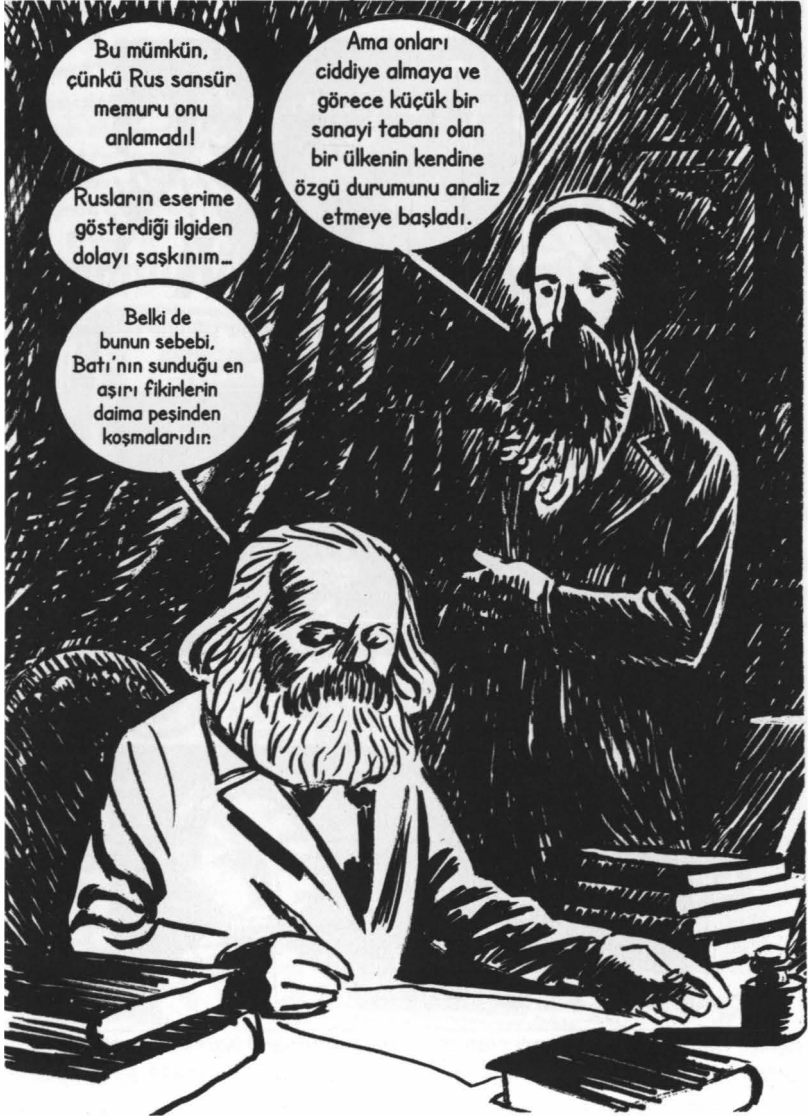
İlimli merkez grubun önderliğini **August Bebel** (1840-1931) ve **Karl Kautsky** (1854-1938) yapıyordu.

Açıkça Marksist ve devrimci olan tek grup, önderliğini **Karl Liebknecht** (1826-1900) ve romantik bir şahsiyet olan **Rosa Luxemburg**'un (1871-1919) yaptığı gruptu. 1918'de Alman Komünist Partisi'ni kurdular.

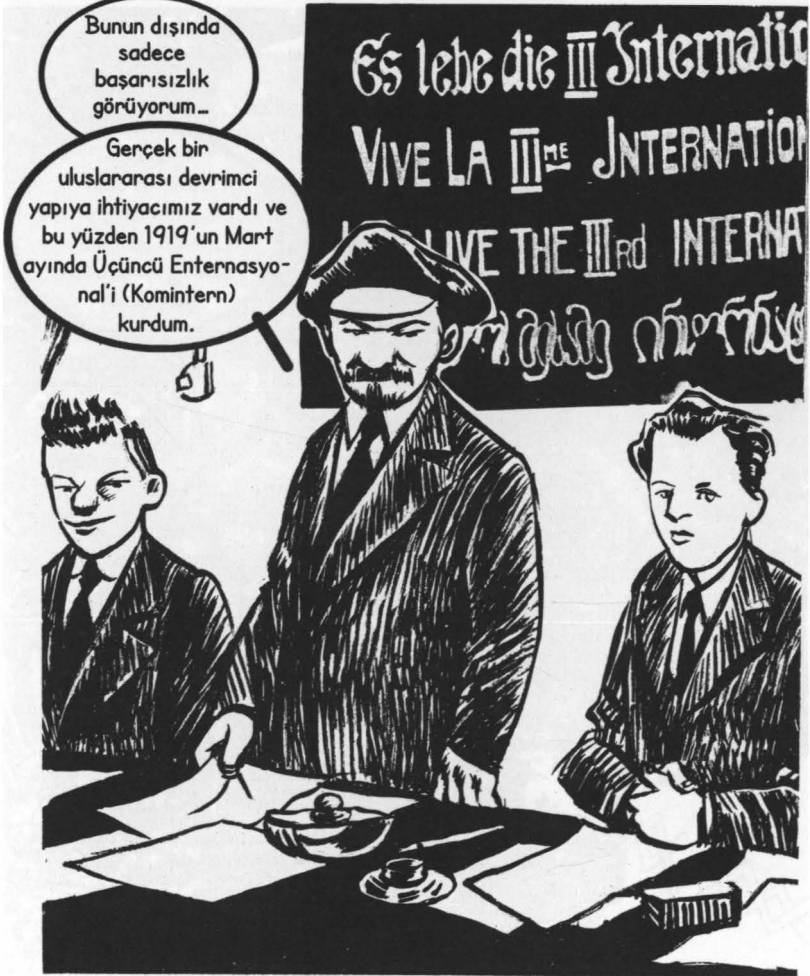
Rus Marksizm'i

Tüm bunlar olurken Marksizm Rusya'da güçlü ve iyi anlaşılan bir teori haline gelmişti. Daha Avrupa'nın hiçbir yerinde yayımlanmadan önce, Marx'ın *Kapital*'inin ilk yarısı 1872'de Rusçaya çevrilmişti.

İleriye Bakmak

Rus Marksistlerin önderi V. I. Lenin, İkinci Enternasyonal'in siyasi bilinç yerleştirmede ve işçi gruplarının kendilerini örgütlemelerine yardımcı olmada başarılı olduğunu fark etmişti.

Bu açıdan bakıldığında 20. yüzyıldaki solcular, Marksistler ve reformistler diye ikiye bölünmüştü. 19. yüzyılın ideolojik harmanlaması ve kaynaşması bir daha hiç görülmedi, İkinci Enternasyonal 1923'te Hamburg'da yapılan bir konferansla dağıldı.

Rusya'nın Devrimci Tarihi

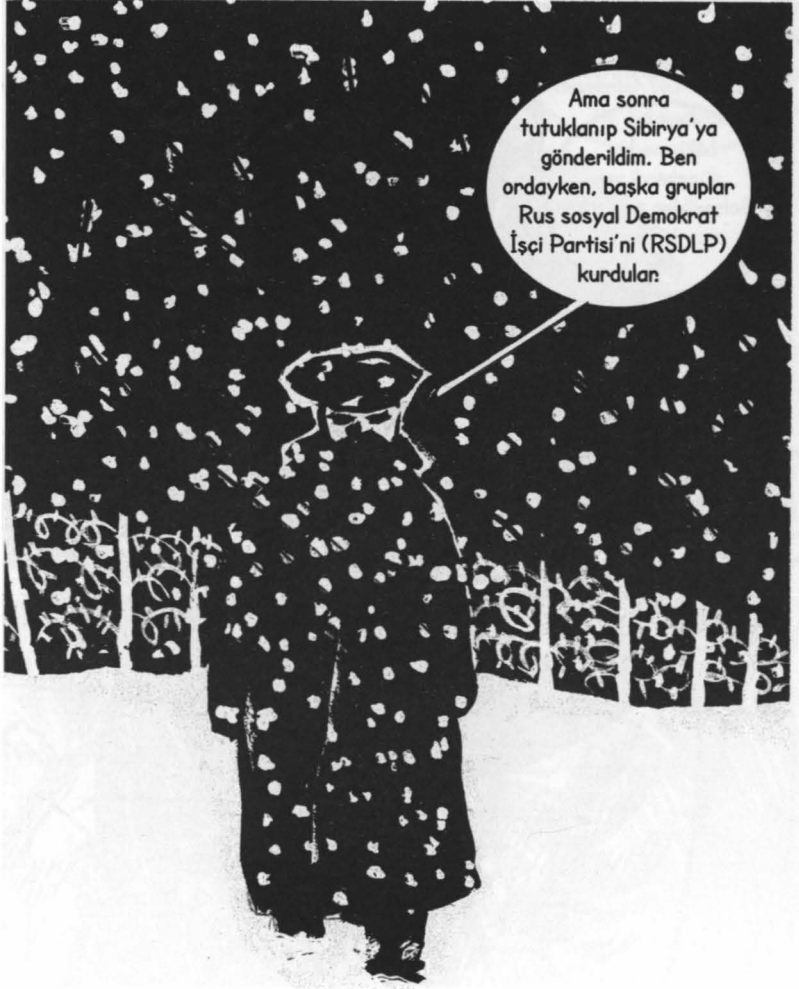
Rusya'nın devrimci düşünce ve faaliyet tarihi 19. yüzyılda başlar. Rehber fikirlerden biri köylülüğün devrimci bir sınıf olması gerektiğiydi, zira köylüler sayıca çoktu ve eziliyorlardı.

1883'te İsviçre'deki bir grup sürgün, yani George Plehanov (1856-1918), P. B. Axelrod (1850-1928) ve Vera Zasulich (1851-1919) "Emeğin Özgürleşmesi" adında Marksist bir grup kurmuştu.

Plehanov'un tahmini çok geçmeden doğru çıktı. Kapitalizm Rusya'da hızla büyüyor, geniş fabrikalar ve işçi yoğunlaşmalarıyla modern bir hatta örgütleniyordu.

Lenin 1893'te St. Petersburg'a gitmiş ve 1895'e gelindiğinde bir dizi Marksist grubu "İşçi Sınıfının Özgürleşmesi için Mücadele Birliği"nde örgütlemeyi başarmıştı.

Lenin 1900 yılında geri döndü ve yasadışı bir gazete olan *İskra*'nın (Kıvılcım) kurulmasına yardımcı oldu.

Lenin'in Bolşevik Fraksiyonu

Lenin RSDLP'nin benimsemesini istediği ilkeleri 1902'de yayımladığı *Ne Yapmalı?*'de ortaya koydu. Bu ilkeleri Sosyal Demokrat Parti'yi 1903'te toplanan ikinci kongrelerinde bölmek için kullandı. Kendi fraksiyonu Bolşevikler diye biliyordu, diğerleriye Menşeviklerdi. İlk tartışma üyelik üzerineydi. Lenin kendini adanmış ve mümkünse eğitilmiş devrimciler istiyordu sadece. Menşeviklerse partiye sempati duyanları da aralarına almaktan memnundu. Bölünme başka meselelere de yansıyor arttı. Leon Troçki (1879-1940) dahil olmak üzere pek çok kişi saf değiştirdi.

Nihai ayrılık, 1912'de Prag'da yapılan ve Lenin'in yeni bir merkez komitenin seçimini ayarladığı gizli konferansta yaşanmıştı.

Troçki'nin Sürekli Devrimi

Başlangıçtaki partinin içinde, sayıca az olan üçüncü bir fraksiyon daha vardı, önderleri Troçki'ydi.

Bu da onu 1930'lardaki Stalin rejiminin bir düşmanı haline getirecek, ardından Stalin'in verdiği emirle suikasta kurban gidecekti.

Lenin'in Devrimci Marksizm'i

Marx için böyle bir sorun hiç olmamıştı ama Lenin devrimin gerçekliğiyle yüzleşmeliydi. Marx, devrimin pratik yöntemi hakkında çok az şey söylemişti. Devrimin bir şekilde kendi mecrasında akıp gideceğini düşünüyor gibiydi. Lenin ise bir devrim yapmak zorundaydı.

Bugünden bakıldığında, Lenin'in yaklaşımı aşırı doktriner olarak görülebilir. Edmund Wilson onu "doktrine yönelik teolojik bir saplantının kurbanı" olarak tasvir etmişti. Gerçi Lenin'in niyeti bu şekilde anlaşılamaz. Lenin'in devrimin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine dair açık bir görüşü vardı. Onun "doktrini" devrimcilerin nasıl hareket etmesi gerektiğine dair Marx'ın söylediklerine uygun bir atıf yapılarak haklılaştırılan elkitabıydı.

Emperyalizm Çağı

Lenin, Marksistlerin 20. yüzyılın ilk yıllarında içinde bulundukları durumun, Marx'ın fikirlerinin dayandığı durumdan ciddi ölçüde farklı olduğuna inanıyordu. Kapitalizm yeni bir aşamaya, emperyalizm aşamasına, Lenin'in deyişiyle "kapitalizmin en yüksek aşaması"na girmişti.

"Emperyalizm, tekellerin ve finans sermayesinin egemenliğinin ortaya çıktığı; sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı; dünyanın uluslararası tröstlerce paylaşılmasının başladığı ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkelerce bölüşülmesinin tamamlandığı bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir."

Uluslararası Devrime Dair Yeni Bir Teori

Lenin başlangıç aşamasında küreselleşmeyi görmüştü. Sermaye yoğunlaşması devam edip tekellere ve kartellere dönüştükçe, sermaye dünyanın dört bir köşesine yayılıp her ülkeyi kendi sisteminin içine çekiyordu. Tekeller ve tröstler dünyayı kendi aralarında "dostane bir şekilde" ayıracak ve bir müddet refah içinde yaşayacaklardı.

Savaşta Emperyalizm Deneyimi

İmparatorluk Rusya'sı 1904'te İmparatorluk Japonya'sı ile savaşıp kaybetti. Bu durum 1905'teki devrimin zeminini hazırladı. Çarlık birliklerinin barışçıl bir şekilde gösteri yapan gruba ateş açtığı ocak ayında devrim başladı.

İlk işçi Sovyet'i
(seçilmiş konsey ya da
komite) ekim ayında
St. Petersburg'da
kuruldu.

Devrim çabucak
bastırıldı. Çar'a zorla
yaptırılmış olan reformlar
kaldırıldı ve ben de
sürgüne kaçmak zorunda
kaldım.

Lenin Rusya'ya 1917'de o meşhur zırlı treniyle dönene kadar bir daha hiç gelmedi. 1905 devrimi gerçekten de kendiliğinden olmuştu. Halkın yaygın iradesinden doğmuştu ve Marksist Bolşevik Parti'nin bir ürünü değildi. Ama parti bu devrimden ders çıkarmıştı ve Rus halkının tüm sınıfları kendi sınıf konumlarını görmeye başlamıştı. Ülke kutuplaşmaya başlamıştı ki bu durum kapsamlı devrimin bir önkoşuluydu.

1917'deki İki Devrim

1917'de ilk devrim gerçekleştiğinde, Lenin'in bir stratejisi vardı. Rusya bir başka feci emperyalist savaşın, I. Dünya Savaşı'nın odasındaydı. Aynı yılın şubat ayında patlak veren bir devrimle ar devrildi. Ertesi ay geçici bir hkmet kuruldu.

St.

Petersburg'da
alternatif ya da paralel bir
Sovyet hkmeti kuruldu;
kasaba ve köylerdeki
Sovyet temsilcilerinden
oluşuyordu.

O zamanlar
Bolşevikler hayli
güçsüzdü.

Lenin 16 Nisan'da sürgünden döndü ve geçici hükümete verilen her türlü desteğin derhal geri çekilmesi ve bir Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulması talebinde bulundu. "Bütün iktidar Sovyetlere" dedi.

Bolşevikler bir karşı devrimi mağlup etmede oynadıkları önemli rolle de itibarlarını güçlendirdi. Silahlı kuvvetler ayaklandı, geçici hükümetin güvenirliliği ve iktidarı kaybolup gitti. 25 Ekim 1917'de Bolşevikler iktidarı kolayca ele geçirdi.

Ekim Devrimi

Ekim Devrimi halkın kendiliğinden yaptığı bir devrim değildi. Görece küçük olan Bolşevik Parti bir başka partiyi, yani Menşevikleri yenmişti çünkü daha iyi örgütlenmişlerdi, kendilerini davaya daha fazla adanmışlardı ve ne yapılması gerektiğine dair açık bir görüşleri vardı. Menşeviklerinse güdülecek siyaset konusunda kafaları karıştıktı.

Öncü Komünist Parti

“Proletarya diktatörlüğü”nün, hakiki sosyalizmin kurulmasından ve devletin sönmölenmesinden önceki geçici bir önlem olacağı zannediliyordu. Solcu bir hükümetin başlıca görevi, halkı normal anlamıyla hükümetin ortadan kaldırılmasına hazırlamaktı. Devlet Sovyetler aracılığıyla idare edilecekti. Komünist Parti “proletaryanın öncüsü” rolünü üstlenmişti, işçi yığınlarını eğitip onlara rehberlik edecekti.

Komünist Kontrolün Gerçekliği

Aslında, partinin merkez komitesi işlevlerini yerine getiremeyecek kadar genişti ve kararlar Politbüro (Komünist Parti'nin merkezi politika geliştirme ve yönetim birimi) tarafından alınıyordu. Stalin bu gerçeği daha sonra gözler önüne serdi.

Troçki bu görüşe karşı çıkmıştı; tabii böylece tabutuna bir çivi daha çakılmıştı, zira devrimin Sovyetler adına gerçekleştirilmiş olduğuna inanıyordu.

Öncü "parti diktatörlüğü" nün bu rolü dünyanın dört bir tarafında gerçekleşecek devrimler için bir model olmuştu. Çoğu kez hayli farklı koşullarda bulunan diğer ulusal komünist partilere Rusya'daki bu ilk örneğe sıkı sıkıya uyma talimatı verilmişti.

Lenin 1922 ve 1923'te geçirdiği felçlerden sonra iş göremez hale geldi. 1924'teyse öldü. Pek çoklarının gözünde devrime ihanet etmişti; çünkü devrim sahiden proleter olmamıştı. Lenin proletaryayı öncü partiyle bir tutmuştu; önderlik boyun eğdirme ile özdeşti artık. Lenin'in halefi olan Stalin (1879-1953) Marksizm'i Rusya'nın geleneksel Asyalı-Bizans otokrasi tarzı ile birleştirerek bu süreci tamamladı. Böylece "Kızıl Çar" oldu.

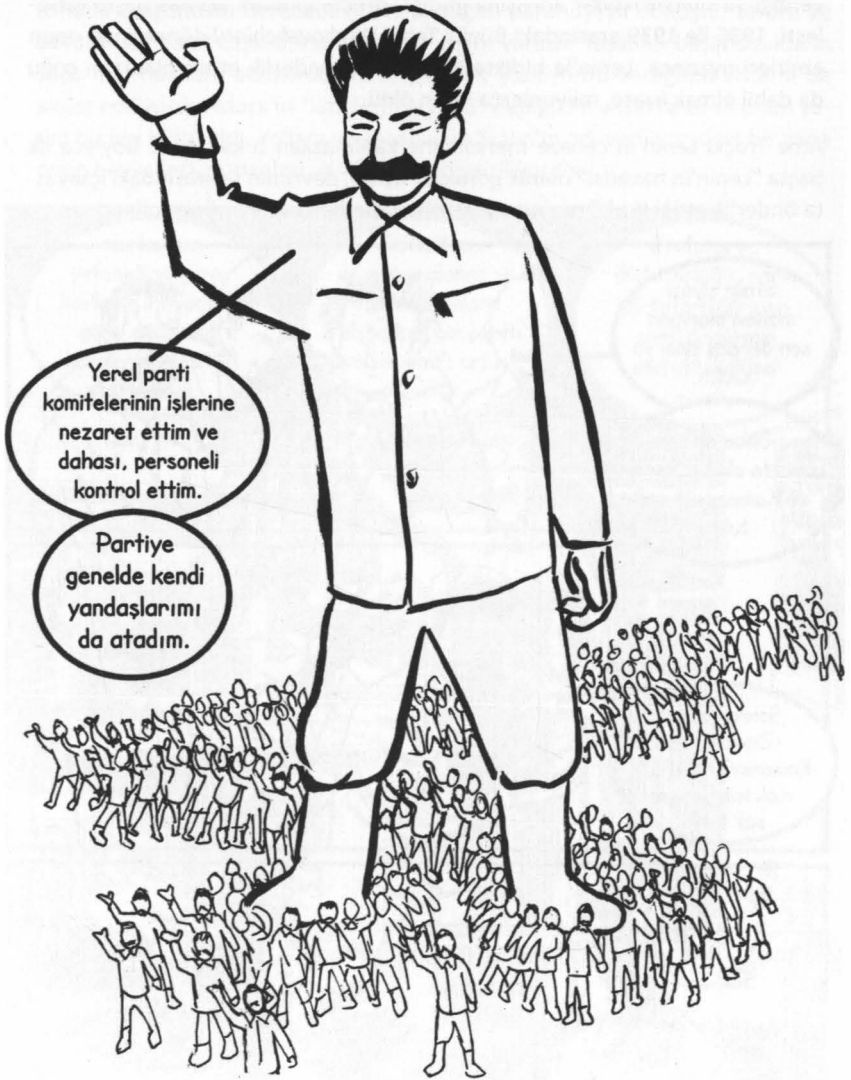

Önderlik Mücadelesi

Lenin'den sonra kimin geleceği tartışmasında "sağ"ın önderi, köylü çiftliklerini, belli miktarlardaki üretim fazlalıklarının satılmasını ve en fazla 50 işçi çalıştırabilen özel atölyelerin varlığını savunan N. I. Bukharin'di (1888-1938). Sosyalist ekonominin "hâkim tepeleri" devlet tarafından mülk edinilip kontrol edilecekti.

Bununla birlikte, taht kavgasını Stalin kazandı. Bunu aslında gayet etkili olan sıkıcı işleri üstlenerek başardı. Politbüro'nun bir altındaki Orgbüro'nun (Örgütlenme Bürosu) genel sekreteriydi.

Bu, Lenin'i daha yaşarken anmak için 300.000 kişinin parti üyesi yapıldığı "Lenin kaydı" süresince oldu ve Stalin 1926'da hasımlarını mevkilerinden almaya başladı.

Stalin'in Diktatörlüğü

Stalin, 1929 ile 1933 yılları arasında "Büyük Atılım" ya da "İkinci Devrim" adını verdiği ve sınırsız iktidar arayışına girdiği süreçte giderek acımasızlaşıp vahşileşti. 1936 ile 1939 arasındaki Büyük Terör (*Yezhovshchina*) döneminde onun emirleri uyarınca, Lenin'le birlikte Bolşeviklere önderlik etmiş olanların çoğu da dahil olmak üzere, milyonlarca insan öldü.

Ama Troçki Lenin'in cenaze merasimine katılmazken o katıldı ve böylece ilk başta "Lenin'in havarisi" olarak görüldü. Troçki, devrimin sonrasındaki içsavaşta önderlik ettiği Kızıl Ordu'nun kontrolünü kaybetti ve sürgüne yollandı.

Kızıl Çar, "Marksizm-Leninizm" adına tarımı, soykırımı andırırcasına zorla kolektifleştirdi ve görece zengin köylülerden oluşan "Kulak" sınıfının kökünü kazıdı. İleride Almanya'yla savaşılacağını düşünerek büyük çapta sanayileşmeyi zorladı. Olağanüstü derecede şüpheci doğası paranoyaya dönüştü; teröre ve devasa istihbarat teşkilatına dayalı bir rejim yarattı. Yaşanan başarısızlıkların suçu hep hainlere atılıyordu. Tarih yeniden yazılıyordu ve eğitim sistemi de altüst ediliyordu. Marx'ın "kitlelerin afyonu" dediği din yasaklandı ve onun yerini bir kişi kültü aldı. Yollara ve kasabalara Stalin'in adı veriliyor, dört bir yana onun heykelleri, portreleri ve afişleri yerleştiriliyordu.

"Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre"den umut kalmayınca eşitlik terk edildi.

Devletten epey nemalanan ve özel dükkânlara erişebilen bir parti üyeleri sınıfı ortaya çıktı.

Proletarya diktatörlüğü, parti diktatörlüğünden parti önderinin diktatörlüğüne geçti.

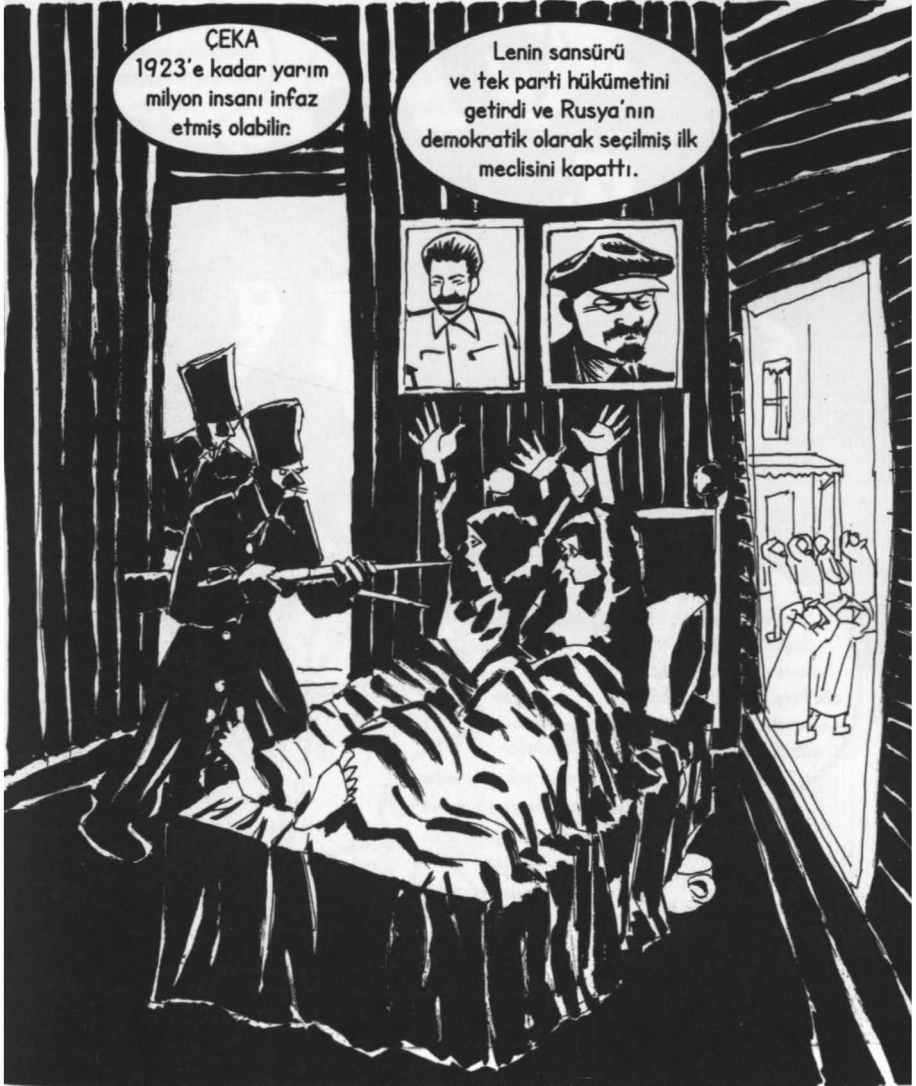

Niçin "Ters Gitti"?

Stalin dönemindeki Sovyet hayatının bu tasvirini Hitler dönemindeki Nazi Almanyası'ndaki hayatla karşılaştırabiliriz. Hiçbir bağımsızlık vermedikleri yurttaşlarına total (ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel ve psikolojik) talepler dayatmaları anlamında ikisi de "totaliter"di. Marx'ın niyetiye bu değildi. Stalin diyalektiğin ilerleyişini büsbütün verimsiz olan bir "devlet kapitalizmi" biçiminde dondurmuştu.

Parti diktatörlüğünün nedenlerinden biri de Batılı müttefikler, yani İngiltere, Fransa, ABD ve diğer ülkeler tarafından desteklenen "Beyaz" karşı devrimcilere karşı amansız bir mücadelenin verildiği ve feci sonuçlara mal olan içsavaş (1918-1921) olabilir. Lenin, komünistlere güvenini kaybetmiş herkese terör saçmaya başladı. 1917'de tüm muhalefeti yok etmek üzere ÇEKA'yı, ilk Sovyet güvenlik hizmetini kurdu.

Düşürülen Demokrasi

Lenin demokratik bir sosyalist toplum için çalışarak yola koyulmuş olabilir, ama içsavaş sırasında kendisi ve Komünist Parti iktidar yüzünden yozlaşmıştı. Parti aygıtı ne kitlelere hatta ne de partinin kendisine güvenebileceğine inanır olmuştu. Muhafızların gönderilip siyasi cinayetlerin yapıldığı toplama kampları, rejimin daha ilk günlerinden beri bünyesinde barındırdığı bir özelliği idi.

Lenin ilk başta kadınları özgürleştirme ve kolayca boşanma gibi aile hayatına dair köklü reformları teşvik etme çabalarına destek verdi.

Kadınlar özgürlüklerini çok geçmeden Stalin rejiminde yine kaybetti ve ailenin otoritesi yeniden itibar kazandı.

Lenin ilk başta "halk" ın bürokrasiyi kontrol etmesinden bahsetmişti.

Ama bürokratları kontrol etme çabaları sorunun bir kat daha büyümesine sebep oldu.

ALEKSANDRA KOLLONTAY

(1872-1952) Sosyal Refah Komiseri

Lenin'in Mirası

Lenin ile Stalin arasında bir devamlılık mı vardır, yoksa ani bir değişim mi söz konusudur? Bu, dünyanın diğer kesimlerindeki Marksist teori ve politikalar için önemli bir konudur. Batı'daki pek çok kişi Rus Devrimi'nden büyüldü ve kendilerini Marksizm'e adadı. Stalin'in aşırılıkları Rus komünizmine yüz çevirmele-
rine neden oldu.

Tarihçi Robert Service şöyle demiştir: "Leninizm ile Stalinizm arasındaki devamlılıkların derecesi ve türlerine dair haklı bir tartışma söz konusudur ve sahiden de çok güçlü devamlılıkların olduğunu ancak bile isteye gözlerini kapatanlar göremez."

Rusya'nın Koşulları

Rusya'ya özgü bir etken vardır. Rusya, saldırıya bilhassa açık olduğu iki tehlide, yani yabancı güçlerin istilasına ve köylülerin isyanlarına karşı kendini koruyabilecek, muazzam gücü olan otoriter bir lidere daima ihtiyaç duyuyor gibi görünmüştür. Stalin ile önceki çarlar arasında pek çok benzerlik vardır.

Bazıları Rusya'nın ekonomik açıdan geri kaldığını ve toplumsal açıdan 20. yüzyıla dahil olup modern bir sanayi devletine kavuşabilmesi için Stalin gibi birine ihtiyacı olduğunu iddia etmiştir. Stalin'in biyografisini yazan Isaac Deutscher şöyle demiştir: "Rusya tarihsel gelişiminde geri kalmıştır. İngiltere'de 14. yüzyılın sonuna gelindiğinde serflik ortadan kalkmıştı. Stalin'in ebeveynleri ise hâlâ serfti. Britanya tarihinin ölçütlerinden bakıldığında, 14. ve 20. yüzyıllar bir bakıma ... Stalin'de buluşmuştu. Tarihçiler onda, önceki yüzyıllarla özdeşleştirilen kimi özellikler bulursa cidden şaşırılmamalıdır."

Daha 1921 yılındayken Kronstadt'lı denizciler, halk demokrasisinin yıkıldığını ve Stalin iktidara gelmeden çok daha önce bir diktatörlüğün kurulduğunu söyleyerek Lenin'e saldırmıştı. Aleksandr Soljenitsin'in *V krúge p érvom* (İlk Çember, 1968) adlı romanında, roman kahramanı kendini Stalinci bir esir kampında bulur ve eski mahkûmlara yakınır.

Sovyet Bloku

Rus komünist devletin doğası ve yapısı Lenin ile Stalin tarafından değişmez hale getirdi. Ondan sonra hiç değişmez ya da gelişemez gibi görünüyordu. Kapitalist Batı ekonomilerinde gerçekleşeceği umulan devrimler hiç olmadı. Daha çok, gelişmekte olan üçüncü dünyada, yani Çin’de, Küba’da, Vietnam’da ve başka yerlerde gerçekleştiler. 20. yüzyılın diğer yeni Marksist rejimleri ise, Rusya’nın II. Dünya Savaşı’nın sonunda ele geçirdiği ülkelerde kurulan rejimlerdi. Bu Doğu Avrupa ülkelerinde, yani Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya ve “Doğu Bloku”nun diğer yerlerinde komünist rejimler Rus kalıbına sıkı sıkıya uyularak yerleştirildi.

Tek Bir Ülkede Sosyalizm

Belki de Rusların yaptığı en büyük hata “tek bir ülkede sosyalizm” politikasıydı. Marksizm milliyetçiliğe sarılıp mummyanmıştı. Milliyetçilik, Marx'ın devrimin ancak uluslararası proletarya sayesinde gerçekleşebileceği yolundaki inancıyla çelişir.

Sınıflarından
bağımsız olarak, bir
toplumun üyelerinin ulus
devlete sınıflarından
daha fazla bağlı olmaları
gerektiğini söylemek
Marksist görüşün altını
tamamen oyar.

DOĞU

“Tek bir ülkede
sosyalizm” politikası
Stalin'indir ve onun
karşısı olan dünya
devrimi politikası
bana aittir.

Aradaki
farklar temel
bir inançtan
ziyade, derece
farklarıdır.

Gerek Stalin gerekse Troçki hem dünya devrimi olmasını hem de Rusya'da sağlam bir sosyalizmin kurulmasını istiyordu. Aradaki tek fark şuydu: Stalin önce Rus sosyalizmi yerleşsin, dünya devrimi sonra olsun; Troçki ise tam tersi olsun diyordu.

Stalin'in Marksizm Anlayışı

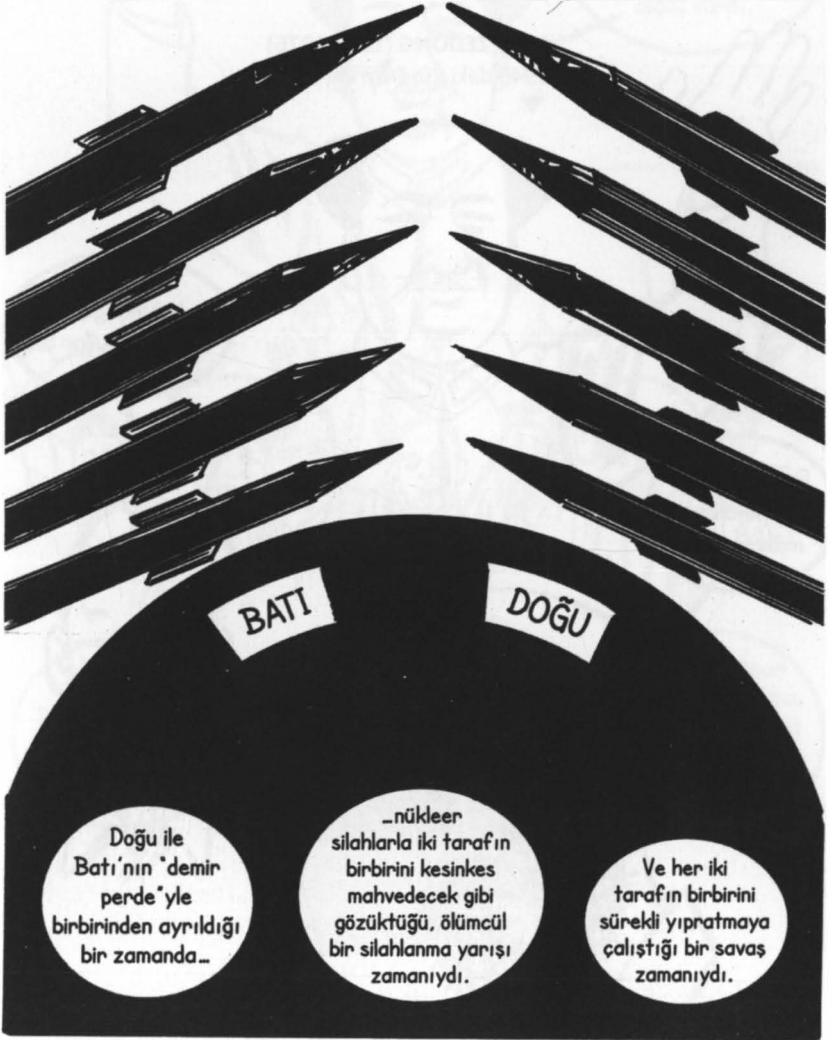
Stalin bir karşı devrim ihtimalinden epey ürküyordu. Devrimin tüm dünyaya yayılmasını sağlayacak, bütün yanlarıyla güçlü ve güvenli bir ulusal temel istiyordu. Sovyet Devleti'nin diğer tüm devletlerden farklı olduğunu ve Marx'ın, Engels'in ve hatta Lenin'in bunu öngörmediğini iddia ediyordu. Devlet, en yüksek gelişim safhasına varana kadar "sönümlenemez"di. 1930 yılının hazi-
ran ayında yapılan parti kongresinde, özgün Marksist anlayışı kendine has bir şekilde tahrif ederek şöyle demişti:

"Devletin sönümlenmesi taraftarıyız. Ama şu ana kadar var olmuş devlet iktidarının en güçlü ve en kudretli biçimini temsil eden proletarya diktatörlüğüne de inanıyoruz. Devlet iktidarının sönümlenmesi için gerekli koşulları hazırlamak üzere devlet iktidarını güçlendirmeye devam etmek; Marksist formül işte budur. 'Çelişkili' midir? Evet, çelişkilidir. Ama çelişki hayatidir ve tümüyle Marksist diyalektiği yansıtır..."

Soğuk Savaş

Sovyet Rusya ve Doğu Bloku dış dünyadan giderek tecrit oldu ve katılaşılarak içine kapandı. Dünya devriminin gerçekliğinden ziyade tehdidi, Batılı demokratik "özgür dünya"da korku yaratıp husumete yol açtı. ABD'nin öncülüğündeki "serbest girişim" kapitalizmi ile Rus tarzı devlet sosyalizmi arasındaki çıkmazda, 1950'den 1990'a kadar bir Soğuk Savaş dönemi başladı.

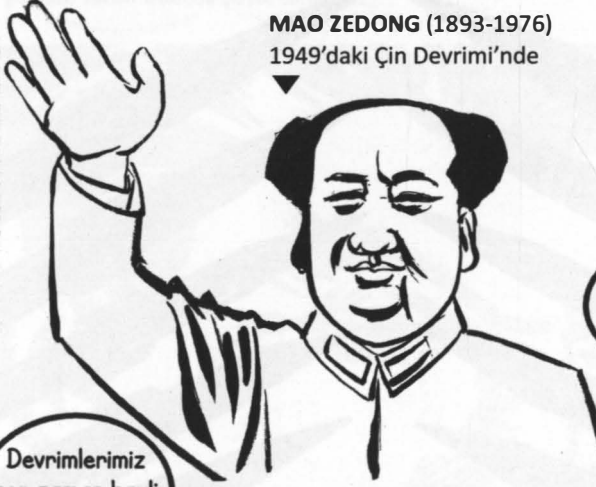

Üçüncü Dünya Marksizm'i

Görünüşte Marksist olan pek çok rejim, 20. yüzyılın ortalarında gelişmekte olan üçüncü dünyanın çeşitli yerlerinde, çoğu kez devrimci güçler sayesinde kurulmuştu. Bu rejimler genelde ortodoks Sovyet kalıbına uyuyordu, bunun çoğu zamanki sebebiyse ya önderlerinin Rusya'da eğitim görmüş olması ya da Rusya'nın ekonomik ve askeri desteğine hayli bağımlı olmalarıydı. Devrim "kişi kültü"ne de dayanıyordu. Mesela...

MAO ZEDONG (1893-1976)

1949'daki Çin Devrimi'nde

İçince
bulunduğumuz
yerel koşullar bizi
etkiledi.

HO Şİ MINH (1890-1969)

1954'teki Vietnam Devrimi'nde

Devrimlerimiz
her zaman hayli
milliyetçiydi.

FIDEL CASTRO (1926-2016)

1959'daki Küba Devrimi'nde

Sinai açıdan az gelişmiş Çin'deki devrimin kendine has niteliği, üçüncü dünya-
daki devlet sosyalizmini belki de Rus modelinden daha fazla temsil ediyordu.

Çin, Mao'nun ölümünden ve onun korkunç terör rejiminin ardından bazı kapitalist "reform"lar yapacak kadar dönüşüm geçirmeyi başarmıştı.

Marksizm'in Başarısızlığı

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Komünist Blok'un dışındaki gözlemcilerin çoğu klasik Marksist teorinin başarısız olduğunu anlar duruma gelmişti.

En muhtemel sorun Marksizm'deki *ekonomik belirlenimcilik*ti: "Ekonomi biliminin demir yasaları" uyarınca, devrimi yapabilecek tek kesimin sanayi proleteryası olduğu düşünülüyordu.

Bu kaotik yüzyılda, Marksizm'in gözden geçirilmesinde iki kesimin payı vardı. Bunlardan ilki, Marksist gelenek içinde kafa yoran ve çoğu kez komünist partilerin içinde çalışan teorisyenlerden kaynaklanıyordu. Diğeriyse daha sonra postmodernizm olarak tanımlanacak bir yeniden değerlendirme hareketiydi. Bu alternatif "yeni" Marksizm ve post-Marksizm'in nasıl ortaya çıktığını anlamak üzere bu ikisini de ele alacağız.

Gramsci Faşizme Karşı

Klasik Marksizm'in gelişmesindeki temel şahsiyetlerden biri de İtalyan komünist **Antonio Gramsci**'dir (1891-1937). Gramsci eserlerinin çoğunu Mussolini'nin faşist diktatörlüğü tarafından ömür boyu hapis cezası aldıktan sonra yazdı. Gerek işçilerin niçin devrimci olmayacağını gerekse niçin faşizmi benimseyebileceklerini izah etme amacıyla *hegemonya* kavramını geliştirdi.

Gramsci, bu ekonomik belirlenimciliği ortadan kaldırmak ve toplumsal değişimi temelleri üstyapıda, yani ekonomiden ziyade *idealar* dünyasında yatan sebepleriyle açıklamak istemişti.

İdeoloji ve Hegemonya

“İdeoloji” kilit bir fikirdi. Marx buna “yanlış bilinç” demişti. Bizse bunu verili dünyayı anlar hale gelmemizi ve onunla ilişki kurmamızı sağlayan tutumlar, değerler ve algılar bütünü olarak tanımlayabiliriz.

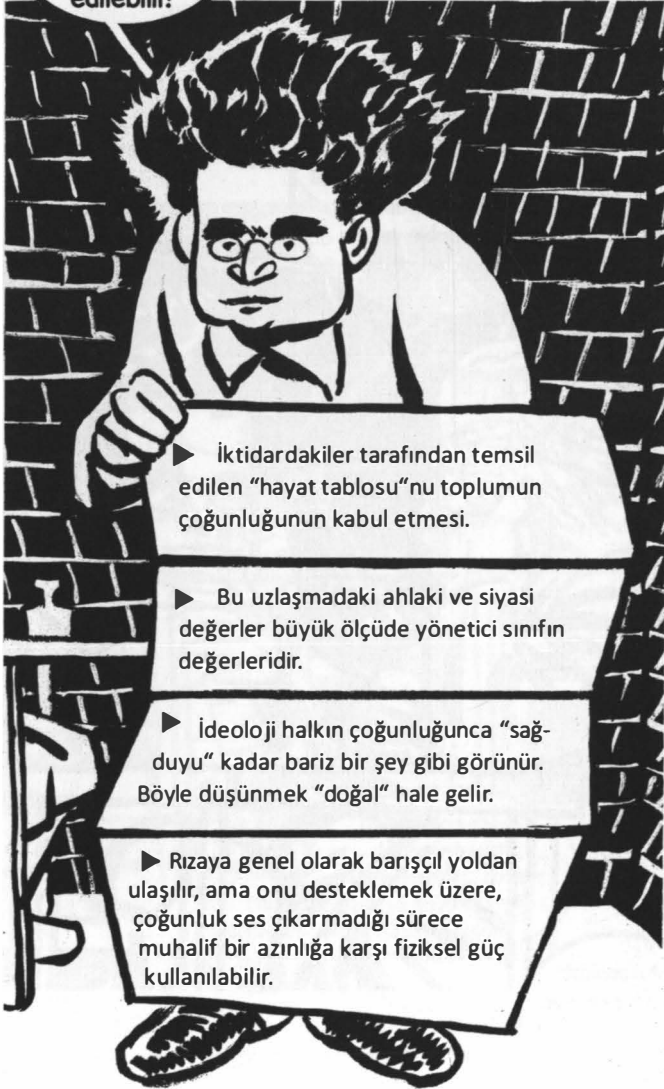

Gramsci bir yandan Marksist sınıf mücadelesi gerçekliğini muhafaza ederken, diğer yandan da insanın öznelliğini ve tercihte bulunma yetisini vurgulamıştı. Sınıf mücadelesinin daima ideoloji yoluyla gerçekleşmesi gerektiğini iddia etmişti. Fikirler devrimi doğurabilirdi ve keza onu *önleyebilirdi*.

Kapitalist burjuva sınıfının proletarya üzerinde hâkimiyet kurabilmesinin iki belirleyici yolu vardı. Bunlardan ilki, bariz ekonomik tahakküm, işinden olma tehlikesi ya da düpedüz şiddetti. Diğeriyse işçilerin fikirlerinin, ideolojisinin kontrolüydü. Gramsci, fikirlerin bu şekilde kontrol altında tutularak toplumsal bilincin manipüle edilmesine *hegemonya* adını vermişti. Ona göre tek başına ekonomik ve fiziksel güç kontrol sağlamaya yetmiyordu.

Hegemonya
şöyle tarif
edilebilir.

Hegemonya koşullara g re kendini uyarlayarak zaman i inde değişir. H kim sınıf ile kontrol edilen sınıf arasında, kontrol edilen sınıfın neye inanmayı kabul edeceği ve neyi sineye  ekeceğine dair yapılan bir t r m zakerenin sonucudur. 20. y zyıl İngiliz aristokrasisi halkın kendilerini iktidarın v risi olarak kabul etmeyeceğini anlamıştı.

Kültür, İdeoloji ve Hegemonya

“Kültür”, “ideoloji” ve “hegemonya” terimleri arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde anlatmakta fayda var. Kültürün, genelde belirli bir toplumu işleyen bir birime dönüştüren tutumlar, değerler ve normlar bütünü olduğu düşünülür. Halbuki Marx’a (ve Gramsci’ye göre) buna ahlaki açıdan tarafsız bir gözle bakmaya çalışmak yanlışır.

Öyleyse mesele aslında şudur: Kültürden ideolojiye ve oradan da hegemonyaya doğru yaşanan dönüşüm süreci nasıl gerçekleşebilmiştir? Geçmişte hegemonyayı kuran kilit yapılar, kilise ve eğitim sistemi gibi kültürel kurumlar olmuştur.

Frankfurt Okulu teorisyenleri, postmodern toplum teorisyeni Michel Foucault (1926-1984), Louis Althusser ve Stuart Hall gibi Marksist ve post-Marksist düşünürlerin çoğu bu içgörüyü ileride benimseyecekti.

Hegemonyanın Kontrolü

Hegemonya, yönetici kapitalist burjuvazinin kontrol içinde kullandığı bir yöntemden ibaret değildir. Proletarya da bunu kendisi için kullanabilir. Ama bunu tek başlarına yapamazlar. Dezavantajlı ve sömürülen diğer gruplarla birlikte çalışmaları gerekir.

Solcu öğrenciler ve sanayi işçileri Fransa'daki meşhur 1968 olaylarında işte bu zihniyet içinde bir araya geldi. Tüm gruplar mücadeleye kendi katkılarını veriyor ve yaygın bir kolektif irade kurabiliyordu.

Ama Gramsci'nin demek istediğini unutmayalım. Mutabakatı yeniden kurmak için, çoğunluk ses çıkarmadığı takdirde, muhalif azınlığa karşı fiziksel güce başvurulabilir. 1968'de tam da böyle oldu. İşçilerle el ele veren öğrencilerin isyanı başkan Charles De Gaulle'ün hükümetini neredeyse deviriyordu.

Fakat Fransa'daki çoğunluğun mutabakatına göre, isyancılar "normal" yaşama bir tehditti.

Demek ki kaba kuvvete başvurulabilin.

Fırsat doğru zamanda ele geçirmelidir; yoksa eski hegemonya yeniden hâkim olacaktın.

Gramsci'nin fikri şudur: Devrim, ancak sömürülen grupların en geniş kesimince kabul edilen sahici bir *alternatif dünya görüşü* olduğu takdirde gerçekleşebilir.

Devrim ve Demokratik Toplum

Gramsci, Çarlık Rusya'sı gibi rağbet görmeyen otokratik bir rejime cepheden saldırılırsa pekâlâ başarı kazanılabileceğini düşünüyordu. Ama liberal demokratik toplumlarda mücadele daha uzun olacak ve sadece siyasetle ekonomiyi değil, fikirleri ve kültürü de işin içine katacaktı.

Gramsci'nin alternatif bir Marksizm açısından taşıdığı önem, gündelik kültürü siyasileştirmiş, onu salt ekonomik belirlenimciliğin bir ürünü olmaktan çıkarıp mücadele arenasına dönüştürmüş olmasıdır. Fakat Gramsci yine de bir Marksisttir ve Marksizm'in teorik yapısı onu kısıtlamaktadır.

Frankfurt Okulu

Gramsci'nin adı 1960'larda ortaya çıkan "Yeni Sol", yani modern Marksizm'le özdeşleştirilir. Bir o kadar önemli olan başka bir şeyse Frankfurt Okulu'nun katkısıdır. Bu, 1923'te Frankfurt'ta kurulan ama 1933'te New York'a taşınan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü'nün üyelerine verilen ortak addır.

Adları Frankfurt Okulu'yla dolaylı ya da dolaysız yoldan özdeşleştirilen teorisyenlerin en meşhurlarından bazıları şunlardır:

T. W. Adorno (1903-1969; filozof, sosyolog ve müzikolog), **Walter Benjamin** (1892-1940; denemeci ve edebiyat eleştirmeni), **Herbert Marcuse** (1898-1979; filozof), **Max Horkheimer** (1895-1973; filozof ve sosyolog) ve **Jürgen Habermas** (d. 1929; filozof ve sosyolog).

Karanlık Zamanlarda Eleştirel Teori

Frankfurt çevresi Stalinci Rusya'nın yükselişine ve Marx'ı çarpıtmasına, İtalyan faşizminin, Nazizm'in yükselişine, Yahudi soykırımına, atom bombasına, Soğuk Savaş'a ve ABD'nin hegemonyasına tanıklık etmişti.

İşçiler adına ve onların görünürdeki rızalarıyla işlenen korkunç suçların geleneksel Marksizm'le bağdaştırılamayacağını biliyorduk.

Marksizm'i düzeltmek için bir şeyler yapılması gerektiğini anlamıştık.

Dünyanın bu dehşetli yüzyıldaki deneyimlerine uyması için Marksizm'in değiştirilmesi gerekiyordu.

Fikirlerimize toplu olarak "eleştirel teori" denildi.

Geleneksel Marksistler aşağılayıcı bir dille onlara “revizyonist” dedi; çünkü eski okulun kaba materyalist ekonomi belirlenimciliğine saldırılıyordu. Tıpkı Gramsci gibi, Frankfurt Okulu da insan bilincinin doğasının bütünüyle maddi koşullarla belirlenmediğini vurguladı.

Kitlelerin artan iktidarı ve etkisi sonucunda toplumun ahlaki, kültürel ve fiziksel açıdan kıymetsizleşmesinden korkan burjuva “elitist”leri olmakla suçlandılar. Fakat kültürel kıymetsizleşmeyi, kapitalistlerin sahip olup yön verdiği kitlel medyanın manipüle edilmesinin sonucu olarak tanımlayarak Marksist bir teşhistе bulundular.

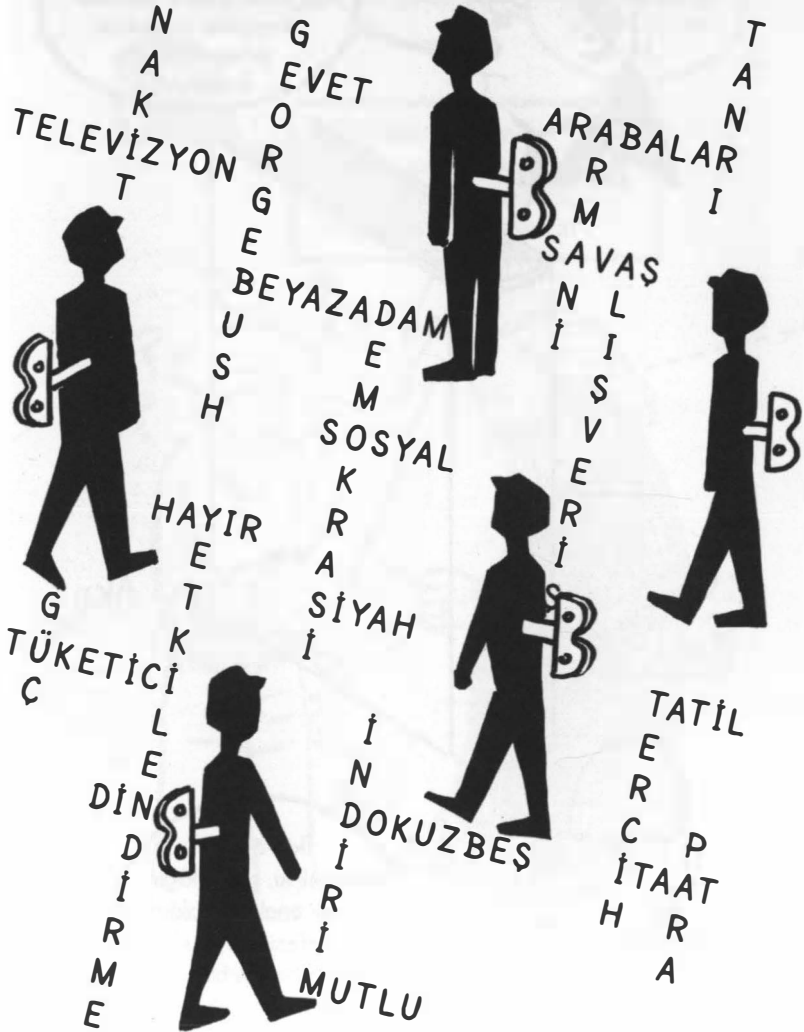
Medyaya Dair Eleştirel Bir Teori

Daha erken bir aşamada, yani 1930'larda medyanın dünya ideolojilerini yaratma gücünü görmüşlerdi. Medya, işçilerin devrim yapma kapasitesini mahvedecekti.

En meşhur kitabım
olan *Tek Boyutlu
İnsan*'da (1964)
demokratik toplumların
karşısındaki totaliter
riskten bahsettim.

"İletişim araçları ... eğlence ve malûmat endüstrisinin karşı konulmaz ürünleri, kendileriyle birlikte buyurucu tutumlar ve alışkanlıklar, tüketicileri ... üreticilere ve onlar yoluyla da bütüne (toplumsal sisteme) bağlayan belirli düşünsel ve duygusal tepkiler taşırlar. Ürünler doktrin aşılayıp manipüle eder; kendi yanlışlığına karşı bağışık olan yanlış bir bilinci teşvik ederler ... Böylece tek boyutlu bir düşünce ve davranış kalıbı ortaya çıkar." H. Marcuse, Tek Boyutlu İnsan.

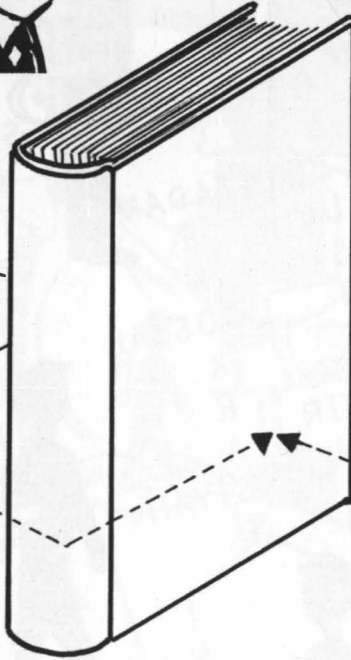

Devrim İçin Toplumsal Araştırma

Adorno ve Horkheimer özellikle de devrimci eylemin oluşmasını sağlayabilecek yeni bir "eleştirel teori" yöntemiyle toplumu incelemek istiyordu. Bu da mevcut çeşitli sosyal bilimlerin tek bir teorik araç içinde birleştirilmesini gerektiriyordu.

Esas önemli olan şey akademik "yüksek teori" ile temel ampirik toplumsal araştırma arasındaki tarihsel boşluğu kapamaktı.

İkisi yle keşişmeli ki, gerçekliğin ampirik analizi ile aklın felsefesi-tarihsel kavrayışı birbirine denk gelmeli.

Dur durak bilmeden olgu toplamak kısır ve verimsizdir; daha büyük ve daha gelişkin teoriler tasarlamaksa kendi rahatına düşkünlüktür. Marx'a yöneltilen sert ama haklı bir eleştiriydi bu.

Kültürün Hegemonik Rolü

Marcuse ve Horkheimer, disiplinlerin bu şekilde kaynaşması ve teori ile araştırmanın birbirine sıkıca bağlanmasıyla, gerekli devrimci faaliyete işaret eden bir "eleştirel teori"nin doğacağını umuyordu. Böyle bir teori kimi kafa karıştırıcı olguların açıklanmasını da sağlayacaktı.

Kültürün tüm biçimlerinin "metalaşması" –tüm veçhelerinin satılabilir şeylere dönüşmesi– ve kitle iletişim araçlarının yükselişi, gerek devrimci potansiyelin saptırılabilceğine gerekse de bu potansiyelin gerici ve hatta faşist hedeflere yönlendirilebileceğine işaret ediyordu.

Marx'ın bunu
görememesinin
sebebi, kültürü
ciddiye
almamasıydı.

Medyanın ve
popüler kültür endü-
strisinin bu muazzam
büyümesini tahmin
etmem beklenemezdi
herhalde.

Frankfurt
Okulu'nun medyaya tek
parçalı bakışı, izleyici-
lerin medya ürünlerine
eleştirel tepki vermeleri-
ne imkân tanımıyor...

Statükoyu
altüst edip ona karşı
çıkamak için medyada
kimî imkânlar
bulabiliriz.

Althusser'in Anti-Hümanizmi

Fransız Marksist felsefeci **Louis Althusser** (1918-1990) ekonomik belirlenimciliği aşma konusunda Frankfurt Okulu'nun bile ötesine geçmişti. 1960'larda Marx'ın özcülüğünü açık bir şekilde reddetti. "Özcülük", gerçekliğin büyük veçhelerinin temelde yatan tek bir öz ilkeye göndermede bulunarak açıklanabileceğine duyulan inançtır.

Hümanizm, toplumsal değişimin önceden verili ve esas itibarıyla sabit bir insan doğasını yansıttığı yolundaki görüştür; insan doğasını tahayyül etmek yerine, insanların içinde uyumlu olduğu *yapıları* düşünmeliyiz, zaten Althusser bu yüzden "yapısalcı" bir Marksist olarak bilinir.

İnsanın doğası yerine, biz insanların sadece ideolojisi vardır. İdeoloji bilinci yapılandırır ve büyük ölçüde kilise, hukuk sistemi, eğitim sistemi, medya gibi “devletin ideolojik aygıtlarınca belirlenir. Bu ideolojik devlet aygıtları bir derece özgürdür ve kapitalizmin araçlarından ibaret değildir.

Althusser, ideolojinin “bireylerin kendi gerçek varoluş koşullarıyla olan muhayyel ilişkiyi temsil ettiğini” söyler. Hâkim ideoloji bireyi emer (Althusser bu edime “çağırma” der) ve böylece dünyaya başka herhangi bir şekilde bakılamaz olur.

Postmodernizme Kayış

Eleştirmenler, Frankfurt Okulu'nda olduğu gibi Althusser'in "medya aygıtı" tasvirinin de fazlasıyla tek parçalı olduğunu iddia etmişlerdir. Olup biten tek şey, insanların beyinlerinin yıkanıp akıllarından arındırılarak itaate zorlanmaları değildir. Medya "metinleri"ne anlam atfetme yetileri tamamen yok olmaz.

Yorumlama tarzlarımız üzerinde herhangi bir kısıtlama yoktur. Althusser'e yöneltilen bu eleştiri "postmodernizm" görüşünü temsil eder ve Yeni Sol ile birlikte, post-Marksizm diye bilinen akımın oluşmasında etkili olmuştur.

İngiliz sosyolog Stuart Hall 1960'larda ve 1970'lerde Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nde sol gelenek içinde post-Marksist bir görüş geliştirmişti. Gramsci'nin hegemonya teorisi ve Althusser'in ideolojik devlet aygıtları kavramından yararlanan Hall, yönetici sınıfı ayakta tutan "gerçeklik tabloları"nın üretilmesinde kitlesel medyanın çok fazla önemi olduğunu düşünür. Fakat medyayı "bir ideolojik mücadele alanı" olarak da görür.

Yönetici sınıf her zaman kendi bildiğini okumaz. Geleneksel işçi sınıfı ve ayrıca, siyahlar ve kadınlar gibi diğer grupların sergilediği muhalefet karşısında kendi hâkimiyetini korumak için onun da medya içinde çalışması gerekir.

Marksizm'deki Dönüm Noktası

1960'lar ve 70'lerde Yeni Sol'un canlanmasına kadar, devrim ve toplumsal değişimin pratik olarak kitlesel sanayi proletaryasınca gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülüyordu. Bu canlanmadan sonra, sosyoekonomik arenada ve ideolojik muharebe alanında, işçiler devrimin önderleri olma şeklindeki asli rollerini bıraktılar ve bu hedefi gerçekleştirebilecek adaylardan sadece biri oldular. Böylece klasik teori, dümeni post-Marksizm'e çevirdi.

Postmodernizmin kökleri, izleri antik Yunan'a kadar sürülebilen şüphecilik ve görecilik meselelerinde bulunabilir. Soru şudur: "Elimizden geldiği kadar çok çabalarsak, dünyayı *olduğu haliyle* görür müyüz ya da görebilir miyiz veya tüm deneyimlerimizin içeriği bütünüyle zihinsel midir, görünümlerden mi oluşmaktadır?" Felsefe tarihi bu tartışmanın tarihi sayılabilir.

ARISTOTELES
(MÖ 384-322)

Platon ve ben
"gerçekçi" görüşü, yani
çabalarsak dünyayı
bilebileceğimizi savunduk.
Ama nihayetinde, ikna
edici olamadık.

Şüpheciler;
yani sofistler ve
Eleacılar bize
karşı çıktı.

Dünya bilinemez;
mekân ve zamana yerleş-
tirilmiş farklı şeylerden
bile oluşmamaktadır belki
de. Gördüğümüz her şey
yanılsamadır.

RENE DESCARTES
(1596-1650)

Aynı soruna
kafa yorup şu sonuca
vardım: Gerçekliği ancak
"yöntemsel şüphe" ve
Tanrı'nın yardımı sayesinde
bilebiliriz.

IMMANUEL KANT
(1724-1804)

"Gerçek"
dünya ya da "numen"
sahiden de bilinemez.
Algıladığımız şey
bizim için içsel zihinsel
"kategoriler"ce inşa
edilir.

Tüm büyük filozoflar bu soruyu cevaplamaya çalışmış ve hepsi de başarısız ol-
muştur.

"Orada Biri Var mı?"

20. yüzyılın sonlarında, gerçekçilik karşıtı görüşün adı postmodernizmdi. Onun tikel göreci odağına göre dünyayı ancak *dil* yoluyla anlamlandırabiliriz. Dil, şeyleri kavramamızı sağlayan temel araçtır. Wittgenstein'in belirttiği gibi: "Üzerine konuşamayacağımız şey konusunda susmalıyız."

LUDWIG WITTGENSTEIN
(1889-1951) Mantıkçı

Rasyonalist
filozofların eski umudu
şuydu: Dilin "altında"
görünümün peçesinin
içinden görmek için
kullanabileceğimiz bir mantık
sistemi duruyordu.

JACQUES DERRIDA (1930-2004) Filozof

Bu umut şimdi
suya düşmüş gözüküyor.
Dil, bir şeyin daha iyi
görülmesini sağlayan bir
teleskop gibi, dünyayı
kavramayı sağlayan bir
araçtan ibaret
değildir.

"Kişi" falan
yoktur. Dil fiilen
bilinci oluşturur.

JACQUES LACAN
(1901-1981) Psikanalist

Dil olmasa bizler, yani düşünen ve karar veren insanlar, *orada olmazdık*. Bizi insan yapan ve hayvanlardan ayıran şey dildir.

Dilin dünyayla eşleştüğinden emin olabilseydik bundan faydalı bir sonuç çıkarabilirdik, ama böyle bir eşleşme olmaz. Her dilde sözcüklerin anlamı her zaman değişir. Dil sabit olmadığı gibi herhangi bir gerçekliğe de bağlı değildir. Bu kitabın yazıldığı sırada Irak'taki savaş sona eriyordu; farklı çıkarları olan farklı gruplar, "gerçekliğini" asla bilmeyeceğimiz olaylar üzerinden birbirine meydan okuması bakımından, sözcüklerin anlamlarının kaybolup değişmesi için hayli bereketli bir zaman.

Postmodernistler yapmayı umabileceğimiz tek şeyin, dünyanın herhangi bir veçhesine dair bakışımızı sunan "anlatılar" ya da "söylemler" sağlamak olduğunu iddia eden

Marksizm ya da liberal demokrasi gibi büyük sosyoekonomik teoriler "büyük anlatılar"dır

Dünyaya dair etkili açıklamalar sunabilirler ama köklerinin gerçeklikte yattığı asla söylenemez.

Toplumsal örgütlenme "hâkim" anlatı tarafından belirlenir: Senin "hegemonya" fikrin bu muydu?

Post-Endüstriyel Bir Çağda

"Anlatı" fikri ile "ideoloji" fikrinin az çok aynı şey olduğunu söyleyebiliriz. Fakat geleneksel Marksistler klasik teorinin postmodern fikirlerle sulandırılmasına tamamen karşıdır. Marksist eleştirmen Fredric Jameson (d. 1934) modern endüstriyel toplumun aslında *post-endüstriyel* toplum olduğunu ileri sürer.

Ama var olan sistem yine de kapitalizmdir, yine de sömürü, yine de sınıflara dayalı bir toplum vardır. Postmodernizm, Fransız sosyolog Jean Baudrillard'ın (1929-2007) dediği gibi "tarihsel bir kopuş" değil, geç kapitalizmin bir ürünüdür. Kendisi bir ideolojidir.

Önceliği ister ideolojiye ister dile ya da anlatıya versinler, bugün Marksizm ile postmodernizm arasındaki temel ayrılık noktası *yönelim* meselesidir. Marksistler hâlâ maddi ilişkiler ve toplumsal eylem öğretisine dayanan evrimsel hareketi ve değişimi vurgulamaktadır. Postmodernistlerse tarihin herhangi bir yönelimi olduğunu ve herhangi bir “maddi hakikatin varlığını reddetmektedir. Marksistler bugün anlatı ve söylemin önemini herhalde kabul eder ama bunların *maddi belirlenimci* bir bağlam içinde anlaşılması gerektiğinde ısrar ederlerdi.

Postmodernistlere göre bilincin “öznesi” yoktur; metinlerin, yorumların ve algıların üzerinde yükselebileceği özel, birleşmiş bir şey olarak “kişisel kimlik/özdeşlik” yoktur.

Postmodern
insan metinlerin
ve anlatıların
ta kendisidir.

İmgelerin
üzerinde açılabil-
ceği doğrulanabilir
bir kartezyen ego
yoktur. Sadece
imgeler vardır.

Bilinç bir şey
değil, bir süreçtir.

Kalıpları Görmek

Marksistler bu *düşünme* tarzından nefret eder. Onlara göre, hakikat vardır ve ancak bilinçli bir öznenin mevcudiyeti sayesinde var olabilir. Roger Gottlieb, Marksizm hakkında şunları söylemiştir: *"Gerçeklik ve kişisel kimlik durmaksızın yorumlanabilecek metinler olarak kavranırsa, metinler ile dünyanın diğer parçaları arasındaki can alıcı yapısal farklılıklar görmezden gelinmiş olur. Bir kere metinler yorumlanabilir anlam sistemlerinden ibaret değildir. Üretilen, değiştirilen ve belirli toplumsal ilişkiler içinde sahip olunan, insan eliyle yapılmış fiziksel şeylerdir de."*

Öyleyse, okurlar bir grev hakkındaki gazete haberini nasıl yorumlarsa yorumlasın, Marksistler için önemli olan husus bunun "hegemonik" bir bakış açısı olan ve bu bakışı güçlendirmek isteyen birinin sahibi olup kontrol ettiği bir gazetede yayınlanmasıdır. Postmodernistler toplumdaki kalıpları göremez.

Tarihin Sonu

Günümüzdeki olaylar onları doğrular. II. Dünya Savaşı'ndan, sosyolog **Daniel Bell**'den (1919-2011) daha yakınlardaki siyaset bilimcisi **Francis Fukuyama**'ya (d. 1952) kadar uzanan muhafazakâr Amerikalı düşünürler kendilerinden emin bir şekilde "ideolojinin", sıkı sıkıya benimsenen ilkelere dayalı "çatışmalar"ın son bulacağı tahmininde bulunmuşlardı. Özellikle Fukuyama'nın günümüz düşüncesinde büyük bir etkisi olmuştur. *Tarihin Sonu ve Son İnsan* (1992) başlıklı kitabında kendi dünya görüşünü ayrıntısıyla anlatmıştır.

Bunun anlamı şu:
Serbest girişim kapitalizmine dayalı liberal demokratik bir topluluk, insanlığın ekonomik istikrar, özsaygı ve itibar ihtiyaçlarını karşılar.

Fukuyama'nın görüşünde, bunun ötesine geçme olasılığı da gereği de yoktur, dolayısıyla ideolojiye de ihtiyaç yoktur. Liberal demokrasi, insanlık tarihinin sonunun ideolojik olmayan, nesnel gerçekliğidir. Saf bir evrimci değildir Fukuyama ve bu hedefe doğru ilerleyişin zaman zaman kesilip güçleşeceğini kabul eder; ama insanlığın ilerlemesinin genel yönelimini bu çerçevede görür.

Açıkçası, Marksist tarih yorumunun tamamen reddedilmesi anlamına gelir bu. Ama işin tuhaf yanı ve kendisinin de kabul ettiği üzere, Fukuyama'nın "tarih" görüşü ile gerek Marx'ın gerekse de Hegel'in görüşleri kesişir.

"Ve ama sona erdiğini öne sürmüş olduğum şey olayların ve hatta büyük, mühim olayların meydana gelişi değil, tarihin kendisiydi: Yani, gelmiş geçmiş tüm zamanlardaki tüm insanların deneyimlerini göz önünde tutarken tek, tutarlı ve evrimsel bir süreç olarak anlaşılan tarih. Bu tarih anlayışı en çok büyük Alman filozof G. W. F. Hegel'le özdeşleştirilmiştir. Karl Marx ise bu anlayışı gündelik düşünsel atmosferimizin bir parçası haline getirmiştir...

Gerek Hegel gerekse Marx insan toplumlarının evriminin açık uçlu olmadığına ve insanlık en derin ve en temel isteklerini karşılayan bir toplum biçimine ulaştığında sona ereceğine inanıyordu. Demek ki her iki düşünür de 'tarihin son bulacağını' öne sürmüştü: Hegel'e göre liberal devletti bu son, Marx'a göreyse komünist bir toplum. Bu durum doğum, yaşam ve ölümden oluşan doğal döngünün sona ereceği, önemli olayların artık olmayacağı ya da bunları haber veren gazetelerin artık yayınlanmayacağı anlamına gelmiyordu. Daha ziyade, temel ilkeler ve kurumların gelişiminde artık başka bir ilerlemenin olmayacağı, çünkü gerçekten büyük olan sorunların tümünün çözülmüş olduğu anlamına geliyordu."

Çatışmalar Devam Ediyor

Bununla birlikte, her ne kadar Fukuyama ideolojik çatışmanın sona erdiği konusunda iyimser olsa da, (başka türden toplumlar bir yana) liberal demokratik toplumlarda uyuşmazlık hiç de ortadan kalkacak gibi gözüküyor. Küreselleşmeye ve canlıların genleriyle oynanmasına karşı ve çevrenin korunması uğruna binlerce insan şiddet içermeyen ve şiddetli protestolar yapmak üzere sokaklara çıkıyor. Dünyanın dört bir yanında, ister İslamcı olsun isterse başka bir akımın taraftarı, ciddi bir azınlık günbegün devrimi savunuyor. İnternet "hâkim ideoloji"yi teşvik ettiği kadar, karşıt faaliyetler ve düzeni devirme çabalarının koordinasyonu için de çeşitli fırsatlar sunuyor. İşte bu durum Fukuyama'nın görüşüne karşı ciddi bir eleştiri oluşturuyor.

Niçin hepimiz doğal bir şekilde liberal demokrat olmuyoruz?

İnsanlar tüm o irrasyonel, dinsel, milliyetçi ve militarist ideolojilerini korumak için neden bu kadar savaşıyor?

Sonun Yapısını Bozmak

“Liberal demokrasi”nin kendisinin bir ideoloji, geç kapitalizmin ideolojisi olduğu yönünde hâlâ güçlü bir şüphe var.

“Tarihin Sonu” iddiasına belki de en kuvvetli eleştiriyi yöneltmiş kişi Fransız “yapısökümcü” filozof Jacques Derrida’ydı. Derrida, Fukuyama’nın (ve Marx ile Hegel’in) tarih anlayışının epey yanlış olduğunu düşünüyordu.

“Hakikat İddiaları”na Karşı

Derrida bu “ayrı olarak var olan” tarih yorumunu tamamen reddeder. Dilin, tüm dillerin esasında istikrarsız, “anlamaların” ise kendi deyişle “karar verilemez” olduğunu öne sürüyordu. Dilin yorumu hakikatin arandığı mantıksal bir analizden ziyade serbest bir oyun gibidir. Dilin temelinde bulunabilecek “nihai” bir hakikat yoktur.

Tarihçiler geçmişe dair bir açıklama sunar, ama bu açıklamanın kökleri kendi öznel deneyimlerinde, içinde bulundukları zaman ve mekânda yatar. Şeylerin gerçekten nasıl olduğuna değil, *nasıl düşündüklerine* dair bir açıklamadır bu. Fukuyama'ninki kendi iyimser ideolojisinin bir açıklamasıdır.

Sözün Ruhu

Bu söylenenlere bakılarak Derrida'nın insan ilişkilerine dair siyasi olmayan bir tavrı savunduğu sonucu çıkarılabilir. Ne de olsa, dedikleri doğruysa, herhangi bir ahlaki ya da siyasi tercihte bulunabilir miyiz ki? Aslında Derrida, Marksizm'e yakınlığını sürdüren "agnostik" bir postmodernisttir. *Marx'ın Hayaletleri* (1994) kitabında Marksist teoriden ziyade *Marx'ın ruhunu* savunur.

Marx'ın Ruhunu Yükseltmek

Derrida ile kabaca benzer bir düşünce hattında ilerleyen Baudrillard, kalıcı bir "anarşik" şimdiki zamanda yaşamakla yetinmemiz gerektiğini iddia eder. Derrida ise bunun imkânsız olduğunu biliyordu. Bizler geçmişimizin, daha doğrusu geçmişimiz hakkındaki yorumların ürünleriyizdir. Ne geçmişin hayaletlerini def edebiliriz ne de kendi kimliklerimizi unutabiliriz, çünkü *bizi biz yapan şey* bu hayaletlerdir.

Derrida tarihi anlatırken, her zaman çözülmesi ve yeniden dokunması gereken "eski kumaş" örneğine başvurur. Eski bir çağ sona erip yeni bir çağ başladığında, geçmiş "belirleyici kopuşlar" içermiş olmaz, çünkü tüm değişimler sıradan hayatların ve sıradan anlayışların dokusuna işlenmiştir.

Tam da Komünizm çöktüğü için Marx'ın kabrini yeniden ziyaret etmemiz, onu yeniden değerlendirmemiz gerekir: "Marx'sız olmaz, Marx olmadan, onun hatırası ve mirası olmadan gelecek olmaz: Ne olursa olsun, belirli bir Marx olmadan, onun dehası, en azından ruhlarından biri olmadan olmaz."

Derrida şöyle bir itirazda bulunur: "...Yeryüzü ve insanlık tarihinde şiddet, eşitsizlik, dışlama, açlık ve dolayısıyla ekonomik baskı hiç bu kadar fazla insanı etkilememişti." Derrida, Marksizm'i bir "yakınlık, acı ve umut bağı" olarak ister.

Etik Bir Program Olarak Marksizm

Postmodernizm ile Marksizm'i bağdaştırmada daha ileri gidebilir miyiz? Marksistler için sorunu çözmenin bir yolu Derrida'ya katılmak ve bilimsel bir sistemden ahlaki bir sisteme geçmek olurdu. Post-Marksistlerse nesnel bir bilim içinde beyanda bulunmaktan etik bir sisteme geçmek durumunda kalırdı. Şu ya da bu *olacak* demek yerine, şöyle ya da böyle *olmalı* diyebilirler ve Marksizm böylece etik bir sistem olur.

Duygunun bir rolü olduğunu herkes kabul edecek olsa da, yalnızca duygulara dayanan bir toplumsal değişim teorisi çoğu kişiyi tatmin etmezdi.

Post-Marksizm'i Tanımlamak

Hiç şüphe yok ki "post-Marksizm" kabul edilecek olsa, tıpkı postmodernizmde olduğu gibi aradaki tire kaybolurdu. Bu terimi üretenler Marksist siyaset felsefecileri Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'dur. 1985'te *Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik bir Politikaya Doğru* başlıklı bir kitap yayımladılar. Okuması güç, zorlayıcı bir kitaptır bu; çünkü Laclau ile Mouffe bu kitapta Marksizm hakkında konuşmanın yeni bir yolunu kurmaya çalışmaktadır.

Klasik Marksizm'i içeriden, hem tarihsel hem kavramsal olarak ama postmodernizmi hesaba katan bir açıdan çözümlüyoruz.

Marksizm'in devrim kehanetinin niçin tutmadığını ve 19. ve 20. yüzyıllardaki toplumsal değişimleri niçin öngöremediğini izah ediyoruz.

Farklılık Yoluyla

Laclau ve Mouffe, Marksizm’de her zaman olduğu gibi, etik ve ahlaki bir boyutu korumakta ve özellikle de adalet ile hakkaniyet fikrini vurgulamaktadır. Gelgelelim, Marksizm’in “nesnelliği”ni korumakta ama bunu tuhaf, postmodern bir şekilde yapmaktadırlar. Toplumsal ve ekonomik açıdan “gerçek” olan şeyleri kontrol eden mekanizmalara dair nesnel bir açıklama sunmak isterler.

Marx’ın eski diyalektiğinin yerine, bir şeyin olmadığı şey yoluyla, yani “farklılık” temelinde tanımlandığı modern “yapısökümcü” dilbilimden kaynağını alan bir yöntemi koyarlar. İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) anlamlandırmanın keyfi *farklılıklardan* doğduğunu ileri sürmüştü: /c/a/t ve /r/a/t kendi anlamlarını farklı sesbirimleri olan “c” ve “r” yoluyla belirtir.

Différance'ın Dansı

Derrida Fransızca'da o zamana kadar hiçbir anlamı olmayan bir kelime türetti: *différance*. Bu kelime ancak *farklılaşan* ve *ertelenen* anlamları arasında salınan bir "kelime oyunu" olarak kavranabilir. Derrida dilsel anlamın boşlukları, yoklukları ve ertelemeleri olduğu, hiçbir zaman tek bir anlama kapanmadığı gerçeğinin altını çizmektedir.

Post-Marksist Antagonizmalar

Laclau ve Mouffe, Marksizm'i kendisinden ve elbette özgürlük fikrini de kapitalist üretimin her zaman bir parçası olmuş gibi gözüken sömürü ve tabiyetten kurtarmak ister. Post-Marksizm'deki "post-" eki Marksizm'in özcü veçhelerinin terk edilmesini anlatır ve Marksizm'den "başkası" ya da "fazlası" anlamına gelir.

Antagonizmalar sınıf yoluyla doğabilir ama toplumsal cinsiyet, etnik aidiyet, *cinsel* yönelim, yaş, yaşanılan yer vb. yoluyla doğmaları da pekâlâ mümkündür. Postmodernizm bireysel bir kişinin mevcudiyetini reddeder ve seni ya da beni bir anlatılar toplamı olarak görür.

Antagonizmalar Bağlama Dayanır

Sonuçta, devamlı çatışma içinde olan, antagonizmaların birbiriyle çatıştığı, keşiştiği, yan yana var olduğu, tuhaf düşmanlıkların ve daha da tuhaf dostlukların serpiildiği bir toplum tablosu ortaya çıkar.

Güzel bir taşra kasabasında yeni bir yolun yapılmasına karşı bir protestoda...

...sessiz
bir taşra evinde
yaşayıp yazan bir
anarşist olarak
ben...

...bir bakmışım
ki taşralı
madencilerle yan
yana duruyorum.

Mevcut işleri korumak isteyen bir sosyalist, kirlilik yaratan bir fabrikayı da korumak istiyor olabilir.

Çevreye duyarlı başka bir sosyalistse fabrikanın kapatılmasını isteyebilir.

Post-Marksistlerin meramı şudur: Bu insanların hiçbirini "durumu yanlış anlamamıştır".

Nesnel açıdan, farklı öznel bakış açıları vardır.

Birbiriyle rekabet eden iki sınıf birleşemediği için devrim imkânsız olur. Devrim kalkışıldığında, sonuç her zaman fecidir.

Devlet ve Sivil Toplum

Post-endüstriyel bir çağda sınıflar çözülüyor ve yozlaşıyor, insanlar sınıfı kendi kimliklerinin asli bir vechesi olarak hissetmiyor artık; öyle hissettiler mi hiç, orası tartışılır tabii. Öte yandan post-Marksistler için *devlet* hâlâ düşmandır. Devlet, özgürlüğün ve demokrasinin hasmıdır, her zaman yozdur ve toplumsal refahı verimli bir şekilde sağlayamaz.

Devlet sivil toplumu daima kendine tabi kılmaya çalışacaktır. Her türlü merkezi planlamadan uzak durulmalıdır.

Grup içinde, gruplar arasında dayanışma ve duygudaşlık insancıl bir görev ve jesttir. Sınıf dayanışması inancı bu sürece zarar verir.

Gruplar arasındaki çatışmalar, bir grubun üstünlük sağlamak üzere başka bir gruba kendi anlatısını dayatması, toplumun doğal ve olağan bir özelliği olarak görülmelidir. Çatışma hiç bitmez: İttifaklar değişir, adanılan davalar değişir, yani istikrar asla olmayacaktır.

Antagonizmalar bireysel deneyimin ürünüdür ve bir insanın sarı rengi tecrübe etmesinden daha fazla açıklanabilir değildir.

Sonumuz Ne Olacak?

Nereden bakarsak bakalım, tüm çatışmaların çözüldüğü ve her şeyin güllük güllüştüğü bir toplum nasıl olurdu? Laclau ve Mouffe bunun bilimkurgusal bir kâbus olacağını düşünür.

Post-Marksizm'i antagonizmaların etiğine dayalı bir sivil toplum programına dönüştürmenin yine de bir sorunu vardır. Marksist eleştirmenler Derrida'nın etik post-Marksist görüşüne de yöneltilen bir şikâyetle bulunurlar: "Devlet iktidarına ve küresel kapitalist ekonomiye örgütlü direnişler sunmak bakımından Marksizm'den geriye ne kaldı?"

Bu kitaba *Komünist Manifesto*'nun on maddelik programını alıntılararak başlamıştık. Şimdiyse postmodern dünyada Marksizm'e on maddelik bir eleştiri yaparak bitirebiliriz.

1. Sosyalizm de başka büyük anlatılar da işe yaramaz. Bunlarla özdeşleştirilen ideolojiler daima yanlıştır.

2. Sınıflar yozlaşmakta ve yok olmaktadır; meseleleri sınıflar çerçevesinde açıklamaya çalışmak indirgemeci ve hatalıdır. Kimliğin ve çatışmanın, toplumsal cinsiyet, etnik aidiyet, cinsel tercih gibi daha başka birçok önemli kaynağı vardır.

3. Devletin kendisi daima tehlikelidir ve toplumsal refahı verimli bir şekilde sağlayamaz; bunu ancak sivil toplum başarabilir.

4. Her türlü merkezi planlama verimsizdir ve yozlaşmaya meyillidir; piyasalar adil bölüşümü sağlayan tek mekanizmadır.

5. Siyasete yönelik eski sol yaklaşım daima sivil toplumu ezen otoriter rejimlere yol açar. Siyaset yalnızca yerel düzeyde, yerel meseleler üzerine yapılan yerel mücadelelerde var olmalıdır.

6. Çatışmalar (antagonizmalar) kaçınılmazdır ve bazıları çözülebilse de, bu sadece yeni antagonizmalara zemin hazırlar. Tüm çatışmalara dair genel bir bakış vardır ve bunların en nihayetinde çözülmesi imkânsızdır. Yapabileceğimiz tek şey belirli anlardaki haliyle belirli durumları anlamaya çalışmaktır.

7. Bu iyi bir şeydir çünkü tüm çatışmaların çözülmesi köhne, katı bir toplumun oluşmasına sebep olur; ideal olan şey, pek çok yerel çatışma için sabit bir çerçeve sağlayan, çoğulcu bir demokrasidir.

8. Devrim gerçekleşmez, gerçekleşse de sonu kötü biter. Devrimin alternatifi demokratik geçiştir.

9. Gruplar içinde ve farklı gruplar arasında dayanışmada bulunulabilir; insancıl bir jesttir bu. Tek geçerli dayanışmanın sınıf dayanışması olduğuna inanmak bu sürece zarar verir.

10. Her yanı birbirine bağımlı, küreselleşmiş bir dünyada, emperyalizm miadını doldurmuştur. Dünya fazlasıyla karmaşıktır.

Devamı gelecek...

Anahtar Terimler

Agonistlik Çoğulculuk: Bugün toplumların farklı gruplar arasında demokratik ve düşük yoğunluklu çatışmaları teşvik etmesi gerektiği yolundaki post-Marksist görüş.

Altyapı: Marksizm'e göre bir toplumun niteliğini, değişiminin yönünü belirleyen temel ekonomik faktörler.

Artı Değer: Bir ürünün işçiye ödenmeyen değeri, yani kâr.

Aydınlanma: Bilim ve modern felsefede pek çok ilerici fikrin ortaya çıktığı, genel olarak 18. yüzyıl civarında yaşandığı düşünülen dönem.

Bolşevizm: Rusya'daki Bolşeviklerin savunduğu ve daha sonra Sovyet komünizminin temel haline gelen siyasi bir inanç. Bolşevikler aşırılığı daha ılımlı olan rakipleri Menşeviklerden daha çok savunuyordu.

Burjuvazi: Marx'ın sermaye sahiplerine verdiği isim. Bu kişiler kâr elde etmek üzere söz konusu sermayeyi fabrikalar, makineler vb. biçiminde kullanabiliyordu.

Çağırma: Althusser'in insanların kendilerini belirli gruplar içinde idrak etmesini, kendilerini onlarla özdeşleştirip onların içine çekilmesini anlatmak için kullandığı terim.

Diyalektik: İlk başta antik Yunanların argüman yoluyla hakikate ulaşmak için kullandıkları bir yöntem. Hegel ise bu terimi fikirlerin birbirleriyle rekabet ederek evrim geçirmelerini tasvir etmek için benimsemiştir.

Ekonomik Belirlenimcilik: İnsanlık tarihine yön veren şeyin olumsal olaylar ya da fikirlerden ziyade ekonomik etkenler olduğu yolundaki görüş.

Eleştirel Teori: Pek çok farklı uygulaması olan bir terim. En iyi şekilde şöyle kavranabilir: Marksist gelenekte yer alan ve Marksizm'e yöneltilmiş eleştirilerin çoğunu hesaba katan geniş bir hareket.

Emperyalizm: Lenin'e göre tüm dünyanın rekabet içindeki kapitalist kamplarca paylaşıldığı, kapitalizmin son aşaması.

Feodalizm: Toprağın aristokrasinin elinde olduğu ve insanların çoğunun toprağa bağlı yaşadığı ve dolayısıyla aristokrasi için çalıştığı bir sosyoekonomik sistem.

Fetişizm: Marksizm'e göre insanların sıradan nesnelere özel ve hatta manevi bir özellik atfetme eğilimi. Bu nesnelerle özellikle metalar kastedilir.

Hegemonya: Bir yönetici sınıfın tabi bir sınıfı, kendi ideolojik dünya görüşünün "sağduyuya" dayandığına ve doğal olduğuna ikna ederek kontrol edebilmesi.

İdealizm: Tüm deneyimlerin içeriğinin zihinsel olduğu yolundaki görüş. Buna göre tek "gerçeklik" idealarda, yani fikirlerde yatar.

İdeoloji: Bir sınıfın ya da bir grup insanın dünyayla ilişki kurmasını belirleyen bir dizi tutum ve değer.

Kapitalizm: Üretim araçlarını elinde tutan azınlıkta kalan bir sınıfın kâr elde etmek için çoğunluğu sömürebildiği bir ekonomik sistem.

Komünizm: En geniş anlamıyla, parasız, devletsiz, mülkiyetsiz ve toplumsal sınıflardan arınmış bir toplumdur. Ne var ki bu terim 20. yüzyılda Rusya'da kurulmuş belirli bir Marksizm'le özdeşleşmiştir.

Laissez-Faire: (Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) Planlanmayan, kontrol edilmeyen, sınırlanmayan kapitalizm.

Materyalizm: Temel gerçekliğin dünyadaki cansız maddi nesnelerden oluştuğu yolundaki görüş. Zihin maddi dünyanın doğasına bağımlıdır.

Meta: Alınip satılabilecek olan her şey. Bir metanın daima "değişim değeri" vardır ki bu değeri ona insan emeği katar.

Metin: Postmodernistlere göre "metin" yorumlanabilecek olan her şeydir: bir kitap, bir film, bir konuşma vb. Ve bir dilsel analiz teorisini yansıtır.

Modernizm: Tarih, evrim ve insan zihni gibi gerçeğin karmaşık veçhelerinin görece basit temel faktörler ve kurallara göndermede bulunarak anlaşılabilirliğine işaret eden (teoriden ziyade) bir tavır.

Mutlak: Hegel diyalektiğin ilerleyişinin en sonunda "mutlak" adını verdiği tek ve kusursuz bir fikrin kurulmasıyla son bulacağına inanıyordu.

Nomenklatura: Eski komünist Rusya'daki "yönetici sınıf".

Otokrasi: Tüm iktidarı tek bir kişinin elinde bulunduğu bir yönetim biçimi. Bu terimle bu şekilde yönetilen bir devlet de anlatılabilir.

Post-Marksizm: Marx'ın ekonomik belirlenimciliğinden ve sınıfa verdiği öncelikten uzaklaşan ama doğal insan dayanışması ihtiyacını hâlâ savunan, yakın zamanlarda ortaya konmuş bir dizi fikir.

Postmodernizm: Dünyanın nasıl işlediğine dair "hakiki" teorik açıklamaların yapılabileceğinin reddedildiği, modernist görüşe yönelik şüpheci bir tavır.

Proletarya: Kapitalist bir toplumda, üretim araçlarına sahip olmayanlar ve dolayısıyla hayatta kalmak için emek güçlerini satmak zorunda kalanlar.

Sosyal Demokrasi: Kapitalizmin kaçınılmaz, devletin görevinin ise kapitalizmi düzenlemek ve en güçsüzleri korumak olduğu görüşü.

Sınıf Bilinci: Bir sınıfın kendi kimliğine ve kendi potansiyeline dair farkındalığı.

Üretim araçları: Metallerin üretilmesini sağlayan fabrikalar, makineler vb.

Üretim ilişkileri: Toplumsal ilişkiler feodalizm, kapitalizm gibi belirli bir üretim biçimine uyumlu olarak kurulu.

Üstyapı: Altyapının üzerinde var olan ve insanların kontrol altında olduğu yanılmasını sürdürdüğü toplumsal ve hukuki yapı.

Yabancılaşma: Sınıflara dayalı bir toplumda insanların temelde kendi faaliyetlerinden, kendilerinden ve insan doğasından koparıldığına işaret eden Marksist bir terim.

Yanlış Bilinç: Bir sınıf tarafından benimsenen ve onları kendi hakiki konumları konusunda yanıltan bir dizi inanç.

Yanlışlamacılık: Bir teorinin ya da açıklamanın ancak yanlış olduğu gösterilebildiği takdirde bilimsel olarak görülebileceği yolundaki bilimsel bir öğretisi.

İleri Okuma

Marx ve Marksizm hakkında pek çok kitap vardır. Ya ikincil kaynaklara ya da sadece tek bir meseleye odaklanan kitaplara gömülmekse tehlikelidir. Üçüncü dünyadaki gelişmeye dair yayınlanmış eserlerin çoğu kez Marksist bir boyutu vardır. Burada temel metinleri sıralamakla yetiniyorum.

Lenin and Philosophy and Other Essays, Louis Althusser, Monthly Review Press (2002). Althusser'in Marx hakkındaki fikirleri üzerine ilginç bir bakış açısı sunuluyor. (*Lenin ve Felsefe*, çev. Bülent Aksoy, Erol Tulpar ve Murat Belge, İstanbul: İletişim, 2008.)

Marx for Our Times: Adventures and Misadventures of a Critique, Daniel Bensaid, Verso Books (2002). Marx'ın postmodernist bir açıdan savunulduğu zor, ama değerli bir akademik kitap.

Dictionary of Marxist Thought, Tom Bottomore, Blackwell Publishers (1991). Terminoloji konusunda çok faydalı. (Marksist Düşünce Sözlüğü, çev. Mete Tunçay v.d., İstanbul: İletişim, 2001.)

Early Writings, Karl Marx, Lucto Colletti (Sunuş), Rodney Livingstone (Çeviren), Gregor Benton (Çeviren), Penguin Classics (1992).

What is to Be Done? And Other Writings, Vladimir Ilyich Lenin, Dover Publications (1987). Lenin'in devrim için ortaya koyduğu esaslı büyük plan, on yıllar boyunca

- devrimcilerin kutsal kitabı olmuş bir eser. [Ne Yapmalı?, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010.]
- From Hegel to Marx: Studies in the Intellectual Development of Karl Marx*, Sidney Hook, Columbia University Press (1994). Eski (ilk yayım tarihi 1932) ama Marx ve Hegel konusunda çok iyi bir kitap.
- Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, Verso Books (2001). Post-Marksizm'i anlamak için anahtar kitap. Çok zor. [Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik bir Politikaya Doğru, çev. Ahmet Kardam, İstanbul: İletişim, 2008.]
- Karl Marx*, Francis Wheen, Fourth Estate (2000). Harika bir biyografi. [Karl Marx, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: E Yayınları, 2009.]
- Karl Marx's Theory of History*, G. A. Cohen, Oxford University Press (2001). Marx'ın ekonomik belirlenimciliğine dair, yakın zamanlarda yazılmış klasik bir savunma metni. [Karl Marx'ın Tarih Teorisi, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm, 1998.]
- Main Currents in Sociological Thought*, 1. Git, Raymond Aran, Transaction Publishers (1998). Bir klasik. Marx hakkındaki kısım çok yararlı. [Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, çev. Korkmaz Alemdar, İstanbul: Kırmızı, 2010.]
- Marxism and History: A Critical Introduction*, S. H. Rigby, Manchester University Press (1998). Marksizm'in cevaplar vermekten ziyade sorular gündeme getiren bir teori olarak görüldüğü ilginç bir yorum.
- Marxism and Media Studies: Key Concepts and Contemporary Trends*, Mike Wayne, Pluto Press (2003). Modern medya dünyası konusunda Marksizm'in savunulduğu ve yeniden değerlendirildiği bir kitap. [Marksizm ve Medya Araştırmaları, çev. Barış Cezar, İstanbul: Yordam, 2009.]
- Postmodernism: Or, the Cultural Logic of Late Capitalism*, Fredric Jameson, Verso Books (1992). Postmodernizme saldıran ve Marksizm'i savunan bir kitap. [Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiği, çev. Abdülkadir Golcü, Ankara: Nirengikitap, 2011.]
- Specters of Marx: The State of Debt, the Work of Mourning and the New International*, Jacques Derrida, Routledge (1994). Marksizm'in radikal bir postmodern açıdan yeniden değerlendirildiği bir kitap. [Marx'ın Hayaletleri: Borç Durumu, Yas Çalışması ve Yeni Enternasyonel, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: Ayrıntı, 2001.]
- Stalin: The Court of the Red Tsar*, Simon Sebag Montefiore, Weiderrfeld & Nicholson (2003). Stalin'in saltanatının "içyüzü".
- The Communist Manifesto*, Karl Marx ve Friedrich Engels, Oxford Paperbacks (1998). [Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar, çev. Nail Satılğan vd., İstanbul: Yordam, 2010.]
- The Condition of the Working Class in England: From Personal Observation and Authentic Sources*, Friedrich Engels, Penguin Classics (1987). Engels'in 19. yüzyıldaki işçilerin nasıl yaşayıp çalıştıklarını kendi gözünden anlattığı kitabı. [İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol, 1997.]
- The German Ideology*, Karl Marx ve Friedrich Engels, Laurence & Wishart (1970). İçinde, Marx ile Engels'in çok sayıda anahtar fikrinin anlatıldığı kısımlar bulunuyor. [Alman İdeolojisi, çev. Sevim Belli, Ankara. Sol, 1999.]
- The Revolution Betrayed: What Is the Soviet Union and Where Is It Going?*, Leon Troçki, Pathfinder (1937). Troçki gerek kişisel gerekse de siyasi açıdan Stalin'in rakibiydi. Stalin onu öldürtmüştü. [İhanete Uğrayan Devrim, çev. Kolektif, İstanbul: Alef, 2006.]
- The Theory and Practice of Communism: An Introduction*, R. N. Carew Hunt, Penguin Books (1983). Gerçekten faydalı bir kitap, ama bugünlerde bu kitabı bulabilmek zor.

Dizin

- Adorno, T. W. 129, 134
Althusser, L. 125, 138,
139, 140, 141
altyapı 40, 119
antagonizmalar 5, 35, 38,
162, 163, 164, 169,
170, 171
antitez 23, 26
Aparatçıklar 106
Aristoteles 20, 21, 143
artı değer 13, 52, 53, 54,
55, 56, 57
Axelrod, P. B. 88
Aydınlanma 155
- Bakunin, Mikhail 8, 79
Baudrillard, Jean 146, 156
Bebel, August 85
Birinci Enternasyonal 77
Blanqui, L. A. 69, 79
Bolşevik 90, 95, 96, 97,
98, 101, 104
Buharin, N. I. 104
burjuvazi 5, 76, 91, 126
- Castro, Fidel 116
Çin 112, 116, 117
- değişim değeri 44, 46,
48, 50, 51, 52, 57, 67
Derrida 153, 154, 155,
156, 157, 158, 161,
170
Descartes, R. 143
différance 161
diyalektik 19, 20, 21, 22,
23, 28, 29, 31, 70, 73,
106, 114, 160
diyalektik materyalizm
33, 34, 160
Dühring, Eugen 12
- ekonomik belirlenimcilik
118, 119, 128, 138,
142
- ekonomizm 84
eleştirel teori 130, 134,
136
emek değer teorisi 13,
43, 45
emperyalizm 93, 94, 95,
171
Engels, F. 3, 8, 9, 11, 12,
13, 23, 28, 31, 32,
33, 114
- faşizm 17, 119, 130
fetişizm 65
Feuerbach, Ludwig 7
Foucault, Michel 125
Frankfurt Okulu 125,
129, 131, 138, 140
Fukuyama, F. 149, 150,
151, 152, 153, 154,
155, 156
- Gramsci, A. 119, 120,
121, 124, 127, 128,
129, 131, 141
- Hegel, G. W. F. 7, 13, 15,
16, 17, 18, 19, 21, 23,
29, 30, 151, 153
hegemonya 119, 120,
121, 122, 123, 124,
125, 126, 127, 130,
141, 145, 159, 162
Horkheimer, M. 129,
134, 136
Hyndman, H. 80
- idealizm 19
ideoloji 120, 121, 122,
124, 125, 132, 139,
146, 147, 149, 150,
152, 153, 154, 171
İkinci Enternasyonal 80,
82, 83, 84, 87
- Jameson, F. 146
- Kamenev, L. B. 102, 104
Kant, I. 65, 66
kâr 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 56, 57, 59, 93
Kautsky, K. 85
kölelik 5, 38, 58
Kollontay, A. 108
Komünist Manifesto 3, 4,
12, 38, 76, 77, 171
Komünist Parti 69, 85,
90, 99, 100, 101, 108
koşulsuz buyruk 66
kullanım değeri 44
- Lacan, Jacques 144
Laclau, Ernesto 159, 160,
162, 168, 170
laissez-faire 74
Lenin, V. I. 14, 69, 87, 89,
90, 91, 92, 93, 94, 95,
96, 97, 98, 101, 102,
103, 104, 107, 108,
109, 111, 112, 114
liberal demokrasi 145,
149, 150, 153, 157
- Liebkecht, K. 85
Luxemburg, R. 85
- Mao Zedong 116
Marcuse, H. 129, 133,
136
Marx'ın diyalektiği 28
Marx, K. 3, 6, 8, 9, 10, 11,
12, 13, 14, 19, 23, 28,
29, 30, 31, 32, 33, 34,
36, 37, 38, 40, 42, 43,
44, 45, 46, 49, 51, 54,
56, 58, 60, 61, 63, 65,
66, 68, 69, 70, 71, 72,
73, 74, 75, 76, 79, 80,
81, 82, 84, 86, 92, 93,
105, 106, 112, 113,
114, 118, 119, 120,
124, 130, 135, 137,
138, 142, 151, 153,
155, 156, 157, 160

- materyalizm 33
 Menşevikler 90, 91, 98
 meta 43, 44, 45, 46, 48,
 50, 51, 52, 54, 57, 65
 milliyetçilik 113
 modernizm 32
 Mouffe, C. 159, 160, 162,
 168, 170
 mutlak 16, 17, 23, 53

 nomenklatura 106

 özcülük 138

 Paris Komünü (1871) 78
 Plehanov, G. 88, 89
 Popper, K. 73
 post-Marksizm 118, 140,
 142, 159, 162, 163,
 170
 postmodernizm 118, 140,
 142, 144, 146, 147,
 148, 158, 159, 163
 proletarya 5, 50, 57, 59,
 61, 69, 70, 74, 88, 91,
 94, 99, 100, 101, 105,
 113, 114, 117, 118,
 121, 126, 142
 Proudhon, P.-J. 8

 rasyonellik 16
 Ricardo, D. 43, 45
 Rus Devrimi 85, 109

 sabit sermaye 51, 52,
 56, 57
 sendikalizm 75
 sentez 23, 26
 sermayenin yoğunlaşması
 59, 60, 75
 sınıf bilinci 60, 61
 Soğuk Savaş 115, 130
 Sosyal demokrasi 75
 Sovyet Bloku 112
 Stalin, J. 91, 100, 101,
 102, 103, 104, 105,
 106, 108, 109, 110,
 111, 112, 113, 114

 tez 23, 26
 toplumsal araştırma 134
 Troçki, L. 90, 91, 100, 102,
 104, 113
 türsel-doğa 34, 35

 üretim güçleri 36, 37, 38,
 40, 41, 71
 üstyapı 40, 41, 63, 119,
 146

 Wittgenstein, L. 144

 yabancılaşma 61, 62, 63,
 64, 68, 75
 yerçekimi 20, 21

 Zasulich, V. 88
 Zinoviyev, G. Y. 102

Marx'ın kendisi bir "Marksist" miydi?

"Diyalektik materyalizm" ya da "üstyapı" ne demektir?

Lenin ile Stalin, Marx'a ve onun fikirlerine ihanet mi etmişti?

Karl Marx, Freud ve Darwin'le birlikte 19. yüzyıl sonlarının en etkili düşünürlerinden biriydi. Ama Marx büyük devrimlere ilham verdiği gibi, milyonlarca insanın hayatını ve tüm dünyanın jeopolitik haritasını kökten değiştiren devasa siyasî çalkantılara da yol açtı.

Bu kitapta Marx'ın kendi felsefesine, bu felsefenin Hegel gibi 19. yüzyılın Avrupalı düşünürlerindeki temellerine ve Marx'ın kapitalizme yönelttiği radikal ekonomik ve toplumsal eleştirilere dair bir açıklama sunuluyor. Marksizm'in Lenin ve Troçki'nin yanı sıra, Stalin gibi dogmatik bir komünizm anlayışı geliştiren Rus havarileri ve Gramsci'nin bakış açısı, Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisi ve Althusser'in 1960'lardaki yapısalcı Marksizm'i gibi alternatif yaklaşımlar değerlendiriliyor.

Rupert Woodfin'in akıcı anlatımı ve Oscar Zarate'nin eğlenceli çizimleriyle *Marksizm*, günümüzün hâlâ en çok tartışılan konularından birini masaya yatırıyor.

internet satış:
saykitap.com

-55.000-

sayyayincilik.com

facebook.com/sayyayinlari

twitter.com/sayyayinlari

instagram.com/sayyayincilik